

**T.C.  
SAKARYA ÜNİVERSİTESİ  
EĞİTİM BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ  
İLKÖĞRETİM EĞİTİMİ ANABİLİM DALI  
İLKÖĞRETİM SINIF ÖĞRETMENLİĞİ BİLİM DALI**

**SINIF ÖĞRETMENİ ADAYLARININ İNSANİ DEĞERLERE  
SAHİP OLMA DÜZEYLERİNİN İNCELENMESİ**

**YÜKSEK LİSANS TEZİ**

**UMMUHAN KESKİN**

**DANIŞMAN**

**DOÇ. DR. HALİL İBRAHİM SAĞLAM**

**NİSAN 2014**



**T.C.  
SAKARYA ÜNİVERSİTESİ  
EĞİTİM BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ  
İLKÖĞRETİM EĞİTİMİ ANABİLİM DALI  
İLKÖĞRETİM SINIF ÖĞRETMENLİĞİ BİLİM DALI**

**SINIF ÖĞRETMENİ ADAYLARININ İNSANİ DEĞERLERE  
SAHİP OLMA DÜZEYLERİNİN İNCELENMESİ**

**YÜKSEK LİSANS TEZİ**

**UMMUHAN KESKİN**

**DANIŞMAN**

**DOÇ. DR. HALİL İBRAHİM SAĞLAM**

**NİSAN 2014**

## BİLDİRİM

Hazırladığım tezin tamamen kendi çalışmam olduğunu, akademik ve etik kuralları gözeterek çalıştığımı ve her alıntıya kaynak gösterdiğimi taahhüt ederim.



Ummuhan KESKİN

## JURİ ÜYELERİNİN İMZA SAYFASI

“Sınıf Öğretmeni Adaylarının İnsani Değerlere Sahip Olma Düzeylerinin İncelenmesi” başlıklı bu yüksek lisans tezi, İlköğretim Sınıf Öğretmenliği Bilim Dalında hazırlanmış ve jürimiz tarafından kabul edilmiştir.

Başkan

Doç. Dr. Tuncay AYAS

Üye

Doç. Dr. Halil İbrahim SAĞLAM

Üye

Dr. Dursun AKSU

Yukarıda imzaların, adı geçen öğretim üyelerine ait olduğunu onaylarım.

14../04/2014

Prof. Dr. İsmail GÜLEÇ

Enstitü Müdürü

## ÖZET

# SINIF ÖĞRETMENİ ADAYLARININ İNSANİ DEĞERLERE SAHİP OLMA DÜZEYLERİNİN İNCELENMESİ

Keskin, Ummuhan

Yüksek Lisans Tezi, İlköğretim Anabilim Dalı, Sınıf Öğretmenliği Bilim Dalı

Danışman: Doç. Dr. Halil İbrahim Sağlam

Nisan, 2014. XI + 104 Sayfa.

Bu araştırma, sınıf öğretmeni adaylarının insani değerlere sahip olma düzeylerini belirlemek amacıyla yapılmıştır. Bu amaçla dokuz alt boyuttan oluşan 39 maddelik Değerler Ölçeği kullanılmıştır. Tarama modeliyle yapılan bu çalışmada verilerin analizinde anlamlılık düzeyi .05 olarak belirlenmiştir. Ölçeğin alt boyutları “toplumsal değerler”, “kariyer değerleri”, “entellektüel değerler”, “maneviyat”, “materyalistik değerler”, “insan onuru”, “romantik değerler”, “özgürlük” ve “fütüvvet”tir. Ölçek, 2012-2013 eğitim öğretim yılında Sakarya Üniversitesi Eğitim Fakültesi Sınıf Öğretmenliği Ana Bilim Dalı’nda öğrenim gören 213’ü kadın (%78), 59’u (%22) erkek olmak üzere toplam 272 sınıf öğretmeni adayına uygulanmıştır.

Kolmogorov-Smirnov testi sonucuna göre cinsiyet, sınıf düzeyi, öğretim türü, kardeş sayısı, mezun olunan lise türü, sosyo-ekonomik kültürel düzey, anne ve baba eğitim durumları  $p < .05$  düzeyinde anlamlı bir farklılık gösterdiği için dağılımların normal olmadığı sonucuna ulaşılmıştır. Bundan dolayı söz konusu değişkenlerden cinsiyet ve öğretim türü için Mann-Whitney U testi; sınıf düzeyi, kardeş sayısı, mezun olunan lise türü, sosyo-ekonomik düzey, anne ve baba eğitim durumları için Kruskal-Wallis H testi yapılmıştır. Ayrıca, sınıf düzeyi, mezun olunan lise türü, anne ve baba eğitim durumunda Kruskal-Wallis H testi sonucunda anlamlı çıkan farklılığın hangi gruplar arasında olduğunu belirlemek için Mann-Whitney U testi yapılmıştır.

Araştırma sonucunda öğrencilerin cinsiyetlerine göre insani değerlere sahip olma düzeylerine ait görüşlerinin entellektüel değerler, maneviyat ve özgürlük boyutlarında kadın öğrenciler lehine; sınıf düzeyine göre maneviyat boyutunda 2. ve 3. sınıf öğrencileri lehine anlamlı bir şekilde farklılaştığı bulunmuştur. Kardeş

sayısına, sosyo-ekonomik düzeye ve öğretim türüne göre sınıf öğretmeni adaylarının sahip oldukları insani değerlerin hiçbir boyutta farklılaşmadığı bulunmuştur. Öğrencilerin okul türüne göre toplumsal değerler ve maneviyat boyutlarında liseden mezun olanlar lehine; anne ve baba eğitim durumuna göre maneviyat boyutunda annesi ve babası ilkokul mezunu olanlar lehine anlamlı şekilde farklılaştığı bulunmuştur. Elde edilen bulgular literatür ışığında tartışılmış ve yeni araştırmalar için önerilere yer verilmiştir.

**Anahtar Kelimeler:** İnsani Değerler, Sınıf Öğretmeni Adayı, Değerler.

## **ABSTRACT**

### **AN INVESTIGATION ON THE LEVEL OF HUMANITARIAN VALUES OF CLASS TEACHER CANDIDATES**

Keskin, Ummuhan

M.Sc Thesis, Primary School Department, Primary School Teaching Programme

Advisor: Assoc. Prof. Dr. Halil Ibrahim Saglam

April, 2014. XI + 104 Page.

This research was done to determine the level of humanitarian values candidate class teachers have. For this reason, a scale having 39 points, Scale of Values was used. Relational Screening Model was also employed for analyzing the research's outcome and .05 was determined to be the significance level. “ Social values”, “career values”, “intellectual values”, “inwardness”, “materialistic values”, “human dignity”, romantic values”, “freedom” and “generosity” were subsections of the scale. This scale was administered to students of Sakarya University, Faculty of Education in 2012-2013 academic year. This group consisted of total 272 students that have 213 female (78%) and 59 (%22) male students.

Distribution of gender, grade level, education type, number of sibling, graduated high school, socio-economic level and education level of parents didn't show normal results according to test of Kolmogorov-Smirnov. Because, its diversity value was  $p < .05$ . Therefore, test of Mann-Whitney U preferred for gender and education type and also test of Kruskal-Wallis H preferred for other parameters such as grade level, number of sibling, graduated high school, socio-economic level and education level of parents. Test of Mann-Whitney U was also applied to identify the groups according to correct diversity of grade level, graduated high school and education level of parents.

Accordingly with sights of the students, female students give more emphasis than male students to intellectual values, inwardness and freedom. If the results



interpreted to academic terms of students, second year students and third year students excels. Besides, number of sibling, socio-economic, cultural level and education type don't show any differentiation for candidate primary school teachers. When analyzed the type of school to contribute to social values and inwardness, high school graduates show diversity different from the others. A further result, education level of parents have an effect to inwardness and primary school graduates are remarkable at this section.

Findings were discussed under the light of literature and recommendations are given for new researches.

**Keywords:** Humanitarian Values, Candidate School Teacher, Values.

## İÇİNDEKİLER

|  |      |
|--|------|
| Bildirim .....   | I    |
| Jüri Üyelerinin İmza Sayfası .....                                     | II   |
| Önsöz .....  | III  |
| Türkçe Özet .....  | IV   |
| İngilizce Özet .....   | VI   |
| İçindekiler .....  | VIII |
| Tablolar Listesi .....   | X    |
| Şekiller Listesi .....   | XI   |
| 1. Bölüm, Giriş .....  | 1    |
| 1.1 Problem Cümlesi .....  | 2    |
| 1.2 Alt Problemler .....   | 3    |
| 1.3 Önem .....   | 3    |
| 1.4 Sınırlılıklar .....  | 5    |
| 1.5 Tanımlar .....   | 5    |
| 2. Bölüm, Araştırmanın Kuramsal Çerçevesi ve İlgili Araştırmalar ..... | 6    |
| 2.1 Değer Kavramı ve Özellikleri .....                                 | 6    |
| 2.2 Değerlerin Diğer Kavramlarla İlişkisi .....                        | 9    |
| 2.2.1 İnanç ve Değer İlişkisi .....                                    | 9    |
| 2.2.2 Tutum ve Değer İlişkisi .....                                    | 11   |
| 2.2.3 Norm ve Değer İlişkisi .....                                     | 12   |
| 2.3 Değerlerin İşlevleri .....   | 13   |
| 2.4 Değerlerin Sınıflandırılması .....                                 | 15   |
| 2.4.1 Allport, Vernon Ve Lindzey'in Değer Sınıflanması .....           | 18   |
| 2.4.2 Graves'in Değer Sınıflanması .....                               | 19   |
| 2.4.3 Rokeach Değer Sınıflanması .....                                 | 20   |
| 2.4.4 Hofstede'nin Değer Sınıflanması .....                            | 21   |
| 2.4.5 Kahle Değer Sınıflanması .....                                   | 24   |
| 2.4.6 Schwartz Değer Sınıflanması .....                                | 25   |
| 2.5 İnsani Değerler .....  | 29   |

|  |     |
|--|-----|
| 2.6 Değerlerin Davranış Üzerine Etkisi .....                     | 30  |
| 2.7 Eğitim, Okul ve Değerler .....                               | 32  |
| 2.7.1 Değerler ve Öğretmenin Rolü .....                          | 35  |
| 2.7.2 Sınıf Öğretmeni ve Değerler .....                          | 39  |
| 2.8 İlgili Araştırmalar .....                                    | 40  |
| 2.8.1 Yurtiçinde Yapılan Araştırmalar .....                      | 40  |
| 2.8.2 Yurtdışında Yapılan Araştırmalar .....                     | 54  |
| 3. Bölüm, Yöntem .....   | 57  |
| 3.1 Araştırma Modeli .....                                       | 57  |
| 3.2 Çalışma Grubu .....  | 57  |
| 3.3 Veri Toplama Araçları .....                                  | 59  |
| 3.4 Verilerin Toplanması .....                                   | 59  |
| 3.5 Verilerin Analizi .....                                      | 60  |
| 4. Bölüm, Bulgular ve Yorum .....                                | 61  |
| 5. Bölüm, Sonuç, Tartışma ve Öneriler .....                      | 75  |
| 5.1 Sonuç ve Tartışma .....                                      | 75  |
| 5.2 Öneriler .....   | 82  |
| 5.2.1 Araştırma Sonuçlarına Dayalı Öneriler .....                | 82  |
| 5.2.2 İleride Yapılabilecek Araştırmalara Yönelik Öneriler ..... | 83  |
| Kaynakça .....   | 84  |
| Ekler .....  | 101 |
| Özgeçmiş ve İletişim Bilgisi .....                               | 104 |

## TABLO LİSTESİ

|           |   |    |
|-----------|---|----|
| Tablo 1.  | Rokeach Değer Sınıflandırması .....   | 20 |
| Tablo 2.  | Schwartz'a Göre Uyumlu Değer Alanları .....   | 28 |
| Tablo 3.  | Araştırmaya Katılan Sınıf Öğretmeni Adaylarının Demografik Özellikleri .....  | 58 |
| Tablo 4.  | “Değerler Ölçeği”ne İlişkin Betimsel Veriler.....   | 61 |
| Tablo 5.  | Sınıf Öğretmeni Adaylarının Cinsiyetlerine Göre İnsani Değerlere Sahip Olma Düzeylerine Ait Mann Whitney U Testi Sonuçları.....                         | 62 |
| Tablo 6.  | Sınıf Öğretmeni Adaylarının Öğrenim Gördükleri Sınıfa Göre İnsani Değerlere Sahip Olma Düzeylerine Ait Kruskal Wallis H Testi Sonuçları.....            | 63 |
| Tablo 7.  | Sınıf Öğretmeni Adaylarının Öğretim Türüne Göre İnsani Değerlere Sahip Olma Düzeylerine Ait Mann Whitney U testi Sonuçları.....                         | 65 |
| Tablo 8.  | Sınıf Öğretmeni Adaylarının Kardeş Sayısı Göre İnsani Değerlere Sahip Olma Düzeylerine Ait Kruskal Wallis H Testi Sonuçları.....                        | 66 |
| Tablo 9.  | Sınıf Öğretmeni Adaylarının Mezun Olduğu Lise Türüne Göre İnsani Değerlere Sahip Olma Düzeylerine Ait Kruskal Wallis H Testi Sonuçları.....             | 67 |
| Tablo 10. | Sınıf Öğretmeni Adaylarının Sosyo-Ekonomik Kültürel Durumlarına Göre İnsani Değerlere Sahip Olma Düzeylerine Ait Kruskal Wallis H Testi Sonuçları ..... | 69 |
| Tablo 11. | Sınıf Öğretmeni Adaylarının Anne Eğitim Durumuna Göre İnsani Değerlere Sahip Olma Düzeylerine Ait Kruskal Wallis H Testi Sonuçları.....                 | 71 |
| Tablo 12. | Sınıf Öğretmeni Adaylarının Baba Eğitim Durumuna Göre İnsani Değerlere Sahip Olma Düzeylerine Ait Kruskal Wallis H Testi Sonuçları.....                 | 73 |

## ŞEKİL LİSTESİ

|          |                                      |    |
|----------|--------------------------------------|----|
| Şekil 1. | Schwartz Değer Sınıflandırması ..... | 27 |
|----------|--------------------------------------|----|

## BÖLÜM I

### GİRİŞ

Değerler, doğru ve yanlış ayırmaya yardım eden temel inançlardır. Hayata denge ve anlam katarak, toplumu oluşturan bireylerle birlikte yaşayabilmeye imkân tanıyarak, bireyin kendisinin ve diğerlerinin yaşantısının niteliğini yükseltir. Değerler doğuştan getirilmeyip, gözlem ve etkileşim sonucunda yaşayarak öğrenilir (Bostrom 1991; Akt: Akbaş, 2004). Değerler insanların duygu, düşünce ve davranış boyutlarıyla yakın ilişki içerisindedir (Dilmaç, Kulaksızoğlu ve Ekşi, 2007). Değerler, toplum ya da bireyler tarafından benimsenen bütünleştirici olgular ve toplumun sosyal ihtiyaçlarını karşıladığına inanılan ölçütlerdir. Bu nedenle, sadece bilinci değil, duygu ve heyecanları da ilgilendirir. Ayrıca, değerler, bireylerin bilinçlerinde yer eden ve onların davranışlarını yönlendiren güdülerdir (Ayrıl, 1992). İnsanın mutlu olmasının vazgeçilmez temel unsurlarının başında da insanların sağlam bir değerler sistemine sahip olmasının gerektiği vurgulanmaktadır (Eyre ve Eyre, 1993).

Değerlerin bireysel yönleri yanında kapsamlı etkililiklerini toplumsal yönleri sağlar. Çünkü değerlerin en iyi yansıma biçimleri olan tutum ve davranışlar, toplumsal şartlarda gerçekleşirler. Değerler ile insanlar arasındaki ilişki karşılıklıdır; değerler insanları, insanlar değerleri yaşatır (Aydın, 2003). İnsanlar tercihlerini ve yargılarını yeni öğrendikleriyle değiştirmekte ve şekillendirmektedirler. Değerler genetik olarak aktarılmazlar. Aksine sosyal rollerle öğrenilerek sonraki kuşaklara aktarılırlar. Sosyal roller içinde mesleki, cinsel, sosyal, kişisel gibi kimlik yapıları da yer almaktadır. Sosyal rollerle biçimlenen kimlik yapılarının oluşmasında değerler önemli bir yere sahip bulunmaktadır. Değerler çeşitli sosyal rollerde insana neler yapması gerektiğini söylemektedir (Sarı, 2005).

Gelişmiş toplumların özellikle gençleri ile ilgili en önemli sorunları ‘değerler’ meselesidir. Ahlak, erdem, onur, saygı gibi kavramları içinde barındıran değerler; duyuşsal boyutlu bir alandır. Biliş ve duyuş yani marifet ve değerler birbirini

tamamlayarak uyum içerisinde olursa birey ve toplumun kendini geliştirmesi ve ilerlemesi mümkün olabilecektir (Tokdemir, 2007).

McGettrick, değerlerin eğitim girişimlerinin temel bir parçası olarak ele alınması gerektiğini ve değerlerin yer almadığı bir eğitimin, boş, sorumsuz ve gerçek dünyadan kopuk olacağını vurgulamaktadır. Bir eğitim sisteminin en önemli unsuru şüphesiz öğretmendir. Çünkü öğretmenin öğrenci ve eğitim programlarını etkileme gücünün diğer öğelere oranla daha yüksek olduğu bilinmektedir (Çetin, 2006).

Bir ülkenin geleceğinin mimarı olan öğretmenler, nitelikli insan gücünün yetişmesinde, toplumdaki huzur ve barışın sağlanmasında, bireylerin sosyalleşmesi ve toplumsal hayata hazırlanmasında, toplumun kültür ve değerlerinin genç kuşaklara aktarılmasında önemli rol oynamaktadır (Özden, 1999). Bu süreçte eğitimciler bir eğitimci olarak kendilerine; hangi değerlere sahip olmalıyım, işimle ilgili olarak sahip olmam gereken iş etiği ilkeleri neler olmalıdır, sorularını sormalıdırlar (Akbaba Altun, 2003). Değer algısının öğretmenlerin hayat görüşü, değer öğretimindeki pratikleri ve mesleğe yönelik tutumları üzerinde önemli etkilerinin olması beklenir (Balcı ve Yanpar Yelken, 2010). Eğitim aynı zamanda gelecek kuşaklara değer aktarımının yapıldığı bir süreçtir. Bu süreç içerisinde öğretmenlerin sahip oldukları değerler öğrencileri etkileyecektir (Sarı, 2005).

Kişisel değerlerin ölçülmesi; sürekli gelişim ve etik değerlere bağlı ve sorumlu bir toplumun sürekliliği için önemlidir (Roy, 2003). Öğretmen adaylarının değer yargılarının bilinmesi, onların mesleki süreçlerindeki tutum ve davranışları hakkında bilgiler verebilir. Bu bilgiler de yetiştirilen öğrencilerin genel eğilimlerini ortaya çıkarır. Geleceğin emanet edileceği öğrencilerin hangi değerlere göre yetiştirileceği, öğrencilerin eğitim süreçlerinin temel unsurlardan birisi olarak değerlendirilebilir (Sarı Bulut, 2012).

## 1.1. PROBLEM CÜMLESİ

Bu araştırmanın problem cümlesini “*Sınıf öğretmeni adaylarının insani değerlere sahip olma düzeyleri nasıldır?*” sorusu oluşturmaktadır.

## 1.2. ALT PROBLEMLER

Bu araştırmanın amacı, aday sınıf öğretmenlerinin insani değerlere sahip olma düzeylerini çeşitli değişkenler (cinsiyet, sınıf düzeyi öğretim türü, kardeş sayısı, mezun oldukları lise türü, sosyo-ekonomik kültürel düzey, anne ve baba eğitim durumları) açısından incelemektir. Bu amaçla araştırmada aşağıdaki alt problemlere cevap aranmıştır:

1. Sınıf öğretmeni adaylarının insani değerlere sahip olma düzeyi nasıldır?
2. Sınıf öğretmeni adaylarının cinsiyetleri ile insani değerlere sahip olma düzeyleri arasında anlamlı bir farklılık var mıdır?
3. Sınıf öğretmeni adaylarının sınıf düzeyi ile insani değerlere sahip olma düzeyleri arasında anlamlı bir farklılık var mıdır?
4. Sınıf öğretmeni adaylarının öğretim türü ile insani değerlere sahip olma düzeyleri arasında anlamlı bir farklılık var mıdır?
5. Sınıf öğretmeni adaylarının kardeş sayısı ile insani değerlere sahip olma düzeyleri arasında anlamlı bir farklılık var mıdır?
6. Sınıf öğretmeni adaylarının mezun oldukları lise türü ile insani değerlere sahip olma düzeyleri arasında anlamlı bir farklılık var mıdır?
7. Sınıf öğretmeni adaylarının sosyo-ekonomik kültürel durumları ile insani değerlere sahip olma düzeyleri arasında anlamlı bir farklılık var mıdır?
8. Sınıf öğretmeni adaylarının anne eğitim durumları ile insani değerlere sahip olma düzeyleri arasında anlamlı bir farklılık var mıdır?
9. Sınıf öğretmeni adaylarının baba eğitim durumları ile insani değerlere sahip olma düzeyleri arasında anlamlı bir farklılık var mıdır?

## 1.3. ÖNEM

Bireyin çevresindeki olayların iyi ya da doğruluğu konusundaki yargılarını oluşturan temel kavram “değer” olarak ifade edilmektedir. Değerler, çevredeki olayları belirli bir süzgeçten geçirip, davranışlara yön vermeyi sağlayan olgulardır. Bireyin değerlerinin bilinmesi, yaşantısındaki durumlar karşısında onun davranışlarının tahmin edilmesine yardımcı olabilir. Bu noktada değer, bireylerin tercihlerine



öncülük etmekte ve bu durumda da değer kavramının incelenmesini önemli hale getirmektedir. Özellikle öğretmenlerin buldukları konum açısından sahip oldukları değerler çok önemlidir. Öğretmenin rolleri, sadece sınıfta yaptığı öğretim işiyle sınırlı değildir (Çalışkur, Demirhan ve Bozkurt, 2012).

Demokratik toplumlarda eğitim kurumları sadece bilişsel amaçlara ulaşmak için değil; insanı insan yapan bütün değerlerini içermelidir. Toplumun bir ferdi olarak öğretmen değerleri, tutumları, tavırları, duygusal yönleri, hayat felsefesi ve davranışları ile okulda bulunmaktadır (Akbaş, 2004). İnsanlar değer ve inançlarını çevrelerindeki diğer insanlardan öğrenir ve bu değerleri davranışları yansıtır. Anne babalar çocuklarının ahlaki eğitiminden birinci derecede sorumluyken, ailenin ardından okul da toplumsal değerleri öğreten önemli bir kurum olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu süreçte öğretmenler bilinçli ya da bilinçsiz bir şekilde değerleri öğrencilerine aktarırlar (Coombs-Richardson ve Tolson, 2005). İlkokul yıllarında öğretimde en can alıcı etken, ne öğretim araçları ne de izlenen yöntemlerdir. En önemli etken öğretmenin kendisidir. Başka bir deyişle, kişiliğe ve çocuklarla kuracağı güven ve sevgiye dayalı ilişkidir. Bu olmadan başarılı öğretim olanaksızdır. Çünkü okul öncesi yıllarda, çocuğun örnek aldığı kişiler, nasıl ana babası ise, okul çağında öğretmenidir. Çocuk öğretmenin öğrettiklerinden çok kişiliğine duyarlık gösterir. Onunla özdeşim yapar (Yörükoğlu, 2012: 80).

Öğretmen davranışları, öğrenci davranışlarının belirleyicisidir. Değerlerin kazandırılmasında bu nedenle öğretmenler önemli bir etkidir (Memiş ve Gedik, 2010). Öğretmenler değerler eğitiminin özünü oluşturduklarından değerleri kendi rollerinin bir bölümü olarak göstermek istemeseler dahi, öğrenciler, öğretmenlerinin değer yargılarından mutlaka etkilenirler (Halstead ve Taylor, 2000). Öğrenci üzerinde bu kadar etkileme gücüne sahip bir mesleğin, bilgi, beceri gibi bilişsel alan yeterlilikleri gerektirmesinin yanı sıra tutum ve değer gibi duyuşsal alan yeterlilikleri gerektirdiğinden öğretmen adaylarının meslekle ilgili değer ve tutum kazanmaları, en az bilgi kadar önemli görülmektedir (Korkmaz ve Usta, 2012). Geleceğin öğretmenleri olarak öğretmen adaylarının nasıl bir kültürlenme ve sosyalleşme süreci içerisinde olduklarının dolayısıyla onların değerler sistemlerinin nasıl olduğunun bilinmesi önemlidir (Sarı, 2005).

Bu çalışma geleceğimize yön verecek aday sınıf öğretmenlerinin sahip oldukları insani değerlerinin bilinmesi açısından önemlidir. Çalışmada sınıf öğretmeni

adaylarının sahip oldukları cinsiyet, sınıf düzeyi, öğretim türü, kardeş sayısı, mezun olunan lise türü, sosyo-ekonomik kültürel, anne ve baba eğitim durumlarına göre farklılaşıp farklılaşmadığının belirlenmesi amaçlanmıştır. Bu çalışmanın bu alanda yapılacak araştırmalar için kaynak ve katkı sağlayabileceği, yeni konuların araştırılmasına ışık tutması beklenmektedir. Ayrıca mevcut öğretmen eğitimine yönelik çalışmalar da, öğretmenlik mesleğinin geliştirilmesinde, öğretmenlere yönelik yapılacak hizmet içi eğitim ve faaliyetlere, öğretmen seçme veya atama ile ilgili birimlere yol göstereceği düşünülmektedir.

#### 1.4. SINIRLILIKLAR

Bu araştırma aşağıdaki sınırlılıkları kapsamaktadır.

1. Sakarya Üniversitesi Eğitim Fakültesi 2012–2013 eğitim–öğretim yılı Sınıf Öğretmenliği Ana Bilim Dalı’nda öğrenim gören 213’ü kadın, 59’u erkek olmak üzere toplam 272 öğretmen adayı ile sınırlıdır.
2. Sınıf öğretmeni adaylarının insani değerlere sahip olma düzeyleri, Dilmaç ve Arıca tarafından geliştirilen Değerler Ölçeğine verilen cevaplar ile sınırlıdır.

#### 1.5. TANIMLAR

**Değer:** Davranışlarımızı şekillendiren, bir konu hakkındaki kararlarımızı etkileyen, çeşitli inanç ve eylemlere ilişkin değerlendirmelerimize yön veren, dolayısıyla kişisel bütünlüğümüzü oluşturan ilke, inanç, fikir ve yaşam standartlarını ifade eder (Halstead ve Taylor, 1996).

**Materyalist:** Maddeci.

**Fütüvvet:** Mertlik, yiğitlik, soy temizliği, cömertlik (TDK, 09 Aralık tarihinde ulaşılmıştır).

## **BÖLÜM II**

### **ARAŞTIRMANIN KURAMSAL ÇERÇEVESİ VE İLGİLİ ARAŞTIRMALAR**

Bu bölümde değer kavramı ve özellikleri, değerlerin diğer kavramlarla ilişkisi, işlevleri, davranış üzerine etkisi, değerler ve öğretmenin rolü ve ilgili araştırmalar ait bilgiler yer almaktadır.

#### **2.1. DEĞER KAVRAMI VE ÖZELLİKLERİ**

Değerin, farklı alanlarda yaygın olarak kullanılan bir kavram olduğu söylenebilir. Antropoloji, sosyoloji, psikoloji ve ekonomi, matematik antropoloji, iktisat gibi bilim dallarında ve felsefede değer kavramına rastlanmaktadır. Bu kadar çok kullanılması değer kavramına birçok anlam katmıştır. Özellikle son birkaç yüzyıla bakıldığında değerler sosyal bilimlerin temel sorunlarından biri olduğu ve sosyal bilimlerin çeşitli alanında çeşitli bilim dalları bu konuyu bir araştırma konusu olarak ele aldıkları görülmektedir. Değerlerin yapısı ve diğer değişkenlerle olan ilişkileri bugüne kadar araştırılmış olmasına rağmen değerlerin tam olarak neyi içerdiğine ilişkin henüz bir netlik kazandığını söylemek zordur (Akbaş, 2004; Çavdar, 2009). Değer kavramının çok değişik disiplinlere girmiş olması bu kavramın tanımını oldukça güçleştirmektedir (Dilmaç, Kulaksızoğlu ve Ekşi, 2007). Değer kavramı ile ilgili birçok tanım yapılmıştır. Bilim adamları arasında ortak farklardan biride değer açıklamak için kullandıkları terimlerdir (Cheng ve Fleischmann, 2010).

Rokeach (1973) değerleri; davranışlara kaynaklık eden ve onları yargılamaya yarayan güçlü bir inanç olarak tanımlar. Schwartz'a (1994) göre değerler, bireyin ya da öbür toplumsal oluşumların yaşamına yol gösteren ilkeler olarak hizmet eden, önemlilikleri farklılık gösteren, arzu edilen amaçlardır. Kluckhohn (1951) ve Geert

Hofstede (1980) değerleri, örtük ya da açık, kişi ya da grupları ayırtırmaya, var olan davranışın biçimleri, araçları ya da sonuçları arasından seçim yapmaya yardımcı olan bir eğilim olarak tanımlamıştır.

TDK'ye (2012) göre; değer, bir şeyin önemini belirlemeye yarayan soyut ölçü, bir şeyin değdiği karşılık, kıymet. İlke olarak değerler, bireylerin nasıl davranması gerektiğine rehberlik eden genellikle, kişisel değerler olarak ifade edilirken; kavramsal olarak, "olması gerekeni" ifade eder (Bolay, 2004). Erdem (2003) değeri, belirli bir davranış biçimini ya da bir durumu diğerine tercih etme eğilimi olarak tanımlamıştır. Williams'a (1979) göre değerler ilgi alanları, zevkler, tercihler, beğeniler, görevler, ahlaki yükümlülükler, arzular, istekler, hedefler, ihtiyaçlar, hoşnutsuzluklar, ilgi çekici şeyler ve birçok diğer seçici yönelimi ifade etmek için kullanılmıştır. Değerlerin hem eylem hem de bilme bakımından insan varoluşunun temeli olduğunu söylemek de yerinde olur (Ercan, 2001). Değerler; bireyin çevresi ile etkileşimi sonucunda içselleştirdiği ve davranışlarını yönlendiren standartlar olarak da tanımlanmıştır. Bu tanımda değerlerin bireysel boyutu ön plana çıkarılmıştır. Değerlerin bireysel boyutunda güdü, karar verme, tutum, inanç, ihtiyaç gibi kavramlar ağırlık kazanırken; toplumsal boyutta ise, toplumca en iyi, en doğru ve en faydalı kabul edilenler akla gelir (Akbaş, 2004).

Değerler, kişi ve veya grubun insan hayatında neyin önemli olduğunu, bir toplumun olması gereken ideal ve hedefleri olarak tanımlanmıştır (Canatan, 2004; Friedman, Kahn ve Borning, 2006). Değerler, bireylerin ve toplumların neyi değerli bulacakları, nasıl yaşayacaklarına karar vermede bağımlı olduğu belirli davranışlar, tecrübeler hayata bakış açımızı ve inançlarımızı yansıtan ve prensiplerimizi oluşturan bir tercihtir. Genel anlamda toplumun değer yargılarını oluşturan, herkes tarafından kabul gören, davranış ve tutumlar; bireylerin değer tercihlerini etkilemekte bireyin yaşantısına yön vermekte ve zihinsel süreçler üzerinde önemli bir etmen olarak gerek kişisel gerekse sosyal etkileşimlerde anahtar rol oynamaktadır (Hill, 2004; Çalışkur, 2008; Aktepe ve Yel, 2009). Değerler, neyin doğru ve yanlış, neyin iyi ve kötü olduğunu belirleyen ölçütler ve bir kültür içinde önem verilen ve tercih edileni göstermektedir. İnançlar gibi değerler de daha çocukluk yaşlarından itibaren öğrenilen kültürel öğelerdir (Şişman, 2011) . Ayrıca değerlerin, çocukların bilinçsizce ve örtülü olarak ilk öğrendiği şeyler arasında olduğu saptanmıştır (Mooij, 2004). Değerlerimizi erken yaşlarda ediniriz ve gelişim psikologlarına göre insanlar,

10 yaşına kadar kendi değer sistemlerini oluştururlar ve bu yaştan itibaren bu sistemi değiştirmek oldukça güçtür (Hofstede, 2011).

Değerler, bir sosyal grup veya toplumun kendi varlık birlik işleyiş ve devamını sağlamak ve sürdürmek için üyelerinin çoğunluğu tarafından doğru ve gerekli oldukları kabul edilen ortak düşünce, amaç ve çıkarını yansıtan genelleştirilmiş ahlaksal ilke ya da inançlar değer olarak tanımlanabilir (Kızılcılık ve Erjem, 1996). Ayrıca değerler, doğuştan değil, sonradan öğrenilen bilişsel yapılardır. Kültürel dünya görüşleri, inanç sistemleri, ideolojiler, toplumsal normlar, kurallar ve tutumlar gibi, bireyin içinde doğup büyüdüğü yakın ve uzak toplumsal bağlamlarda, kişiler arası etkileşimler aracılığıyla edinilirler (Demirutku, 2007).

Toplumsal değerler kavramı, bir toplumun çoğunluğu tarafından paylaşılan, toplumun iyiliğine ve esenliğine yönelik olduğu varsayılan ideal ortak paylaşım ölçütleri olarak tanımlanmaktadır. Toplumsal değerler, toplumdan topluma değiştiği gibi zamanla değişim kültürünün gereklerine uygun olarak farklı anlamlar alabilmektedir. Toplumsal değerler ulusal değerlere hayat verir ve günlük hayatı belirler ve organize eder (Doğan, 2008). Bu sebepten bireylerin değerlere verdikleri önem derecesindeki farklılıklar bireyleri, grupları ve kültürleri birbirinden farklı kılar, bireylerin ve toplumların özelliklerini ve kültürlerini belirler (Schwartz ve Bilsky, 1987; Hofstede, 1980). Durkheim (1997), sosyolojik olarak değerlerin toplumun kolektif bilincini tanımlamak için yararlı olacağını belirtmiştir.

Değerler soyut kavramlardır. Değerler gelip geçici bir duygu veya aklımıza o anda gelen bir tercih olarak da düşünülemez; değişimi uzun zaman aldığı için, belirli bir zaman dilimi içinde kalıcı oldukları söylenebilir. Değerler ayrıca bütünüyle belirgin olmak zorunda değildir. Bilincinde olmadan değerlere uygun hareket edilir. Bir diğer nokta, değerler eyleme dönüşmek durumundadır. Değerin uygulamada bir anlamı olması gerekir. Aksi takdirde varlığı saptanamaz (Akbaş, 2004). Değerler insanlar arasındaki ilişki de tek yönlü ve birebir değildir (Aydın, 2003). İnsanın değerlerinin yaşantı ve eylemlerle bağlantılı olup, kişinin ilişkilerinde belirleyici bir rol oynar (Kale, 2007). Değerler, bir durumun diğerine karşı görece önemliliğine göre sıralanır. Sıralanan bu değerler taşıdıkları öneme göre kendi aralarında sıralanırlar. Sıralanmış bir değerler kümesi, değer önceliklerini belirleyen bir sistem oluşturur (Schwartz, 2006). Değerlerin bu hiyerarşik özelliği de onları normlardan ve tutumlardan ayırt

eder ve onları aşar (Schwartz, 2006; Çubukçu, Eker Özenbaş, Çetintaş, Satı ve Yazlık Şeker, 2012).

Değerler hakkındaki tanımlamalar Aydın (2003) tarafından şöyle özetlenmektedir.

- Değerler; inançları içeren ve dolayısıyla da aşkınlıklar taşıyan olgulardır.
- Fertlerin yapıp ettiklerini rasyonelleştirip içselleştirmelerine imkân verirler.
- Genelde ilgi gösterilen, arzu edilen şeylerdir.
- Her alanla ilgilidirler ana alanların kendine özgü değerleri vardır.
- Farklı kaynak ve içeriklere sahip olsalar da bir biçimde sosyaldirler.

Değerler üzerine araştırma yapan Rokeach (1973) bu konuda bazı varsayımlarda bulunmuştur:

- Her birey bir değere ve değerler sistemine sahiptir.
- Bir insanın sahip olduğu değerlerin toplam sayısı görece ufaktır.
- Herkes aynı değere farklı derecelerde sahiptir.
- Değerler, değer sistemleri içinde organize olmuştur.
- İnsanın sahip olduğu değerler kültürün, toplumun, kurumların ve bireylerin kişiliğinin bir ürünüdür.

## **2.2. DEĞERLERİN DİĞER KAVRAMLARLA İLİŞKİSİ**

Değer kavramını, zaman zaman tutum, inanç, norm, etik ve ihtiyaç gibi kavramlarla birlikte ya da bu kavramların yerine kullanılmış olmasına rağmen, çeşitli özellikleri itibariyle bu kavramlardan farklılık göstermektedir. Bu farklılıklar ve benzerlikler aşağıda açıklanmıştır:

### **2.2.1. İnanç ve Değer İlişkisi**

Güngör (2000) değeri, “bir şeyin arzu edilebilir veya edilemez olduğu hakkındaki inanç” şeklinde tanımlamıştır. Allport değer kavramını bir insanın değer tercihine göre davranmasına ilişkin bir inanç olarak tanımlamaktadır (Reich ve Adcock, 1976).

Hofstede (2001), değerlerin, bireylerin doğru-yanlış ayırımına ilişkin belirledikleri inanç standartları olduğunu ifade etmiştir. Değerler inançlardır. Fakat objektif/öznel olmayan/tarafsız ve soğuk bir inanç değil, kimi zaman içinden çıkılmayacak/kaçınılmaz derecede güçlü duygularla bağlanmış/bağlanılan inançlardır (Schwartz, 2006). Değerlerin en belirgin özelliklerinden biri de arzu edilen bir kavram, bir inanç ve insani tavır olarak görülmesidir ( Bolay, 2004; Çavdar, 2009).

Şişman'a (2011) göre, inançlar neyin ne olduğunu açıklarken, değerler de bir bakıma neyin ne olması gerektiğini açıklar. Diğer bir ifade ile değerler, neyin doğru ve neyin yanlış, neyin iyi ve neyin kötü olduğunu belirlemeye yarayan ölçütlerdir. İnançlar da değerler gibi çocukluğun ilk yıllarında öğrenilen kültürel öğeler olmakla birlikte, değerler inançlara göre oluşmaktadır. İnançlar, kültürün en derin yönünü oluştururken, değerler inançlara göre kültürün daha somut yönünü temsil eder.

Çeşitli değer tanımlamalarında değer, bir davranışın tercih edilmesini sağlayan güçlü bir inanç olduğu belirtilmektedir. Değer, özünde bir inancı yansıtmaktadır. Bu inanç, belirli bir şeyin ya da nihai bir amacın arzu edilmesini sağlayabilir ve değer, belirli bir inancın sonucu olarak ortaya çıktığı söylenebilir (Çavdar, 2002). Araştırmacılar, değerler üzerinde çalışırken, bu kavrama çok yakın olan inanç kavramını da ele almışlardır. Bazı araştırmacılar, değeri bir inanç türü olarak ele alırken, bazı araştırmacılar ise inanç ve değeri birbirine yakın olmakla birlikte ayırım yapılması gereken terimler olarak vurgulamıştır (Çalışkur, 2008).

Rokeach değerleri “davranışları biçimlendiren öğrenilmiş inançların güçlü bir duygusal örtüsü” şeklinde tanımlamaktadır. Değer, tercih edilebilir davranış tarzı veya var oluşun son durumu ile ilgili inançların sürekli bir oluşumdur; hiyerarşik olarak yapılandırılmış ve zaman içinde kalıcılığı olan sosyal ve kişisel istenirlik hakkındaki inançlardır. Aynı zamanda değerlerin birleşerek bir sistem oluşturduğunu belirtmiştir. Rokeach'a göre bir değer sistemi “göreceli bir önem boyutu üzerinde tercih edilen davranış tarzları veya yaşam amaçları ile ilgili inançların süre giden bir organizasyonudur”. İnançların iki kısımdan oluştuğunu, bir kısmının öğrenilebilir bir kısmının ise öğrenilmesi mümkün olmayan kısım olduğu sonucuna varılabilir. Bu tanıma göre değerler öğrenilmiş inançlardan oluşmaktadır. Rokeach aynı çalışmasında üç inanç tipinin varlığından da bahsetmektedir. Bunlar değerlendirici, tanımlayıcı ve perspektif inançlardır. Perspektif inançlar, örf ve adetle yerleşen inançlardan oluşmaktadır ki değerde tam bu kısmın içinde yer almaktadır. Değerler

bir tür inanç olarak, inanç sistemi içinde önemli bir yer sahiptir. Bu değerler, bireyin yaşam içinde nasıl davranması gerektiğini belirlemektedir (Rokeach, 1973).

Feather (2000) değerler ile inançların kavramsal açıdan aynı anlamda kullanılmasına karşı çıkmakta ve bu konuda Rokeach'ı eleştirmektedir. İnançların duygusal açıdan tarafsız olduğunu, aksine değerlerin taraflı ve duygusal anlam taşıyan unsurlar olduğunu belirtmiştir. Rokeach'ın inançları sınıflarken değerler için uygun gördüğü geleneksel ve yasaklayıcı inançlar yerine, değerlerin tasvir edici ve değerlendirci inançlara daha yakın olduğunu söylemiştir.

### **2.2.2. Tutum ve Değer İlişkisi**

Tutum ve değer kavramları, bazen eş anlamlı olarak kullanılmaktadır. Bununla birlikte, değerlerin, tutumlara ilişkin bazı özel durumları belirtmek üzere kullanıldığı da görülmektedir (Çavdar, 2009). Değerlerin toplumun devamlılığını sağlayan bir mekanizma olarak işlevi toplumun bireylere yüklediği roller ve beklentileri aracılığı ile gerçekleşmektedir. Böylece değerler bireylerin tutum ve davranışlarının rehberi konumuna gelmektedir (Balcı ve Yanpar Yelken, 2010). Yapılan tanımlar dikkate alındığında değerlerin bireysel ve toplumsal yönleri olduğu, inançlardan oluştuğu, tutum ve davranışları etkiledikleri görülür. Değerler aynı zamanda inanç ve tutumlara göre daha kapsamlı ve organize. Bu açıdan insanın tutum ve davranışları değerlerine bağlıdır (Memiş ve Gedik, 2010).

Değerler, belirli bir nesne ya da duruma ilişkin tutumların gelişmesinde, korunmasında veya eyleme geçirilmesinde birer ölçüt ya da standart işlevi görür (Aydın, 2005). Bundan dolayı gözlenebilen ve ölçülebilen değerlerden hareket edildiği zaman tutumlar üzerinde daha rahat konuşabileceğimizi ifade edilir. Bu süreç de insanın tutum ve davranışlarının anlaşılması için değerlerin incelenmesinin gerekli olduğu anlamına gelmektedir (Yapıcı ve Zengin, 2003). Rokeach, değerler ve tutumların birbirinden farklı kavramlar oldukları göstermek için farklarını ortaya koyan yedi nokta üzerinde durmuştur (Rokeach, 1973):

1. Değer bir tek inancı açıklarken, tutum belirli bir nesne ve duruma odaklanmış farklı inançların tümünün bir örüntüsüdür.
2. Değer; nesne ve durumların ötesinde bir nitelikteyken, tutumlar belirli nesne veya durumlar üzerinde odaklanmışlardır.



3. Değerler bir standardı açıklarken, tutum standarttan uzak bir kavramdır. Birçok tutum nesnesinin olumlu ya da olumsuz değerlendirmeleri, standart olarak işlev gören az sayıda değerle ilgili olabilir.
4. Birey istenilen davranış şekilleri ve varlığının son durumuna ilişkin öğrenilmiş inançlarının sayısı kadar değere sahipken, belirli nesne ve durumlara doğrudan ya da dolaylı olarak karşılaştığı tutuma sahiptir. Bu durumun sonucu olarak birey, sayısı onlarla ifade edilebilen değerlere sahip olabilirken, binlerle ifade edilebilecek kadar çok tutum sahibi olabilir.
5. Bireyin kişiliğinde değerler, tutumlara göre daha merkezi bir yerde bulunmaktadır. Bu yüzden değerler, tutumların belirleyicileri konumundadır.
6. Değerler motivasyon ile daha yakın bir ilişki içindedir ve tutumlardan daha dinamiktir. Tutumların motivasyon ile bağlantılı olduğu kabul edilse dahi, tutumlar bir değer kazanılması için araçtan öteye gidemez.
7. Değerler, topluma uyum, benliğin korunması ve bireyin kendini gerçekleştirme gibi işlevleri yerine getirirken, tutum bu işlevlerle ilgilenmez. Tutum yalnızca çıkarımlarla ilgilenir.

### **2.3.3. Norm ve Değer İlişkisi**

Normlar, insanların nasıl davranmaları gerektiğini tanımlayan ve değerlere göre oluşan yazılı olmayan kurallar veya standartlar biçiminde ifade edilir. Bunlar, belirli bir durumla ilgili olarak insanların ne yapması ya da yapmaması, ne söylemesi ya da söylememesi, yani nasıl davranması gerektiğini gösteren kurallardır (Şişman, 2011). Değerler, neyin arzu edilebilir olduğuna ilişkin standartlar olarak, normların kabul edilmesine ya da reddedilmesine kaynak teşkil eder. Normlar, toplumsal kültür içinde davranışı etkileyen, sosyal sistemi kurumsallaştıran ve güçlendiren öğelerdir (Çelik, 2009). Değerlere göre daha somut olması bakımından normlar, gündelik yaşamda insanların her türlü eylem ve etkinliklerine yol gösterir, tercihlerini etkiler. Bununla birlikte, normlara göre daha soyut olan değerler, normların oluşmasını ve biçimlenmesini sağlar (Çavdar, 2009).

Değerler istekleri, beğenilen şeyleri ve zevkleri arzu edilirlilik ölçütleri ile iyiye karşı kötü, güzele karşı çirkin gibi ikilemeler şeklinde açıklar. Normlar ise olumlu ve

olumsuz davranışları farklı durumlar içinde ele alır. Toplumda başarılı olmak bir değerken, bunun nasıl başarılacağına kuralları normlarda saklıdır (Hofstede, 1980).

Rokeach'a (1973) göre değerler ve normları birbirinde ayıran üç özellik vardır:

1. Değerler, bir davranış şeklini veya var oluşun son durumunu açıklarken, normlar sadece davranış biçimi ile ilgilidir.
2. Değerler, özel durumları açıklarken, normlar, belirli bir durumda belirli kalıplar dâhilinde davranmak için gerekli bilgileri verir.
3. Değerler kişisel ve içsel olgularken, normlar bireyin dış çevresi ile ilgili ortak olgulardır.

### 2.3 DEĞERLERİN İŞLEVLERİ

Temel olarak değerlerin kaynağı insandır, bireydir. Değerler, insanların bütün yaşamı süresince davranışlarını yönlendirmede etkili olan ve hayatının şekillenmesinde önemli olan öğelerdir. Değerler, insan davranışlarının açıklamada büyük öneme sahip olduğu için birçok sosyal bilimci tarafından daima ilgi çekmiş ve merak konusu olmuştur (Yel ve Aladağ, 2009).

Değerler, insana özgü, insanı insan yapan ve onu diğer canlılardan ayıran bir nitelik taşır. Ayrıca değerler, insanın amaçlarına uygun tarzda kendini gerçekleştirebilecek duruma gelmelerine, yardımcı olur. Değerler kişilerin doğru bilmesinde, doğru düşünmesinde, doğru değerlendirmesinde, doğru eylem içinde olduğunu görebilmesinde yardımcı olmaktadır (Kuçuradi, 1995).

Değerler insanların kişiliğinin oluşmasına katkı sağlamaktadır. Bir toplumun yaşamında, her şey değerlere göre algılanır ve diğerleriyle karşılaştırılır (Dilmaç, Ertekin ve Yazıcı, 2009). Değerler, insan yaşamının tüm yönlerini etkileyen ve yönlendiren olgulardır. Bireysel olarak değerler standart, güdü, karar verme ve davranış yaptırımı olarak, toplum içinde ise siyasi ve ideolojik tercihlerde, toplumsal yargılamalarda, gruba uyumda kullanılır (Özensel, 2003). Bireylerin kendisini, toplumun ise bireyi, kontrol etmesini sağlayan unsurların başında değerler gelmektedir. Sahip olunan değerler kişinin toplum içerisindeki statüsünün belirlenmesinde etkili olmaktadır. Bu değerler sayesinde birey, diğer insanlar ile

etkili iletişime geçebilir ve sosyal konumunun belirlenmesi için uygun bir altyapı oluşturabilir (Yazıcı, 2006). Değerler bir organizasyondaki insanları bir arada tutan birleştirici bir güçtür ve bu birleştirici güç onları ortak hedefler doğrultusunda çalışmaya yöneltir, bireyler arası bağlılığı artırır ve sosyal yaşamlarını düzenler (Balgalmış ve Baloğlu, 2004). Toplumda benimsenen değerler, bireylerin davranışlarına yön verir, onları toplumsal amaçlar etrafında toplar ve toplumda ortak bir anlayışın oluşmasına katkıda bulunur. Toplumsal değerler sayesinde, toplumun amaçlarını etkili şekilde gerçekleştirmesi kolaylaşabilir. Toplumda yaşanan kültürün paylaşılmış bir kavramı olan değerler, bireylerin başarısını belirlemede ölçüt olarak kullanıldığı için, toplumda kimlik duygusunu anlamada önemli bir belirleyicidir (Çavdar, 2009).

Yavuz'a (2007) göre değerlerin işlevi üçtür: Bilinçli varlığın kendini zaman ve mekânda gerçekleştirmesi olarak ortaya çıkması, kültürel anlam tarafından şekillenen tarihi kimliğin tezahürü ve tarihi öznenin sürekliliği. Doğanay'a (2006) göre ise değerlerin temelde üç ana işlevi vardır; algılanan tehdide karşı savunma, topluma uyum ve gelişimi destekleme. İnsanda, gelişim ve öğrenme yönünde doğal bir ihtiyaç vardır. Bununla birlikte, barış, huzur ve rahatlık için homeostatik (dengeleyici) değerlere de ihtiyaç duyulur. Dengeleyici değerlere, her zaman ihtiyaç duyulmasına karşın, sağlıklı bir bireyden gelişimsel değerlere daha fazla yönelmesi beklenir. Savunmacı değerler ise, bireyi acıya, korkuya, kaybetmeye ve tehdide karşı korurken, gelişim ve öğrenmeyi engelleyebilir. Örneğin; saldırganlık davranışı toplum tarafından hoş karşılanmaz ve yadırganır. Ancak, saldırganlık davranışının yapılma gerekçesi olarak kişinin kendini ve ailesini koruması, yani güvenlik ihtiyacı gösterilerek, bu saldırganlığın en azından haklı nedenlerinin olabileceği yönünde bir rasyonelleştirme söz konusu olabilir (Çavdar, 2009).

Bilgin (Akt; Aydın, 1997) değerlerin işlevselliğini aşağıdaki maddelerle açıklar:

1. Bireyi, sosyal konularda belirli bir pozisyonu almaya sevk eder,
2. Bireyi, belirli bir politik veya dini ideolojinin değerine tercihi yönünde etkiler,
3. Bireyin, kendini sunmasında rehberlik eder,
4. Bireyin kendini ve diğerlerini değerlendirmesinde kendini ve diğerlerini övmesi veya kusurlar bulmasında kriter rolü oynar,
5. Diğerlerini etkilemede veya ikna etmede kullanır,

6. Karşılaştırma sürecinde merkezi konumu nedeni ile bireyin kendini diğerleri kadar ahlaklı veya yeterli olup olmadığını değerlendirmesinde ölçü olarak kullanır,
7. Psikoanalitik anlamda veya sosyal olarak kabul edilemez inanç, tutum ve eylemlerin nasıl aklileştirilebileceğini gösterir.

Birey değerlerin bütün davranışlarını etkilediğinin farkında olmayabilir (Woodruff, 1942). Değerler bize neyi yapmamız gerektiğini kesin olarak söyleyemezler. Ancak yapılacak olan doğru şeyler için rehberlik ederler (Gudmundsdottir, 1991; Akt: Aktepe ve Yel, 2009). Bireyler içinde buldukları olumsuz durumlarla baş edebilmenin bir yolu da sahip oldukları değerlerdir (Dilmaç, Deniz ve Deniz, 2009). Değerler insanların kişiliğinin oluşmasına da katkı sağlamaktadır. Değer kaybı ise kişiliğin ve benliğin sarsılmasına buna bağlı olarak da benlik değerinin sarsılmasına neden olmaktadır (Akıncı, 2005).

Tüm bu tanımlamalar, değerlerin bireysel, sosyal yönleriyle bir bütün olduğunu, insan yaşamında pek çok işleve sahip olduğunu, hayata bakışını belirlemede, insanın yaşamdaki genel ve özel çizgisini yönlendirmede, ilişkilerini düzenlemede, anahtar rolü bulunduğunu göstermektedir (Çalışkur, 2008).

## 2.4 DEĞERLERİN SINIFLANDIRILMASI

Değerler, çeşitli biçimlerde sınıflandırılabilir. Felsefenin bir konusu olarak etik/moral/ahlaki ve estetik olmak üzere iki tür değerden söz edilir. Bunun yanında, bireysel, mesleki, örgütsel değerler; ulusal ve evrensel değerler biçiminde sınıflamalar da yapılmaktadır. Diğer taraftan değerler, ekonomik, sosyal, siyasal, politik, dini değerler biçimlerinde de sınıflandırılmaktadırlar (Şişman, 2011).

Değerleri bireysel değerler ve iş değerleri, amaç ve araç değerler, milli ve manevi değerler, ulusal ve evrensel değerler gibi farklı şekillerde sınıflandıranlar olmuştur. Değerlerle ilgili ilk test Spranger tarafından kullanılmıştır. Spranger değerleri altı kısma ayırmış, her davranışın altı temel değer tipinden birine girebileceğini söylemiştir. Güngör (2000) bu değerlere ahlaki değerleri eklemiştir. Verilen değerlerin net çizgilerle birbirinden ayrılması mümkün değildir. Bir değer yukarıdaki

değer gruplarından ikisi veya daha fazlası ile ilişkilendirilebilir. Örneğin, empati hem ahlaki, hem sosyal değer sayılabilir. Değerlerle ilgili yapılan sınıflamalardan en çok kullanılanı Spranger sınıflamasıdır. Dini, ahlaki ve sosyal değerler diğer değerlere göre daha önemli kabul edilirler ve diğer değerlerin oluşumuna etki yaparlar (Cafoğlu ve Somuncu, 2000).

Değerlerin araştırılması adlı bir çalışma yapan Allprort, Vernon ve Lindzey değerleri; estetik, teorik, ekonomik, siyasal, sosyal ve dinsel değerler olarak 6 grup halinde toplamışlardır. Nelson'a göre değerler; bireysel değerler, grup değerleri ve sosyal değerler olarak üçe ayrılır. Rokeach ise, değerleri iki grupta toplamıştır. Yaşamın temel amaçlarını gösteren değerleri amaç değerler, bu amaçlara ulaşmak için kullanılacak davranışları ise araç değerler olarak tanımlamıştır. Schwartz ise değerleri güç, başarı, hazcılık, uyarılım, özyönelim, evrenselcilik, iyilikseverlik, geleneksellik, uyma, güvenlik diye on farklı grupta incelemiştir. Bu on farklı grupta 56 değer bulunmaktadır (Güngör, 2000). Kluckhohn (1951) değerleri, "örtük ya da açık, kişi ya da grupları ayırtırmaya, var olan davranışın biçimleri, araçları ya da sonuçları arasından seçim yapmaya yardımcı olan kavramlar" olarak tanımlamıştır. Değerleri ait oldukları alanlara göre sınıflandıran Perry (1950) ise bilişsel, ahlaki, ekonomik, siyasi, dini, estetik değerler olarak adlandırmıştır. Inglehart (2008) "Dünya Değerler Araştırması"nda iki büyük kültürlerarası değişim boyutu tespit etmiştir: Geleneksel /Laik-rasyonel ve Yaşam / Kendini İfade eden değerler. Kinnier, Kernes ve Dautheribes (2000) tarafından yapılan araştırmanın sonucunda değerleri dört kategoriye ve bu kategorilerinin alt birimlerine ayırmışlardır:

1. Kendinden daha güçlü bir şeye bağlanma
2. Alçak gönüllükle kendine saygı gösterme, iradesini kullanma ve kişisel sorumluluklarını kabullenme
3. Başkalarına saygılı ve şefkat
4. Diğer canlıları ve çevreyi koruma.

Canatan (2004) değerleri, geleneksel ve modern değerler olarak sınıflamıştır. Ercan (2001) ise yaptığı çalışmada, değerleri ulusal ve evrensel değerler olarak ele almıştır. Bu çalışmada ulusal değerler: millet, devlet vatan, ordu, cumhuriyet, kahramanlık, dil, gelenek görenekler ile ulusal marş, bayrak ve ulusal bayramların oluşturduğu ulusal simgelerdir. Demokrasi, insan hakları ve özgürlükleri, bağımsızlık, uygarlık,

barış ve hoşgörü, saygı, sevgi, anlayış, uzlaşma, bilim, eşitlik, çevre duyarlılığı, sanat değerleri ise evrensel değerlerdir. Ural (1998) ise değerleri olumlu ve olumsuz olarak sınıflandırmıştır. Aslan'a göre (1992) ise benimsenen, gerçek veya arzulanan değerler vardır. Çavdarıcı (2002) değerlerin din, akıl, duygu, sosyal veya fiziki çevre kaynaklı olabildiğini ve bireyde zaman içinde oluştuğunu ve bu nedenle değerleri öz, seçimlik, özel ve geçici değerler olarak dört sınıfta incelemiştir.

Değerlerin sınıflandırılmasında Hilmi Ziya Ülken (2001) değerleri öz karakterlerine göre üçe ayırmıştır: Birinci grupta, içkin değerler vardır. İçkin değerler, bilinç verileridir. Ülken'in bilinç verileri olarak belirledikleri teknik, sanat ve bilgi değerleridir. İkinci grupta, aşkın değerler vardır. Bunlarda duyu verileri, bilinç yalnızca vesiledirler. Fakat bu vesile, az veya çok önemsiz bir dereceye inebilir. İki insan arasında ahlaki ilişkide bilinç verileri ya yazılmış bir sözleşmeye dayanan bu sözleşmeye sadık kalması ya gençlik ve aile hatıralarına veya verilmiş sözlere sadık kalması gibidir. Üçüncü ve son değer grubu normatif değerlerdir. Bunlar aslında değer değil, ancak bütün değerlerin ölçüleri, değişim örnekleridir. Bu değerlerin görevi, başka değerleri birbirleriyle karşılaştırmak ve ölçmektir. Bu değerler; iktisadî, hukukî, lisanî değerlerdir.

Sosyal bilimciler uzun yıllar değerın nesnel bir gerçekliği olmadığı, bireylerin kişisel değer ve tercihlerine değinilmeksizin değer kavramının incelenemeyeceği gerekçesiyle, değerler üzerinde çalışma yapmaktan kaçınmışlardır. Bu düşünce uzun süre sosyal bilimcilerin değerler konusuna mesafeli durmasına neden olmuştur. Bu durum 1960'lı yıllardan sonra etkisini yitirmiş ve bu tarihten sonra değer araştırmalarında ciddi bir artış gözlenmiştir (Özensel, 2003). Son zamanlarda sosyal konularda uğraşanların üzerinde en fazla araştırma yaptığı konuların başında değer konusu gelmektedir. Değer araştırmaları özellikle XX. yy.ın II. yarısından sonra hız kazanmıştır (Arslan, 2006).

Kişisel değerler üzerine yapılan çalışmalarda genel kabul görmüş 3 ölçek geliştirilmiştir. Bunlar Rokeach değerler sistemi (RVS), değerler ve yaşam biçimi sistemi (VALS), değerler listesi (LOV)'dur (Ünal ve Erciş, 2006). Değerler üzerinde yapılan araştırmaları etkili bir biçimde sürdürebilmek için birçok sınıflandırma yapılmıştır. Bu sınıflandırmalarda en çok bilinen ve kabul edilenler; Allport Vernon ve Lindzey, Rokeach, Spranger ve Schwartz'a, Kahle'ye ve Hofstade'ye ait olandır.

#### 2.4.1. Allport, Vernon Ve Lindzey'in Değer Sınıflandırması

Allport Vernon ve Lindzey (1970), değerleri altı tür olarak sınıflandırır. Bunlar; teorik, ekonomik, estetik, sosyal, siyasi ve dini değerlerdir. Her değer boyutu kendine özgü değerler içerir. Bireyler tamamen bunlardan yalnızca bir ya da öteki içinde sınıflandırılmazlar. Bu değerlerin açıklamaları şöyle özetlenebilir:

- 1. Estetik değer:** Bir nesne ya da olayla karşılaşıldığı zaman, nesneye ya da olaya birey tarafından yüklenen estetik özelliklerdir. Şekil ve ahengin baskın olarak hissedildiği değerdir. Güzellik, zarafet, uyum, simetri gibi kavramlar estetik değeri yüksek olan bireyler tarafından benimsenen kavramlardır.
- 2. Teorik Değer:** Bireylerin gözlem, analiz gibi rasyonel teknikler ile bilgi edindiği ve bu bilgilerle kendisine bir değer sistemi oluşturduğu boyuttur. Muhakeme, gözlem, eleştiri ve rasyonel düşünce bu değer kapsamında önemli kavramlardır.
- 3. Dini Değer:** Bireyin evreni anlamak amacıyla benimsemiş olduğu kutsal ve ahlaki öğeler taşıyan inançlar sistemini ifade edilmiştir. Evrenin bütünlüğünü anlamak ve betimlemek bu değeri benimseyen bireyler için önemlidir.
- 4. Siyasi Değer:** Güç elde etme ve bu gücü başkalarının üzerinde kullanma duygularının ağır bastığı değer boyuttur.
- 5. Sosyal Değer:** Bu değeri benimseyen bireyler için sevgi, en çok önem verilen ve hayatı şekillendiren kavramdır. Bireyin amacı, gerçek sevgiye ulaşmak ve yakın dostluklar kurmaktır. Nazik, sempatik, özverili olmak sosyal değeri yüksek kişilerde görülen diğer özelliklerdir.
- 6. Ekonomik Değer:** Maddi anlamda fayda sağlamak anlamındadır. Bireyin öncelikli hedefi, servet edinmek ve diğerlerini geçmektir. Faydacı ve pratik tavırlar önemlidir.

Bu altı değer boyutu bireylerarası farklılıklar göstermektedir. Birisi için daha önemli olan değer bir diğeri için daha önemsiz olabilmektedir. Bireyin önem verdiği bir ya da birkaç değer birlikte onun hayatını belirler ve yön verir. Kişilerin kendileri için seçtikleri veya yoğun olarak önemsedikleri değer boyutu, o kişinin hayattaki amacını oluşturmaktadır (Allport, Vernon ve Lindzey, 1970).

## 2.4.2. Graves'in Değer Sınıflandırması

Graves, insanın değerlerini ve yaşam biçimlerini varoluşu bir yaklaşımla ele alır ve hiyerarşik bir düzenlemeye indirir. Ona göre, insanın doğası açık bir sistemdir. İnsanın yapısı sabit bir düzeyden diğerine sıçrayarak gelişir ve insanın bütün psikolojisi yeni bir sabit düzeye her geçişinde yeni bir biçim alır, bu nedenle değerler sistemden sisteme farklılık gösterir. Graves hiyerarşik sistemde her başarı durumunu, bir denge durumu olarak açıklamakta ve denge durumuna ulaşan bireyin, hiyerarşinin bir üst basamağına geçeceğini savunmaktadır. Denge durumlarına ait psikolojik nitelikler bulunur ve bu nitelikler her denge durumunun kendine özgüdür. Bir denge durumuna ait duygulanım, güdü, değerler, düşünce ve tercihler mevcuttur. Düzey değiştiğinde bireyin karşılaştığı yeni düzeye ait olma aşaması, bireyin yeni duruma uyumunu sağlayacak yeni değerleri edinmesini sağlar. Graves'in belirlediği var olma düzeyleri şunlardır:

1. **Düzey: Tepkisel Var Olma:** İnsanların temel fizyolojik ihtiyaçlarını gidermeye çalıştığı değerlerin tepkilerle belirlendiği düzeydir.
2. **Düzey: Geleneksel Var Olma:** Bu düzeyde insanlar sadece var olma ihtiyacı duyarlar. Tek ihtiyaç, nesli devam ettirmektir.
3. **Düzey: Ben merkezli Olma:** İnsan olma olgusunun belirdiği düzeydir. Birey olma dürtüsü çok güçlüdür. Başkaları üzerinde baskı kurma ve birey olma güdüsü çok yüksek olduğundan, değerler de bu amaca hizmet edecek biçimde şekillenir.
4. **Düzey: Özverili Var Olma:** Acı ve ölümden sonraki yaşam için var olma ağırlıklı olan duygudur. Tanrı'nın koyduğu değerlere yönelme söz konusudur.
5. **Düzey: Materyalist Var Olma:** Dünyanın sırlarını keşfetme ve dünyayı yönetme duygusu egemendir. Bu durum, materyalist bir yaşam ve değerlerin öne çıkmasına neden olur.
6. **Düzey: Toplumsal Var Olma:** Çağcıl yaşam biçiminin sunmuş olduğu rasyonel değerlerden çok insanî değerler öne çıkar. Diğer insanlar önemli hâle gelmiştir ve toplum bir bütün olarak değerlidir.
7. **Düzey: Varoluş:** Değer sisteminin temeli bilgiye ve evrenle ilgili gerçekliğe dayalıdır. İnsan, kendine güvenir; hayata, bağımsızlığa ve toplumun



çıkarlarına değer verir. Farklı değerlere hoşgörü vardır, otoritenin kontrolsüz kullanımına karşıdır (Turan ve Aktan, 2008).

### 2.4.3. Rokeach Değer Sınıflandırması

Kişilerin davranışlarına tutarlık kazandıran, yön veren, kişilik ve karakter bütünlüğünün kazanılmasına yardımcı olan standartlar olarak değerler, genç bireyin, tutum ve davranışlarını etkiler, belirler, biçimlendirir ve yönlendirir. Rokeach'a (1973) göre, değer sistemleri hem durağan hem de değişen bir yapıya sahiptir. Rokeachdeğerleri iki gruba ayırmaktadır. Bu değerler, amaç ve araç değerlerdir. Rokeach'ın sınıflandırmasında her iki değer grubunda 18'er adet değer bulunmaktadır:

Tablo 1. Rokeach Değer Sınıflandırması

| <b>Amaç Değerler</b>     | <b>Araç Değerler</b>               |
|--------------------------|------------------------------------|
| Rahat bir hayat          | Hırslı/tutkulu/idealist olma       |
| Barış içinde bir dünya   | Sorumluluk sahibi olma             |
| Aile güvenliği           | Yardımsever olma                   |
| Heyecan verici bir yaşam | Neşeli olma                        |
| Başarı Duygusu           | Temiz olma                         |
| Kendine Saygı            | Cesur olma                         |
| İç huzur                 | Affedici /Bağışlayıcı Olma         |
| Ulusal güvenlik          | Açık fikirli (Geniş görüşlü ) olma |
| Zevk, haz                | Mantıklı olma                      |
| Sosyal itibar            | Hayal gücü kuvvetli olma           |
| Gerçek dostluk           | Kendini kontrol edebilme           |
| Güzellikler dünyası      | İtaatkar olma                      |
| Mutluluk                 | Dürüst olma                        |
| Eşitlik                  | Sevgi dolu/sevecen olma            |
| Özgürlük                 | Bağımsız olma                      |
| Bilgelik                 | Kibar olma                         |
| Dini olgunluk            | Entelektüel olma                   |
| Erdemlilik               | Kibar olmak                        |

Yaptığı bu sınıflandırmanın kişiler-arası ve kişiler-üstü şeklinde de olabileceğini belirten Rokeach, örnek olarak; insanın iç huzur ve kurtuluş gibi (bireysel) amaç ifadelerinin kişiler-üstü bir değer olduğunu, dünya barışı ve kardeşlik gibi (toplumsal) amaç ifadelerinin ise kişiler-arası değerlerin ayrımını vermektedir. Bu yüzden bireylerin, bireysel ve sosyal değer önceliklerinde değişiklik yapabileceklerini belirtmektedir. Bireylerin tutum ve davranışlarının, sahip oldukları

bireysel ve sosyal değerlere verdikleri önceliğe bağlı olarak birbirinden farklı olacağını söylemektedir. Bunun anlamı, sosyal bir değerdeki yükselişin diğer sosyal değerlerde de yükselişe yol açacağı ve bu duruma bağlı olarak da kişisel değerlerde bir düşüşe yol açacağını belirtmektedir. Buna göre, kişisel bir değerde yükselmenin diğer kişisel değerlerde de yükselişe yol açacağını bunun sonucunda da sosyal değerlerde bir düşüş olacağını vurgulamaktadır (Rokeach, 1973).

Amaç ve araç değerler iki ayrı, ancak işlevsel olarak içsel bağlılık gösteren sistemlerdir. Davranışın bir biçimini yansıtan tüm değerler, yaşam amaçlarıyla ilgilenen amaç değerlere ulaşmak için birer araçtır. Ancak amaç ve araç değerler arasında birebir karşılık yoktur. Tek bir davranışın biçimi, birçok farklı amaç değere ulaşmak için bir araç olabileceği gibi çeşitli davranış biçimleri tek bir amaç değere ulaşmak için birer araç olabilirler.

Rokeach amaçsal ve araçsal değerler arasındaki ilişkiyi değerler sistemi olarak adlandırmış ve kişinin olmak istediği durumu veya bulunmak istediği ortama araçsal değerleri ile ulaşmaya çalıştığını ileri sürmüştür (Gutman, 1982). Rokeach'ın değer araştırmalarında on sekiz amaç ve araç değeri katılımcılara önem sıralamasına sokması için verilir. Geliştirilmesinden bu yana Rokeach'ın değer ölçeği en popüler değer ölçme aracı olmuştur (Ekşi, 2003).

Amaç değer nihai amacı gösterir ve sonuçta ne olması beklendiğinin ifadesidir. Buna karşılık araç değerler, çoğunlukla amaç değerlere ulaşmada kişiye veya kişilere yardımcı olması beklenen değerlerdir. Amaç değerler genel yaşam ve dünya ile ilgili ifade edilirler; Buna karşılık araç değerler çoğunlukla kişilik özellikleri şeklinde ifade edilirler. Ancak, bu iki grubu birbirinden ayırmak bazen oldukça zorlaşmaktadır (Bacanlı, 1999).

#### **2.4.4. Hofstede'nin Değer Sınıflandırması**

Değerler üzerinde geniş araştırmalar yapmış araştırmacılardan en önemlilerinden biri Hofstede'dir. Hofstede, sosyal bir sistemin varlığını sürdürebilmesi için insan davranışlarının belirli bir düzen içinden olması gerektiğini ifade eder. Bu sistem içerisinde, bireyin nasıl davranacağını tahmin edebilmek için bireyin kendisini göz önüne almakla beraber bireyin bulunduğu durumu da göz önüne almak gerektiğini söylemektedir. Hofstede, değerler hakkında Rokeach'ın tanımına benzer bir tanım

vermekle beraber, insanın belirli durumlarda neredeyse aynı davranışları sergilemesine neden olan çoğu zaman sabit olan *zihinsel bir programa* sahip olduğunu ileri sürmektedir. Hofstede bu sebepten bireyin sahip olduğu zihinsel programını ve içinde bulunduğu durumu bilirsek, onunla ilgili öngörülerimizin daha kesin ve sağlıklı olacağını belirtmektedir (Hofstede, 1980).

Hofstede, bireyin sahip olduğu zihinsel programın bazı yönleriyle kendisine özgü, bazı yönleriyle de diğer insanların zihinsel programlarıyla benzer olduğunu söylemektedir. Bu durumun sebebi olarak da *zihinsel programın* evrensel, kolektif ve bireysel boyut gibi sahip olduğu üç özelliğini göstermektedir. Hofstede, belirttiği bu üç düzeyden bütün insanlar tarafından paylaşılan *zihinsel programın* evrensel düzeyinin, farklılığı en az olan ve bununla beraber birey için en temel olan düzey olduğunu vurgulamaktadır. Hofstede'e göre insan ırkı tarafından paylaşılan bu düzey, insan vücudunun biyolojik sitemini kapsamakta ve gülmek, ağlamak, arkadaşlık ve saldırganlık gibi ortak davranışları içermektedir. Zihinsel programın ikinci düzeyi olan kolektif düzeyin belirli gruplara, kategorilere veya kültürlere bağlı olan bireyler tarafından paylaşılanları içerdiğini ifade eden Hofstede, bu düzeyin belli kategoriye ait olan insanlar için ortak, farklı bir kategoriye ait olanlarda ise diğerlerinden farklı olduğunu ifade etmektedir. Hofstede insanlara ait olan, kendisini ifade etmek için bir dili konuşmak, yaşlılara saygı göstermek, farklı sevme biçimlerine sahip olmak ve belli bir yemek yeme usulüne sahip olmak gibi özelliklerin bu düzeyde yer aldığını belirtmektedir. Hofstede ayrıca kolektif düzeyin diğer iki düzey arasında olduğunu ve bu düzeyde zihinsel programın büyük çoğunluğunun öğrenildiğini vurgulamaktadır. Son düzeyse bireysel düzeydir. Bireysel düzey bütün insanlarda birbirinden farklıdır. Aynı kültür içinde farklı davranışların ortaya çıkması bireysel düzeyin bir sonucudur. Hofstede'e göre iki insan aynı zihinsel programa sahip olamaz. Bireyci bir kişiliğin oluşmasının ve aynı kültür içinde farklı davranışların ortaya çıkmasının nedeni budur (Hofstede, 1980).

Hofstede'e göre değerlerin sahip olduğu, yoğunluk (önem derecesi) ve yön (neyi ifade ettiği) olmak üzere iki özelliği vardır. Eğer birey bir değeri kabul ediyorsa, bu değer onun için ne kadar önemli olduğu ve o birey için ne derece uygun olduğu konusundaki sorulara cevap verilmesi açısından bu özelliklerin önemli olduğunu ifade eder. Hofstede'e göre bireyin bazı davranışları iyi bazı davranışları kötü olarak

tanımlaması değerlerin yön/yönelim özelliğinden kaynaklanmakta ve insanlar yoğunluk veya yön veya bunların her ikisi açısından farklılık göstermektedirler.

Hofstede değerleri güç mesafesi, belirsizlikten kaçınma, bireycilik ve kolektivistlik olarak dört boyutta değerlendirmiştir:

1. **Belirsizlikten kaçınma:** Bir topluluğun bilginin yeterli veya açık olmadığı karmaşanın ve değişimlerin belirsiz olarak geliştiği ortamlarda duyduğu tedirginliğin düzeyini ifade etmektedir. Bir toplumda yaşayan insanların belirsizlikten kaçınma eğilimleri yüksekse, hayatlarını kendileri açısından daha yaşanılabilir hale getirmek için is güvencesi, yazılı kurallar, kesin doğrulara yönelmeleri söz konusu olacaktır.
2. **Güç Mesafesi:** Bir toplumun birey ve örgütlerinde gücün eşit olarak dağılmış olmaması ile ilgilidir. Gücün bir toplumun bireyleri arasında neden olduğu mesafe o toplumun değer ve normlarına bağlılıkları seviyesinde gerçekleşmekte ve toplum tarafından güç düzeyindeki farklılıklar zamanla içselleştirilmektedir. Çeşitli ülkelerde, belirli bir yaşta olmak, belirli ailelerden gelmek veya belirli eğitim kurumlarından mezun olmak bireylerin gayretine, yeteneklerine, deneyimlerine ve teknik bilgilerine bakılmaksızın ayrıcalık olarak tanımlanmaktadır. Ayrıca bazı toplumlarda güç mesafesi kabullenilmiştir. Bu tarz toplumlarda hiyerarşik olarak güçlü olan kişiler haklılıkları için doğruyu bulmak ve kabullenmek zorunda değillerdir. Çünkü haklı olmalarının tek sebebi sahip oldukları güçten gelmektedir.
3. **Erillik-Dişillik:** Bu boyut bir toplumda baskın değerlerin ne oranda erkeğe veya kadına özgü olduğunu açıklamaktadır. Bu boyutta başarı, rekabet, kazanma tutkusu, güç, meydan okuma gibi erkeğe özgü değerlerin, iş birliği, güçsüzlere yardım, bireyler arası samimi ilişkiler gibi kadınsı değerlere göre ne derece baskın olduğu tartışılmaktadır. Hofstede bu düşünceyle bir toplumun dişi veya erkek olduğunun belirlenebileceğini ifade etmektedir. Eğer bir toplumda para yönlü değerler daha baskın ise erkek, insana yönelik değerler baskın ise kadın kültürü ön plandadır. Hofstede'e göre erillik; başarı, para ve diğer şeyler gibi baskın değerlerin toplumda var olmasıdır. Dişillik; diğer insanlara saygı göstermek ve hayat kalitesine önem vermek gibi değerlerin baskın olduğu toplumlar için geçerli bir kavramdır.

- 4. Bireycilik ve Kolektivistlik:** Sonuç olarak istenen hareketler değerlere, istenebilir değerlerden daha yakın bir yerdedir. Hofstede, istenen değerlerin çoğunluğun sergilediği davranışlarda gözlemlenebileceğini ifade etmekte ve istatistiksel bir durumu yansıttığını belirtmektedir. İstenebilir değerlerin ise, kesin kalıpları ifade ettiğini ve etik açıdan neyin doğru neyin yanlış olduğunu göstermek açısından etkin olduğunu söylemektedir (Hofstede, 1980).

Hofstede'e göre değerler birbirleriyle ilişki içindedirler. Değerler, değer sistemi ve değerler hiyerarşisi de oluştururlar. İnsanların çatışan kavramları kendi bünyesinde kabullenmesi ve insanın içsel değerlerinde meydana ortaya çıkan çatışmalar, sosyal sitemlerde belirsizliğe sebebiyet vermektedir (Hofstede, 1980). Bununla birlikte, aslında Hofstede'nin boyutları, tutum, davranışsal eğilimler ve bireyin kişisel değerlerinin ne olduğu az çok ortaya çıkaran değerlerin bir karışımını temsil eder (Tompkins ve Tompkins, 2006).

#### **2.4.5. Kahle Değer Sınıflanması**

1983 yılında Kahle tarafından bir başka değerler ölçeği geliştirilmiştir. Ölçek geliştirilirken Feather'in, Maslow'un ve Rokeach'ın çalışmaları temel alınmıştır (Beatty, Kahle, Homer, Misra, 1985). Değerler ve hayat tarzı ölçeğine alternatif olarak geliştirilen değerler listesi ölçeği Kahle, Veroff, Douvanand Kukla tarafından geliştirilmiş ve ancak ölçek daha çok Kahle'nin sosyal uyum kuramına bağlanmıştır. Ölçek dahilinde 9 temel değer yer almaktadır. Bu değerlerin Kahle'ye göre açılımları aşağıdaki gibidir (Kahle, Duncan, Dalakas ve Aiken, 2001):

1. Ait Olma Duygusu (sense of belonging)
2. Heyecan Dolu Yaşama (excitement)
3. İnsanlarla Sıcak İlişkiler Kurma (warm relationships with others)
4. Kişisel Gelişim (self-fulfillment)
5. Toplumdan Saygı Görmek (beingwell-respected)
6. Hayattan Zevk Alma (fun and enjoyment out of life)
7. Kendini Güvende Hissetme (security)
8. Kendine Saygı Duymak (self-respect)
9. Başarma Duygusu (sense of accomplishment)

Kahle'nin (1983) değerler listesi değerlerin başlıklara ayrılmasını sağlamış fakat değerleri tanımlamamıştır. Değerler listesinin sadece kişisel değerleri ölçme aracı olmadığını aynı zamanda kişilerin çevrelerine adapte olmalarında, kişiliklerini tanımlama açısından da yararlı olacağını ifade etmiştir. Kahle, içsel odaklı kişilerin, karşılaştıkları problemleri çözmeye iç dünyalarının büyük etkisi olduğunu belirtmiştir. Dışsal odaklı değerlere sahip kişilerin ise, karşılaştıkları problemlerin üstesinden gelirken yeteneklerini kullanmadıklarını ve fazla kadenci olduklarını ileri sürmüştür (Shao, 2002; Akt: Ünal ve Erciş, 2006). Kahle'ye göre, kişilerin değer gelişimi oynadıkları farklı rollere göre değişmektedir. Kahle, değerlerin kişinin tutumlarının gelişmesinde temel oluşturduğunu ve tutumların da karar alma davranışına yön verdiğini belirtmiş ve değerlerin insan davranışlarını anlamada önemli bir değişken olduğunu ifade etmiştir.

Her ne kadar Değerler Listesi Rokeach'ın Değer Araştırmasına benzese de ölçek içerisinde yer alan unsurlar daha kısa ve bireylerin günlük hayatlarıyla daha yakından ilgilidir. Aynı zamanda yanıtlaması daha kolaydır. Değerler Listesi'nin kullanımında, araştırmaya katılan tüketicilere değerler listesinde yer alan dokuz adet unsurun her birini kendileri için önem derecelerine göre belirtmesi istenmektedir (Schiffman, Sherman ve Long, 2003). Rokeach'ın Değer Araştırması'nda bulunan amaçsal değerler arasında Değerler Listesi'nde bulunan ait olma duygusu ve kendini gerçekleştirmenin karşılığı bulunmamaktadır. Değerler Listesi'nde yer alan kendini güvende hissetme değeri, Rokeach'ın amaçsal değerleri içinde bulunan ulusal güvenlik ve aile güvenliği değerlerinin anlamını tek başına taşımaktadır. İnsanlarla sıcak ilişkiler kurma değeri, Rokeach'ın Değer Araştırması'nda yer alan gerçek dostluk değerinin benzeridir. Değerler Listesi'nde bulunan diğer değerlerin birebir karşılıkları Rokeach'ın amaçsal değerleri içinde vardır (Altıntaş, 2005).

#### **2.4.6. Schwartz Değer Sınıflandırması**

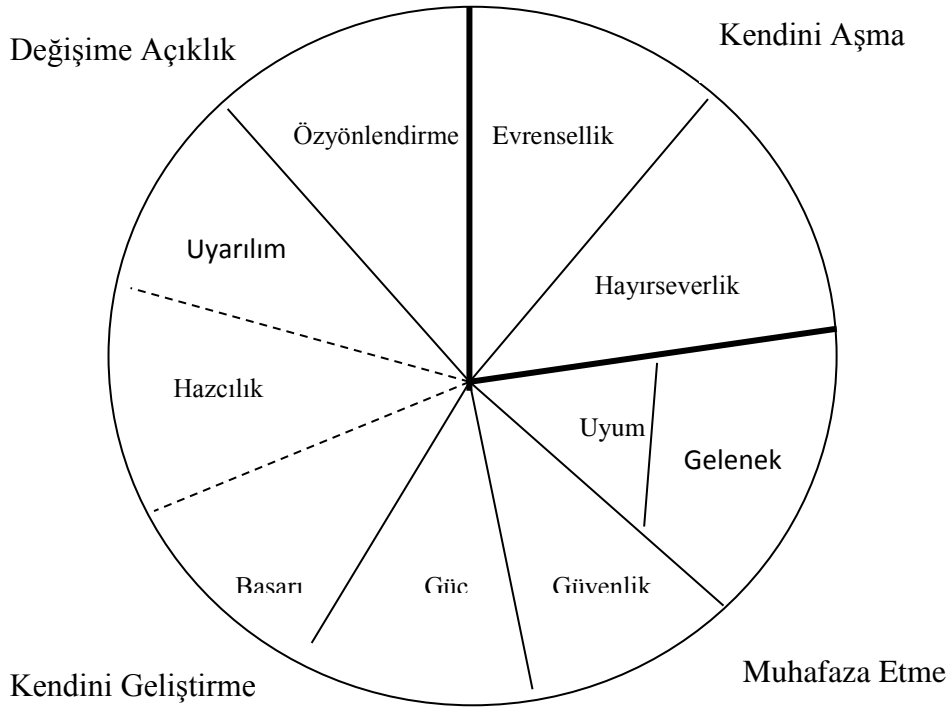
Schwartz değer teorisi, değerlerin motivasyonel amaçlar olduğu, değerlerin döngüsel bir yapı arz etmesi ve değer öncelikleri gibi konularla ilgilidir. Schwartz birçok ülkeden veriler toplayarak çalışmalarının kültürler-arası boyutlarında geçerliliğinin olduğu üzerine teorisini temellendirilmiştir (Devos, Spini ve Schwartz, 2002).

Değerleri birbirinden ayıran içeriğin, değerlerin ifade ettiği motivasyonel amaç tipleri olduğunu ifade eden Schwartz, değer tiplerinin üç evrensel gereksinimden kaynaklandığını varsaymaktadır. Bu temel varsayımları:

1. Bireyin organizmasının biyolojik kaynaklı temel gereksinimleri,
2. Bireyler arasında düzenli/başarılı sosyal etkileşim gereksinimleri,
3. Toplumların ve grupların devamlılık ve refahını sağlayan sosyal ihtiyaçlar olarak ifade etmiştir (Roccas, Sagiv, Schwartz ve Knafo, 2002).

Schwartz değer teorisi, yukarıdaki üç evrensel gereksinimin neticesinde ve her birisinin altında yatan motivasyona göre 10 tane değer ortaya çıktığını ifade etmektedir (Bardi ve Schwartz, 2003). Schwartz bu on değer grubunu esas amaçları ve ne ifade ettikleri yönünden aşağıdaki gibi tanımlamıştır:

1. **Özyönlendirme:** Kendine saygılı olma, kendi amaçlarını seçme, yaratıcı ve meraklı olma, özgürlük, bağımsız düşünme ve kendi davranışını seçen ve açıklayan kişi
2. **Uyum:** İtaatkâr olma, anne-babaya ve büyüklere değer verme, kibar olma, kendini denetleyebilme, başkalarına zarar verecek davranışlardan kaçınma
3. **Uyarılım:** Heyecanlı ve değişken bir yaşam sahibi olma, cesur olma
4. **Hazcılık:** Yaşamdan tat alma, zevk ve isteklerine düşkün olma
5. **Başarı:** Hırslı, başarılı, muktedir, zeki ve sözü geçen biri olma
6. **Güç:** Sosyal güç ve otorite sahibi olma, zengin olma, sosyal saygınlık sağlama, toplumdaki imajı koruyabilme, insanlar ve kaynaklar üzerinde hakimiyet kurma
7. **Güvenlik:** Ulusal güvenlik, aidiyet duygusu, iyiliğe karşılık verme, toplumsal düzen, aile güvenliği, sağlıklı ve temiz olma
8. **Gelenek:** Kendine düşen hayatı kabullenme, ılımlı, dindar ve alçakgönüllü olma, geleneklere ve kişisel haklara saygılı olma
9. **Evrensellik:** Sosyal adalet isteme, barış içinde güzel bir dünya, çevreyi koruma, doğayla uyum içinde, erdemli ve açık fikirli olma, eşitlik ve iç huzur sahibi olma
10. **Hayırseverlik:** Manevi ve anlamlı bir yaşam, olgun sevgi, gerçek dostluk sahibi, dürüst, yardımsever, sadık ve sorumlu olma (Schwartz, 1992; Sagiv ve Schwartz, 2000).



Şekil 1. Schwartz Değer Sınıflandırması (Devos T.Spini D. ve Schwartz S. H., 2002).

Rokeach'ın hazırladığı değer listesine farklı bir yöntemle ve kuramsal bir bakışla yaklaşan Schwartz ve Bilsky, insan değerlerinin bazı temel boyutlar yardımıyla incelenebileceğini görmüşlerdir. Sonraki yıllarda bazı değişikliklerden sonra ortaya koyulan kuramsal çerçeve içinde yürütülen araştırmalar, Rokeach'ın değer listesi temel alınarak, yazında var olan çeşitli değerlerden yola çıkılarak hazırlanan 56 değerle başlamıştır. Bu ölçme aracıyla aralarında Türkiye'nin de bulunduğu 54 ülkeden büyük çoğunluğunu öğretmen ve üniversite öğrencilerinin oluşturduğu yaklaşık 44 000 kişiden veri toplanmıştır (Kuşdil ve Kağıtçıbaşı, 2000).

Schwartz Değer Kuramı, değer tipleri arasında bulunan dinamik ilişkileri belirlemeye dönük olarak biçimlendirilmiştir. Güdusel amaçlarının gereği olarak, değer tiplerinin bazılarının birbirleriyle uyumlu, bazılarının ise çelişkili oldukları görülmektedir. Örneğin; evrensellik değerine fazla önem yükleyen bireyin eylemler, bireyin diğer insanlar üzerinde hâkimiyet kurma istemiyle çelişebilir. Şekildeki değer tipleri arasında olduğu öngörülen uyum ve çelişkiler gösterilmektedir: Buna göre, dairenin çeperi üzerinde birbirlerinin yakınında yer alan değer tiplerinin birbirleriyle uyumlu; karşısında yer alan değer tiplerinin ise çelişki içinde oldukları düşünülmektedir. Herhangi bir değer tipinin dairenin üzerinde bulunduğu noktadan iki yana doğru ne



kadar uzaklaşırsa, değer tipleri arasındaki çelişkinin o oranda artacağı varsayılmaktadır (Fırat, 2007). Bu dizilimin oluşmasında bireylerin değerlere verdikleri önem sıralamasının birbirine yakınlığı önemli rol oynamaktadır. Benzer ya da aynı güdüsel ihtiyaçları paylaşan birbiriyle uyumlu değer tipleri ve benzerlikleri Tablo 2’de özetlenmiştir (Schwartz, 1992):

Tablo 2. Schwartz’a Göre Uyumlu Değer Alanları

| <b>Değer Tipleri:</b>        | <b>Benzer Güdüsel Alanları</b>  |
|------------------------------|---|
| Güç-Başarı                   | Her iki değer, sosyal üstünlük ve saygıyı vurgular  |
| Başarı- Hazcılık             | Her iki değer, kişinin kendisine düşkünlüğüyle ilgilenir.   |
| Hazcılık-Uyarılım            | Her iki değer, duygusal olarak uyarılma isteği gerektirir.  |
| Uyarılım-Özyönelim           | Her iki değer, yeniliğe açıklık ve hakimiyet için içsel motivasyonu kapsar.   |
| Özyönelim-Evrenselcilik      | Her iki değer, yaşamdaki çeşitlilikle kişinin kendi yargılarına olan güvenini açıklar   |
| Evrenselcilik-İyilikseverlik | Her iki değer, başkalarının gelişimi ve kişisel ilgilerin aşılması ile ilgilenir (bazı manevi/dinsel değerler de bu ilgiyi paylaşır). |
| İyilikseverlik-Uyuma         | Her iki değer, kişisel istekleri sınırlamayı ve alçakgönüllü olmayı vurgular (bazı manevi/dinsel değerler de bu ilgiyi paylaşır).     |
| Uyuma-Güvenlik               | Her iki değer, ilişkilerdeki sıralama ve uyumun korunmasını vurgular  |
| Güvenlik -Güç                | Her iki değer, ilişki ve kaynakların kontrolündeki belirsizliğin yarattığı tehditten kaçınmayı ya da üstesinden gelmeyi vurgular.     |

Schwartz’ın değerler teorisi, değer öncelikleri arasındaki çatışma ve bağdaşmaların evrensel modelinin iki boyutlu bir yapısı olduğunu ifade etmektedir. Birinci boyutta, değişime açıklık ve muhafaza etme, ikinci boyutta kendi kendini geliştirme ve kendini aşma bulunmaktadır. Birinci boyuttaki karşıt değerler, değişime açıklık (harekete geçme, kendi kendini yöneltme, hazcılık) ile muhafaza etme (güvenlik, uyum, gelenek) olarak karşımıza çıkmaktadır. Yani, bağımsız hareketler ve düşünceler ile koruma, eskiye bağlı kalma, durağanlık gibi değerlerin çatışma içinde olduğu vurgulanmaktadır (Schwartz, 1992). İkinci boyuttaki karşıt değerler, kendi kendini geliştirme (güç ve başarı) ve kendini aşma (evrensellik ve bağlılık) olarak ifade edilmektedir. Yani, başkalarına zarar verecek söz davranışlardan kaçınmak, başkalarının faydasını düşünmek gibi değerler ile kendi başarısını ve gücünü

kanıtlamak, başkaları üzerine baskı oluşturmak gibi değerlerin çatışma içinde olduğu vurgulanmaktadır. Farkında olunması gereken bir durum da hazcılık değerinin, değişime açıklık ve kendini geliştirme değerlerinin her ikisiyle de ilişki içinde olduğudur (Özkul, 2007).

## 2.5. İNSANİ DEĞERLER

Değerler, insana özgü, insanı insan yapan ve onu diğer canlılardan ayıran bir nitelik taşır ve insanın amaçlarına uygun tarzda kendini gerçekleştirebilecek duruma gelmelerine yardımcı olur (Kuçuradi, 1995). Değerler ile insan arasındaki ilişki karşılıklıdır; değerler insanları, insanlar değerleri yaşatır (Aydın, 2003).

Bir uygarlığı ayakta tutan iki önemli unsur vardır. Birincisi ‘iktisadi yapı’, ikincisi ise ‘değerler sistemi’dir. İktisadi yapıyı o toplumun üretim biçimleri, üretim ilişkileri ve üretim araçları biçimlendirir. Değerler sistemi dediğimiz kavramsa oldukça geniş ve önemli bir kavramdır ki uygarlık dediğimizde önemle vurgulanmak istenen de odur. Toplumların kültürel yapıları yani din, ahlak, felsefe, edebiyat, sanat, bilim... vb. topluma ait ve onun özünü temsil eden tüm ürünleri, bu ürünleri toplum yararına benimseyip onu koruma göreviyle yükümlü siyasi ve hukuki-kurumsal yapı, değerler sistemi dediğimiz yapıyı oluşturur (Altınok, 2003).

İnsanlık insani değerleri yeniden keşfetme aşamasına gelmiştir. Yüksek teknolojinin otomatikleştirdiği insan, bir çıkış noktası aramaktadır. Bu çıkışın yolu, bilgi ve hedefi insani değerlerdir. 21. yüzyıl insanının fikrî yönünü zenginleştirmesi ve zihinsel potansiyelini harekete geçirmesi gereklidir (Fındıkçı, 1998).

İnsani değerler, hayat bir değerlilik ve saygı katarlar. Hayatın dürüstlük, hoşgörü, iyilik merhamet gibi güzel yanlarını çoğaltırlar. Bütün bunlar da uyumlu yaşama yol açar: insani değerler hayatın sütunlarıdır (Dilmaç, 1999). Değerlerden yoksunluk, anemi, ahlaksızlık, köksüzlük, boşluk, umutsuzluk ve inanılacak, uğruna adanılacak şeylerin eksikliği gibi değişik biçimlerde ifade edilmiştir. Değerlerden yoksun oluş doğru olmalarından dolayı inanabileceğimiz ve uğruna kendimizi adayabileceğimiz, geçerli kılınabilen ve uygulanabilir bir insani değerler sisteminin olmayışdır (Maslow, 1996).

Dilmaç (1999) insanların yaşamında yer alan ve önemsedikleri en belirgin değerleri insanları sevme, uyumlu olma, hırslarını kontrol altına alma, başkalarının mutluluğunu isteme, kendini kontrol etme, iyi insan olma, manevi değerler inanma yardımsever olma, tecrübeli ve bilgili olma, dost edinme, evlat yetiştirme, eser yaratma olarak sıralamıştır. Temel insanî değerleri benimsemiş bireyler yetiştirmek aile, toplum ve okulun başlıca görevleri arasındadır (Ekşi, 2003).

## 2.6. DEĞERLERİN DAVRANIŞ ÜZERİNE ETKİSİ

Değer kavramı, benimsenen, üstün tutulan, ulaşılmak ve gerçekleştirilmek istenen, önem verilen, iyi, doğru, güzel gibi anlamlar ifade etmektedir. İnsanlar, yaşamlarını benimsedikleri değerler sistemine göre düzenler (Şişman, 2011). Değerler, davranışları yönlendiren birer standart; değer sistemleri ise karışıklıkları çözmeye ve karar almada kullandığımız genel planlar, yapılar olarak düşünülebilir (Aydın, 2005).

Toplumun ayakta tutan dinamik unsurların başında değerler gelmektedir. Gelişen teknoloji dünyayı giderek küçültmekte ve yeni değer yargıları, yeni anlayışlar ve bakış açıları da beraberinde getirmektedir. Bu ise insan davranışları üzerinde oldukça önemli etkilerde bulunmaktadır. İnsan davranışı değerlerle şekillenir. Değerler insan davranışlarını yönlendirir (Gömlüksiz, 2007).

İnsanlar davranışlarının doğru, iyi ve haklı olduğunu hissedebilmek için değerlere ihtiyaç duyarlar. Bu durum insanların davranışlarını değerlendirmede ve haklılıklarının temelini şekillendirmede bir ölçüt olarak değerler çerçevesine sahip olmasını gerektirmektedir. İnsanlar eylemlerini mantıklı kılmak için hedeflere ve onları değerlendirebilmek için değerlere ihtiyaç duyarlar (Ruyter, 2002). Değerler, davranışlara kaynaklık eden ve onları yargılamaya yarayan anlayışlar ve bireylerin neyi önemli gördüklerini tanımlayarak istekleri, tercihleri, arzu edilen ve edilmeyen durumları gösteren yapılardır (Erdem, 2003). Değerler, insanların davranışlarına ilişkin tercihlerinde, bu davranışlarını doğrulamada ve kendileri dâhil tüm insanları ve olayları değerlendirmede kullandıkları kriterlerdir (Ayrar, 1992). Değerler arasında üst düzeyde bir ahengin oluşumu, kişinin çevreye uyumunun zorunlu şartlarından biridir. Bu yüzden bireylerin toplumsal uyumları ve davranışları arasında bir tutarlık söz konusu olabilmektedir. Aksi takdirde bireyler aynı konuda sürekli

farklı tutum geliştirip farklı davranışlar sergileyebilirlerdi (Özensel, 2003). Değerler bireylerin toplum içerisinde hayatını teminat altına almayı sağlayan, onların yaşamlarını kolaylaştıran toplumsal davranış kalıplarıdır. Daha çok tarihten gelen bir etkiyle varlığını sürdüren, gelenek, görenek ve inancın etkisiyle kalıcılığını artıran himayeci değerler, bireylerin toplum içindeki yaşam biçimlerine yön vererek, onların hayatlarını yönlendirmede etkilidirler (Özkan, 2010).

Davranışlarımıza ve hayatımıza yön veren değerler ancak eylemle birlikte ortaya çıkarlar. Adalet, dostluk vb. değerler varlıklarını adil ve dost insanlara borçludurlar. Bunun içindir ki değerleri anlamanın yolu, değerleri meydana getiren ve her çağda kendine değerlerle temellendirdiği bir dünya kuran insanı anlamaktan geçer (Poyraz, 2007). Tüm davranışlarımız değerlerle ilişkilendirilebileceğinden eğitimden ekonomiye, felsefeden ilahiyata tüm bilim dalları bir şekilde değerlerle ilgilenmektedirler. Toplumsal değişim değerlerin yeniden ele alınmasını ve değer öğretiminin önem kazanmasını kaçınılmaz kılmıştır. Her davranışın temelinde değer ya da değerler vardır (Demircioğlu ve Tokdemir, 2008).

İnsan davranışını, önemli ölçüde, sahip olduğu değerler biçimlendirir. Bu doğrultuda değerler bireylerin hem işbirliği düzeyini, seçici algısını ve bilgiyi yorumlama gücünü etkiler; hem vizyon alanını belirler; hem de alternatifler arasından seçim yapmasında, karar vermesinde, sorun ve çatışmaları çözümlemesinde temel bir araç olarak rol oynar (Russell, 2001). Günlük hayatı etkileyen değerlerde ortaya çıkan gelişmeler, bireyin tutum ve davranışlarını etkilediği gibi, sosyal değişimin yaşandığını da göstermektedir. Çünkü değerler değişmezse, hem bireyler hem de toplum statik bir yapı kazanır. Eğer değerler, çok hızlı bir şekilde sürekli değişen bir özellik gösterirse, hem bireyin kişilik yapısında hem de toplumsal yapıda denge ve istikrar sağlanamaz (Yapıcı ve Zengin, 2003).

Değerler, genel bir değerlendirmeye tabi tutulduğunda, bireylerin gerçekleştirdiği özel eylemleri ve amaçları yargılamada temel bir standart sağlayan ve bir grubun üyelerinin güçlü duygusal bağlıklarıyla genelleştirilmiş davranış prensipleri olarak ele alınabilir (T.C Başbakanlık Aile ve Sosyal Araştırmalar Genel Müdürlüğü, 2010).

Değerler, insanların hayat görüşü ve hayat felsefelerini tamamlayıcı parçasıdır. Kişinin hayat felsefesi, onun yaşadığı bir değerler sistemidir. Bu sistem, bireylerin amaçlarına, ideallerine, düşünce biçimine ve davranışlarına rehberlik ederler. Bazı

insanlar hayat felsefelerinde dinsel kavramları, bazıları insani, edebi, materyalist, oportünist veya pragmatist yaklaşımları benimserler (Ünal, 1981).

Gutman (1982), değerleri insan davranışına rehberlik eden ilkeler şeklinde tanımlamıştır. Bireylerin davranışlarında hem bireyin kendisi, hem de içinde bulunduğu durum etkilidir. Eğer bir bireyin zihinsel sistematiği ve içinde bulunduğu durum bilinirse, bireyin davranışı da kestirilebilir (Hofstede, 1980).

Kısaca, değerler veya değer yargıları, kişilerin yaşam görüşlerinin, yaşam felsefelerinin tamamlayıcı bir parçasıdır. Bir kişinin yaşam felsefesi, yaşadığı bir değerler sistemidir. Böyle bir sistem, o kişinin amaçlarını, ideallerini, düşünme biçimini ve davranışlarına rehberlik eden ilkeleri içerir. Değerler kişilerin davranışlarına tutarlılık kazandıran, yön veren, kişilik ve karakter bütünlüğünün sağlanmasına yardımcı olan standartlardır (Knafo, Schwartz, 2004).

## 2.7. EĞİTİM, OKUL VE DEĞERLER

Eğitim belirlenen amaçlar doğrultusunda bireyi yetiştirme sürecidir. Bu süreçte kazanılan bilgi, beceri, tutum ve değerler bireyin karakterini farklılaştırır. Karakteri gelişen, bilgi ve beceriler ile donatılan birey ise toplumsal yapı üzerinde olumlu değişimler meydana getirir (Akbaş, 2004). Eğitim, kendisini geleneklere, alışkanlıklara, incelenmemiş kör inançlara, topluluğun önyargılarına ve geleneksel dini kuruluşlara dayandırmadığı, ancak doğalcı ve bilimsel bilgiye dayandırdığı oranda değişecek ve kendi içinde en yüksek değerlerine doğru sağlam adımlarla ilerleyecektir (Maslow, 1996).

Hızla değişen ve gelişen günümüzde eğitim kurumlarından beklenen; bireylerin yaşam şartlarına uyum sağlamalarını, sosyalleşmelerini, içinde doğup büyüdüğü toplumun değer yargılarını benimsemelerini, kültürel mirası koruma ve yaşatma bilinci taşımalarını sağlamaktır. Eğitim sürecinin bu işlevlerini yerine getirmesi bu süreç içerisinde bireylere bütün kültür ve toplumu biçimlendiren ortak düşünce, amaç ya da ortak ilkeler olarak tanımlanabilen değerlerin etkili bir biçimde kazandırılması ile olanaklıdır (Kolaç ve Karadağ, 2012). Değerlerden arınmış ve tümüyle teknolojik olmaya çalışmak, yalnızca geleneksel ve alışagelmış olana tutunmak, eğitimi sadece fikirlerin aşılması gibi basit bir biçimde algılamak, iste tüm bunlar değerler

karmaşasını ortaya çıkarmaktadır. Değerlerden arınmış bir eğitim sitemimizin tam anlamıyla görevini yerine getirdiğini söyleyemeyiz. Günümüzde eğitim sisteminde değerlerden ve ahlâki yargılardan yoksun olma yolunda bir eğitime gidüş görünmektedir (Dilmaç, 1999).

Herkes için daha iyi bir dünya istiyorsak eğitimin, merkezinde her zaman olumlu değerler olmalıdır. Olumsuzlukların olduğu yerde çocuklar çok nadir olarak, olumlu sosyal beceriler veya değerleri kazanabilmektedirler. Değerleri benimsemeye yönelik etkinlikler ortaya çıkarıldığında, öğrenciler değerlere dayalı davranışları benimseyebilirler, değerleri keşfetme aracılığıyla rehberlik sağlandığında, çocuklar değerleri daha iyi öğrenir ve uygular (UNESCO, 2005).

Temel değerlerin kazandırılması amacı; Türkiye’de eğitim öğretim faaliyetleri, 1739 Sayılı Millî Eğitim Temel Kanunu’na uygun olarak yürütülmektedir. Temel Kanunun başlangıcında milli eğitimin amaçları sayılırken ahlaki, manevi değerleri benimseyen, beden, zihin, ahlak, ruh ve duygu bakımından dengeli ve sağlıklı şekilde gelişmiş bir kişiliğe ve karaktere sahip kişiler yetiştirmekten bahsedilmektedir (Ekşi, 2003; Özbay ve Karakuş Tayşi, 2011).

Okul, değerler üzerine inşa edilmiş bir yaşama ve öğrenme alanıdır. Bireyler kendilerine ait değerlerle ve çevrelerine ait değerlerle örülü bir yaşama sahiptir. Bir değer örüntüsü ile yaşamlarını sürdüren bireylerin, üyesi oldukları toplumun ve okulun değerlerini oluşturdukları ve aynı şekilde kendi değerlerini de toplum ve okulun değerleri ile değiştirebildikleri görülmektedir (Turan ve Aktan, 2008). Öğretmenlerin ve yetişkinlerin öğrencilere davranma biçimlerinde, yöneticilerin öğretmenlere karşı davranışlarında, okulun velilerle olan ilişkilerinde, öğrencilerin davranış biçimlerinde, okulda alınan her türlü karar ve yapılan etkinliklerde, değerlerin etkisi görülür. Bu nedenle, sorulması gereken soru, “Okullar, değer kazandırılmalı mıdır?” değil, “Okullarda, hangi değerler, ne düzeyde kazandırılmalıdır?” biçiminde olmalıdır. Bu doğrultuda, okulda değer eğitimi konusu, geniş ölçekte giderek destek görmektedir (Çelik, 2009). Okulların değerlerin sergilenmesinde çok önemli bir yeri vardır; sevgi, hoşgörü, mertlik, saygı, mutluluk, kendine güven gibi. Bunlar her insanoğlunun sahip olması gereken değerlerdir. Toplumlar bu değerlerle eğitilmelidirler. Eğer çocuklarınıza pozitif değerler aşıyorsanız, kendi toplumunuz için pozitif bir gelecek hazırlarsınız. Eğer çocuklarınıza negatif değerler aşıyorsanız, kendi toplumunuz için negatif bir gelecek

hazırlarsınız. Gerek içinde yaşadığımız toplumun refahını koruyabilmesi gerekse toplumdaki her bir bireyin toplumda uyum içerisinde yaşayabilmesi için temel değerleri sergilemesi gerekmektedir. Ek olarak, öğrenciler öğretmenlerinin dürüst olmalarını, samimi olmalarını, çalışkan, nazik ve iyi birer dinleyici olmalarını istemektedirler (Budumlu Akkiprik, 2007).

Geleceğin okullarında hâkim olacak bu üç temel değer şöyledir:

1. Katılım (İnsanları önemseme ve saygılı olma ve katılım)
2. Güvenirlilik (Eşitlik, bilgi, bağlılık, azim ve kararlılık)
3. Üretkenlik (Yeni düşüncelere açıklık, farklı bakış açılarına karşı tolerans, kuramsal düşünme, kişisel ustalık, karşılıklı bağlılık) (Çelik,2009).

Toplumların varlıklarını sürdürebilmeleri değerlerini yeni nesillere aktarmaları ile olanaklıdır. Bu nedenle, değerler eğitimi toplumsal bakımdan açık ve vazgeçilmez bir gereksinim olarak ortaya çıkmaktadır. Ailelerden çok az ahlak eğitimi almış ya da almamış çocuklar için eğitim kurumlarının böyle bir görev yüklenmesi yaşamsal önem taşımaktadır. Günümüzde ahlaki değerler, insani hasletleri kazanma ile ilgili eğitim işi ve vazifesinin aile dışına doğru kaymakta olduğunu, okulun ise etkinliğinin artmakta olduğunu görüyoruz (Ekşi, 2003).

Topluma yeni katılan bireyler aile, çevre, okul, vb. ortamlarda toplumun temel değerlerini öğrenir. Bu ortamların özellikleri birey davranışlarına yansır. Birey doğumla birlikte girdiği aile ortamında gelecekteki hayatına yön verecek olan tavır ve davranışlar edinir. Daha sonra etkileşimde bulunduğu çevre ve okul bireyin davranışlarının şekillenmesinde rol alır. Okul bireylere toplumsal değerlerin sistemli ve düzenli bir şekilde aktarıldığı yerdir (Özkan, 2010).

Okullar değerlere dayalı bir dünyayı nasıl oluşturabilir? Birincisi, erdemli davranışlara model oluşturmak karakter eğitimi programlarının anahtar bileşenidir. Öğretmenler, yöneticiler ve öğrenciler birer model olmak için eğitilmelidir (Joseph ve Efron, 2005).

Her toplum kendine özgü bir eğitim sistemi oluşturmaktadır. Eğitim sistemi de bu noktada toplumu oluşturan bireylerin yetiştirilmesinde çok önemli bir görev üstlenmektedir. Eğitim sisteminin en temel öğelerinden biri ise öğretmendir. Toplumsal sistemin devamlılığı ve toplumun dünya toplumları arasındaki yerinin belirlenmesinde eğitim sistemi aracılığıyla yetiştirilecek insan unsurunun çok önemli

bir yeri vardır. Bu sistem içerisinde görev yapan öğretmen, sistemin içinden gelen ve sistemin girdisi olan insanı iyi tanımak durumundadır (Özkan, 2004).

Değerlerin öğretimi farklı şekillerde olabilir. Taklit, yani model alma ya da toplum tarafından dışlanmamak için toplum tarafından kabul gören davranışları öğrenme değerlerin öğretim şekilleridir. Değer öğretimi teoriden çok uygulamayı gerektirir. Aile, toplum ya da okul yapılması isteneni sözel değil eyleme dönüştürerek öğretmelidir (Uçar, 2009). Değer eğitiminin iki hedefi vardır. Birincisi, genç insanın ve bütün insanların daha karakterli bir hayat sürmesi ve hayatından memnun kalmasını sağlamaktır (Akbaş, 2004).

Bilgi toplumunda yeni kimliğini kazanmaya hazırlanan okulun önemle üzerinde durması gereken bir diğer konu ise ait olduğu toplumun kültürünün özünü koruması ve devamlılığını sağlaması gereğidir. Toplumun değer yargıları eğitim yoluyla yeni nesillere aktararak sürdürülmelidir (Genç ve Eryaman, 2008). Toplumsal değer yargılarını benimsemiş bireylere sahip toplumlar geleceğe daha sağlam hazırlanırlar (Gömleksiz, 2007).

### **2.7.1. Değerler Eğitimi ve Öğretmenin Rolü**

Eğitim sistemin olmazsa olmaz unsurlarından birisi şüphesiz öğretmenlerdir. Bir sistemin başarılı olması büyük ölçüde sistemi oluşturan unsurların niteliğine ve etkileşimine bağlıdır (Yalın, 2004). Öğretmen yetiştirme, diğer toplumlarda olduğu gibi, ülkemiz içinde gündemini her zaman koruyan bir konu olmuştur. Sürekli değişen toplumsal yapı, eğitim sistemlerinin yeniden yapılanmasını zorunlu kılmış, her yeni yapılanma ise yeni tartışmaları beraberinde getirmiştir (Baykara Pehlivan, 2008). Eğitimin giderek bir uzmanlık işi olması, öğretmenlik mesleğini geliştirmiş; öğretmeni eğitim sürecinde önemli bir konuma getirmiştir. Bu gelişme öğretmenin, öğretmenlik mesleğinin gerekli kıldığı bilgi, beceri ve davranışlar ile donanmış olmasını öngörmektedir. Bu standartlar kullanılarak adaylar arasından eğitim sisteminin amaçlarına katkıda bulunabilecek ve alanında kendini geliştirme konusunda yüksek düzey elde etmiş olanların seçilmesi önem taşımaktadır. Öğretmenlik mesleğine rastgele ya da zorunlu olarak girmiş, kişisel ve mesleki nitelikleri uygun olmayan öğretmenlerin sistem içerisinde başarılı olmaları beklenemez (Eraslan, 2006). Bu mesleğin gelecekte de toplum içerisindeki değerini



sürdürebilmesinin ancak nitelikli öğretmenlerin topluma kazandırılması ile mümkün olabileceğine inanılmaktadır (Karamustafaoğlu ve Özmen, 2004).

Günümüzde bilim, teknoloji, sanayi ve ekonomi alanındaki gelişmeler eğitim sürecini de önemli ölçüde etkilemiş ve bazı sosyal problemlerin ortaya çıkmasında etkili olmuştur. Bu sosyal problemlerden birisi de değer kaybıdır. Değerlerin eğitim ve toplum hayatında kazandırılması çabaları ve odak noktası haline gelmesi bu bağlamda anlam kazanmaktadır. Eğitim sürecinde çok stratejik bir rolü bulunan öğretmenler için de değerler ve değerlerin kazandırılması üzerinde durulan önemli konuların başında gelmektedir (Ünal, 2011).

Öğretmen, öğrencilerine önceden belirlenmiş amaçlar doğrultusunda bilgi, beceriler ve tutumlar kazandıran ve bu anlamda rehberlik eden kişilerdir. Bunun içindir ki, eğitim sisteminin başarısı temelde onu işletecek olan öğretmenlerin niteliklerine bağlıdır (Doğanay, 2006). Öğretmenlerin günlük etkileşimleriyle çocukların içinde yaşadıkları sosyal atmosferin doğasını belirler, çocukların sosyal ve ahlaki deneyimlerinin, genellikle öğretmenleriyle etkileşimleri sonucunda gösterdikleri sayısız davranış ve tepkilerinden oluştuğunu belirtmektedir (Saban, 2010).

Toplumun bir ferdi olarak öğretmen; değerleri tutumları, tavırları, duygusal yönleri, hayat felsefesi ve davranışları ile okulda bulunmaktadır ve taşıdıkları değerler zaman içerisinde toplumun değerleri olmaktadır (Memiş ve Gedik, 2010).

Değerler, başkalarıyla olan olumlu veya olumsuz yaşantılar sonucunda geliştirilebilir ve dolaylı olarak değiştirilebilir. Örneğin çocukların beslenme alışkanlıklarının oluşumunda çevrelerindeki model aldıkları kişilerin beslenme alışkanlıklarının büyük önemi vardır. Çocuklar, değer verdikleri modelin yediği şeyleri yemek istemekte ve yiyeceklerle ilgili yeni değerler oluşturmaktadırlar (Bandura, 1986). Bireylerin yaşam biçimini oluşturan değerler, sosyal rolleri öğrenmeyle gerçekleşmektedir. Değerlerin öğrenilmesinde takdir edilenin tekrar etmesi önemli rol oynamaktadır. Değerlerin ortaya çıkmasında sosyal onay önemlidir. Sosyal olarak onaylananlar zamanla davranış ölçütleri haline gelerek değerleri oluşturmaktadır. Değerlerin öğrenilmesinde model alma ve taklit önemlidir (Sarı, 2005). Değerler ilk olarak ebeveyn ve öğretmen gibi rol modeller ile geliştirilir. Çünkü değerler, kültür içinde şekil alıp benzerlik göstererek öğrenilir ve ortak değerler kuşaktan kuşağa aktarılır (Meglino ve Ravlin, 1998). Öğretmen ve idareciler kaçınılmaz vazifeleri birer rol

model olmaktır ve bu kadar yoğun ve sürekli iletişim içindeyken sahip oldukları gerçek değerleri saklama şansları çok azdır (Hill, 2004). Öğrenciler özellikle öğretmeni model alırlar. Öğretmen, akıl yürütme biçimi, olayları algılayış ve yorumlayış, kişiliği, edası ve kılık kıyafeti gibi birçok yönden öğrencilerin öykündüğü kişidir (Çınar, 2008). Çocukların kendi güdülerini kadar hem yetişkin hem de akranların özellikle öğretmenlerin rolleriyle özdeşlik kurarak tutum ve değer kazanmaktadır (Sünbül, 1996). Bu sebeple Milli Eğitim Bakanlığına bağlı tüm ilköğretim ve ortaöğretim okulları birer kültür ve değer organizasyonu olarak düşünüldüğünde, okulların benimseyeceği değerlerin belirlenmesinde en büyük pay öğretmenlere aittir (Aktepe ve Yel, 2009).

Eğitimin amaçlarından birisi de toplumun değer yargılarını bir sonraki nesle aktarmaktır. Bu aktarım, hazırlanan programlar yoluyla açık veya kapalı şekilde gerçekleştirilmektedir. Bu noktada eğitimciler; programların hazırlanmasında ve bu değerlerin aktarılmasında önemli bir rol oynamaktadırlar. Çünkü eğitim işi değerlendirmeyi, yargıyı ve seçimi gerektirdiği için belli değerlerin olduğu, olması gerektiği açıktır. Değerlerden arındırılmış ve değerleri kapsamayan bir eğitim olamayacağından, “neyin doğru, neyin yanlış, neyin öğretmede öncelikli ve önemli olduğunu vurgulamada eğitimcilerle rehberli edecek ilkelerin olması gerekmektedir. Bu sebeple de okul yöneticileri ve öğretmenlerin çalışma değerleri ile ilgili araştırmaların yapılması gereklidir (Akbaba Altun, 2003).

Değer eğitiminin hedefi, kendini tanımlama kendini anlama ve kendini tamamlama gibi pratiksel süreçlerden geçirdiği insanın becerilerini en üst düzeye ulaştırarak, “İyi hayat yaşamasını” sağlamaktır. Böyle bir eğitim de süreç merkezli program anlayışı ile aktif, deneysel ve somut problem çözümlerine dayalı bir müfredat programla ve bu eğitimin tekniğini iyi bilen öğretmenlerle olur. Program öğrenenin yaşantılarının tümünü içermelidir (Kale, 2007). Ancak öğretmenin kendisinde öğretim faaliyetlerinde uygulanması istenilen değerler yok ya da bu değerlerin öğrencilere nasıl kazandırılacağını bilmiyorsa; öğretmen değerler eğitimi alanında, öğrencilere iyi bir model değil, aksine öğrencilerde bulunan mevcut değerlerin bile körelmesine ve ortadan kalkmasına sebep olabilecek kötü bir model olabilir (Yazıcı, 2006).

Uluslara arası çalışmalar incelendiğinde değerler eğitiminin, kişilik ya da karakter eğitimi olarak da ele alındığı görülmektedir. Temel değerler üç bölümden oluşmaktadır. Bunlar ahlaki bilgi, ahlaki hisler ve ahlaki davranışlardır. Eğitimcilerin

ise değerler eğitimi çalışmalarında, ahlaki bir model, ahlaki danışman ve rehber olma gibi üç önemli görevi vardır (Uyanık Balat, 2006).

Değerlerin öğrenimini kolaylaştırma da öğretmenlerin;

1. ğretilmek istenen değerleri benimsemiş bir model olma,
2. Sınıf içinde ortak bir sosyal doku oluşturma,
3. Her öğrenciye sorumluluk verme,
4. İyi ve kötü sonuçlarıyla davranışların taşıdıkları olumlu ve olumsuz değerleri hissettirme,
5. Öğrencilere karar verme olanağı tanıma,
6. Paylaşım fırsatı verme,
7. Ortaklaşa çalışmaya teşvik etme,
8. Tartışma ve paylaşma ortamları oluşturma,
9. Kendini bilme ve ilişkili olarak soru sordurmaya yönlendirme (Dilmaç, 2002),
10. Başkalarına yapılmış kötü bir davranışın kendilerine yapıldığında neler hissedecekleri düşündürme,
11. İçinde ahlaki ikilemler içeren hikyeler üzerinde tartışma ortamı oluşturma, (Akt: Hökelekli ve Gündüz, 2007) gibi görevleri vardır.

Değerleri güçlü olan okulların, daha etkili olabileceği söylenebilir. Kolektiflik, uygulamaya önem verme, yüksek başarı beklentisi, dürüstlük ve güven, yönetsel destek, sorun çözmeye yönelik karar verme, açık iletişim, saygı ve onurlu olma gibi değerler, etkili okulların sahip olduğu değerler arasında yer almaktadır (elik, 2009). Değerler, kişiler arası etkileşimden, aileden ve diğer toplumsal etkilerden denenerek ve gözlemlenerek öğrenilir. Bu yüzden açık bir Şekilde değerlerin metodolojik ve kasıtlı bir Şekilde öğretilmesi gerekir. Bu gereklilik okullarda sınıf ortamında değer eğitiminin yapılmasını zorunlu kılmıştır (Yazıcı, 2006).

Eğitim sisteminin amaçlarına ulaşılmasında en önemli etkenlerden biri olarak nitelendirebileceğimiz ğretmen davranışlarının anlaşılması ve açıklanmasında, öğretmenlerin sahip oldukları değerlerin bilinmesi oldukça önemlidir. Çünkü ğretmenlerin bireysel, ailesel mali vb. değerleri birbiri ile çatıştığında, değerleri arasında bir Őeim yapmak zorunda kaldıklarında problemler oluşabilmektedir (Greenbank, 2003).

### 2.7.2. Sınıf Öğretmeni ve Değerler

İlköğretim, bireyin yaşamında, akademik temellerinin atıldığı önemli bir aşamadır. Sınıf öğretmeni de bu aşamada önemli bir rol oynar. İlköğretim sadece ortaöğretime öğrenci hazırlayan bir öğrenim basamağı değildir. Aynı zamanda bireyi yaşama hazırlar. Birey ilköğretimden sonra eğitimine devam etmeyebilir. Öyleyse, ilköğretim bir yurttaşın tek başına yaşamını sürdürebilmesi, mutlu olabilmesi, hatta toplumsal kalkınmaya katkıda bulunabilmesi için bilmesi gerekenlerin öğrenildiği/öğretildiği bir öğrenim basamağıdır (Çınar, 2008).

Bilgi toplumuna geçiş ve küreselleşme ile birlikte, öğretmenlik mesleğinde de bazı değişimler meydana gelmiştir. Öğretmenler, bu süreçte “bilgi aktarma” görevinden öte, öğrencilere çeşitli bilgi, beceri ve değerleri kazanmaları konusunda rehberlik görevini üstlenmiştir (Yılmaz ve Merter, 2012). Okulların görevi sadece bilgi ve beceri kazandırmak değil, bireylere karakter eğitimi açısından da temel insani değerleri özümsetmektir (Ada, Baysal ve Korucu, 2005).

Öğretmenler, öğrenci ile en uzun süreli ve yoğun biçimde etkileşimde bulunan kimseler olarak öğrencilerin gelişimlerini doğrudan izleme ve onları etkileme olanağına sahiptirler (Sağnak, 2005). Öğretmen değerleri isimlendirip, bunların yaşanabilir olduğunu ortaya koyduğu zaman kişilik oluşması sürecinde çocuğa yaşam kadar değerli şeyler öğretmiş olacaktır (Yalmanlı, 2009).

Eğitimin alt basamağını oluşturan ilköğretim okullarında çalışan öğretmenlerin değer sistemleri, geleceğin yetişkinleri olan çocukları biçimlendirmede kuşkusuz yaşamsal öneme sahiptir (Şahin Fırat ve Açıkgöz, 2012). Bu rol yarının büyüklerinin yetişmesinde kırık bir öneme sahiptir. Öğretmenlere olumsuz tepkiler gösterilerek belki söz konusu olumsuz davranışlar anlık olsa da önlenemez, ancak değerler eğitimi kapsamında öğrencilere kazandırılması hedeflenen niteliklerin özümsemesi güçleşir (Ada, Baysal ve Korucu, 2005). Sınıf öğretmenleri ve sosyal bilgiler öğretmenleri başta olmak üzere tüm öğretmenlerin doğrudan ya da dolaylı olarak öğrencilerin değerlerle ilgili duyarlılıklarını geliştirmede ve onları bilinçlendirmede önemli görevler ve roller üstlenmektedir (Yalar, 2010).

Yapılan bir araştırmada elde edilen sonuçlarda öğretmenlerin sergilemiş oldukları değer algıları ve karakter yaklaşımlarının sınıf içinde öğrencilerin davranış

değişikliği boyutunda önemli etkiye sahip olduğu görülmüştür. Öğrencilerin sınıf içerisinde göstermiş oldukları istenmeyen davranış boyutunda öğretmenlerden almış oldukları değer ve karakter yaklaşımları sergilenmektedir (Dilmaç, Kulaksızoğlu ve Ekşi, 2007). İnsanın büyük oranda şekillendiği ilköğretim kademesinde, değer eğitiminin sağlıklı bir şekilde verilmesi, çocuğun ileriki yaşamı için dengeli bir kişilik oluşturması bakımından önemlidir (Aladağ, 2012).

Üniversitelerin, eğitim fakültelerinin, öğretmen yetiştiren bölümlerinde, değerler eğitimi ile ilgili bir ders yer almamaktadır. Bu durum ileriki yaşamlarında geleceğin öğretmenleri olacak öğrencilerin, değer yargıları ve değerler eğitimi konularında yeterince eğitimsel bilgiye sahip olmamaları sorununu ortaya çıkarmaktadır. Geleceğin yetişkinleri olacak öğrencilere kazandırılmak istenilen değerlerin ve bu eğitimle verilmek istenilen amaçların, sadece öğretmenlerin, okul idarecilerin inisiyatiflerine bırakılması, derslerde, değerler eğitiminden beklenen faydaların etkisini azaltacaktır (Yazıcı, 2006).

## **2.8. İLGİLİ ARAŞTIRMALAR**

### **2.8.1. Yurtiçinde Yapılan Araştırmalar**

Başaran (1992) yaptığı araştırmada üniversite öğrencilerinin en önem verdikleri değerler özgürlük, dünya barışı, eşitlik ve öz saygı olurken, daha az önem verdikleri değerler heyecan verici bir yaşam, ulusal güvenlik, dünya güzelliği ve kurtuluş olarak görülmüştür.

Esmer (1998), çok sayıdaki ülkeyi kapsayan ahlaki değerler araştırmasında, Türk toplumunun karışık ve tutarlı olmayan değerlere sahip olduğunu bulmuştur.

Bacanlı (1999), yaptığı araştırmasında Schwartz'ın değer ölçeği kullanılarak üniversite öğrencilerinin amaç ve araç değerlerini saptamıştır. Amaç değerlerin sırasıyla iç huzur, anlamlı bir yaşam, gerçek dostluk, aile güvenli ve sosyal adalet olduğu; son beş değer ise otorite sahibi olmak, sosyal güç sahibi olmak, zengin olmak, heyecanlı bir yaşam ve zevk olduğu belirlenmiştir. Araç değerlerle ilgili ilk beş değer sağlıklı olmak, kendi amaçlarını seçmek, başarılı olmak, dürüst olmak ve bağımsız olmak şeklinde sıralanırken son beş değer hayatı kabullenmek, isteklerine düşkün olmak, meraklı olmak, cesur olmak ve toplumdaki görüntüyü koruyabilmek

olarak elde edilmiştir. Üniversite öğrencilerinin önce bireysel sonra toplumsal değerlere önem verdikleri, buna karşılık toplumda otorite sahip olmak istemedikleri, zengin olmayı önemsemedikleri belirlenmiştir. Araştırmada elde edilen cinsiyet farkları, Türk toplumunun erkek egemen bir toplum olduğunu göstermektedir.

Çakır (1999), tarafından yapılan çalışmada Atatürk Üniversitesi Erzincan Eğitim Fakültesi Sınıf Öğretmenliği Bölümü öğrencilerinin değer sıralamaları ve bu sıralamaların öğrencilerin cinsiyetleri, sınıfları, yaşamlarının çoğunu geçirdikleri yerleşim birimi, algıladıkları akademik başarı düzeyleri, ailelerinin algıladıkları ekonomik düzeyleri, anne ve babanın eğitim düzeyine göre incelenmiştir. Çalışma sonucunda öğrencilerin değer sıralamalarının ahlaki, dini, estetik, sosyal, teorik, siyasi ve ekonomik değer şeklinde sıralandığı bulunmuştur.

Dilmaç (1999), yaptığı çalışmada ilköğretim dördüncü ve beşinci sınıf öğrencilerine “İnsani Değerler Eğitimi Vermek ve Ahlaki Olgunluk Ölçeği” ile bu programın etkililiğini araştırmıştır. Bu araştırmada kullanılmak üzere bir Ahlaki Olgunluk Ölçeğinin geliştirilmesi de bir alt amaç olarak kabul edilmiştir. İnsani Değerler Eğitiminden elde edilen bulgular ışığında bu programın ilköğretime giden çocukların ahlaki olgunluk düzeyinin gelişmesinde etkili olduğu sonucuna ulaşılmıştır.

Kağıtçıbaşı ve Kuşdil'in (2000) Türk öğretmenlerinin değer yönelimlerini belirlemek amacıyla yaptıkları çalışmada en yüksek önemin evrenselcilik, güvenlik ve iyilikseverlik değerlerine verildiğini göstermektedir. Uyarılım, geleneksellik değerlerine daha düşük önem dereceleri verildiği anlaşılmıştır. Ayrıca, öğretmenlerin yakın ve uzak çevreleriyle olan ilişkilerinde bireysel çıkarlarını geri planda tutma eğiliminde oldukları ve dindarlık değerinin öğretmenlerin değerler sistemi içinde alt sıralarda yer aldığı gözlenmiştir.

Zoba (2000), yaptığı araştırma da ilköğretim okullarında var olduğu düşünülen örgütsel değerler ile öğretmenlerin sosyalleşmesi arasındaki ilişkiyi saptamak amaçlanmıştır. Okul personeli ile okulun ortak çalışma ve paylaşma davranışı arasında pozitif yönde anlamlı ilişki bulunmuştur.

Karakitapoğlu ve İmamoğlu (2002), yaptıkları çalışmada yetişkinlerin ve üniversite öğrencilerinin değer alanlarını belirlemişlerdir. Değer alanları ile ilgili, yetişkinlerle üniversite öğrencileri ve cinsiyet arasında farklılık incelenmiştir. Öğrenci ve yetişkinler karşılaştırıldığında, yetişkinlerin geleneksel-aşırı dindarlığa,

muhafazakârlığa – yasalara uygun olanı örneklemeye ve iyilikseverlik alanlarına daha fazla önem verdikleri belirlenmiştir. Ayrıca değerlerle ilgili cinsiyet açısından farklılıktan çok cinsiyetler arası benzerlik dikkat çekicidir. Araştırmacılar, Schwartz'ın motivasyonel değer türleri ve alanlarına benzer olan beş değer alanını tanımlamışlardır. Katılımcılar tarafından, değerler arasından en önemli alanın evrensellik olduğu belirtilmiştir.

Aydın'ın (2003) Konya'da gençliğin değer algısı üzerine yaptığı araştırmada, modern değerlerde özgürlük, kendine saygı ve insan hakları gibi kişiselliği işaretleyen değerlerin bir önceliğinin olduğu çıkmıştır. Modern değerler arasında yer alan zenginlik ve değişik hayat gibi değerlerde geri planda kalmıştır.

Erdem (2003), üniversite kültüründe önemli bir unsur olarak değerleri araştırmış ve üniversitelerin sahip olması gereken değerlerin başında bilimsel, insani ve etik değerlerin geldiğini belirtmiştir. Bilimsel değerler içinde, bilimsellik, bilgiye değer verme ve bilgi üretimi için fedakârlıkta bulunma gibi özellikler ön plana çıkmaktadır.

Sağnak (2003), yaptığı çalışmada Erzincan ili merkez ilköğretim okullarında görev yapan yönetici ve öğretmenlerin örgütsel değerlere ilişkin algıları ile kişisel değerleri arasındaki uyum düzeyleri belirlenmek amacıyla yapılan çalışmada, yönetici ve öğretmenlerin açık görüşlülük, açıklık, adil olmak, ahlaki tutarlılık, denemeye açıklık, düzenlilik, formellik, itaat, sosyal eşitlik, tedbirlilik ve yaratıcılık örgütsel değerlerine ilişkin algıları arasında anlamlı fark bulunmuştur. Öğretmenlerin örgütsel değerlere ilişkin algıları ile kişisel değerleri arasında açık görüşlülük, açıklık, adil olmak, ahlaki tutarlılık, bağışlayıcı olmak, denemeye açıklık, düşüncelilik, düzenlilik, ekonomi, gayret, gelişme, girişim, hırslılık, işbirliği, mantık, neşe, nezaket, otonomi, sosyal eşitlik, tedbirlilik, uyum sağlamak ve yaratıcılık değer boyutlarına ilişkin uyum bulunmuştur. Öğretmenlerin örgütsel değerlere ilişkin algıları ile kişisel değerleri arasında; formellik ve itaat değer boyutlarına ilişkin uyumsuzluk tespit edilmiştir.

Yapıcı ve Zengin (2003), tarafından ilahiyat fakültesi öğrencilerinin değer tercih sıralamaları üzerine yapılan araştırmada, cinsiyet ve öğrenim görülen bölüm etkenleri, değerlerin tercihinde anlamlı bir farklılık çıkarmamıştır. Bununla birlikte ekonomik durum, ilahiyat fakültesini isteyerek ya da istemeyerek tercih etme,

öğrenime devam edilen sınıf ve dine önem verme düzeyi gençlerin değer tercihlerinde anlamlı bir farklılık getirmiştir.

Uyguç'un (2003) tarafından yapılan araştırmaya katılan kadın ve erkek üniversite öğrencilerin, değerlere verdikleri önem dereceleri bakımından, kadın öğrencilerin diğer insanlara ilgiyi ön planda tutan, eşitlik, sosyal onay, yardımseverlik, sevecenlik, kibarlık ve gerçek dostluk gibi dışıl değerlerin yanı sıra bene dönük eril değerlere, daha fazla önem verdiklerini; erkek öğrencilerin de, aynı derecede olmasa bile, dışıl değerleri, eril değerlerden daha önde tuttuklarını görülmüştür. Öğretmen adaylarından kadınlar ve erkekler arasında yardımseverlik değeri açısından kadınların lehine anlamlı bir farklılık vardır. Kadınların erkeklere oranla daha fazla yardımsever ve yakın oldukları kişilerin iyiliğini daha fazla gözettikleri söylenebilir.

Akbaş (2004), ilköğretim 8. sınıf öğrencilerinin, ilköğretim genel hedeflerinde belirtilen değerlere ulaşma düzeylerini, öğrenci ve öğretmen görüşlerine göre değerlendirmiş ve öğretmenlerin değer eğitimi konusundaki görüşlerini almıştır. Çalışmada; cinsiyetin, sosyo-ekonomik düzeylerin, değerlere ulaşma düzeyinde farklılıklara neden olduğu sonucuna ulaşılmış ve değer öğretiminde öğretmenlerin sözel iletişime dayalı bir yol takip ettiği, okul aile iş birliğinin olmadığı belirtilmiştir.

Baloğlu ve Balgalmış (2004), tarafından ilköğretim ve orta öğretim yöneticilerinin öz-değerlerini betimlemeye yönelik yapılan araştırmada, okul yöneticilerin en çok ulusal güvenlik, dürüstlük ve sözünde durma gibi değerleri; en az ise, başkaları üzerinde kontrol sağlama anlamı taşıyan sosyal güç, arzuların tatmini ve kısırtıcı deneyimler gibi değerleri tercih ettikleri bulunmuştur. İlköğretim ve ortaöğretim okul yöneticileri arasında kendi ile barışık olma, aşırı hareket ve hislerden kaçınmak, değerlerinde istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık bulunmuştur. Çalışmada yaş değişkeni olarak bakıldığı zaman 45 yaş ve altı ile 45 yaş üstü olarak iki gruba ayrılmışlar ve bu gruplar, zevk, sosyal düzen, hayatın anlamı, yaratıcılık, barış içinde bir dünya, kişisel disiplin ve bağımsızlık değerlerinde farklılık olduğu görülmüştür.

Ada, Baysal ve Korucu (2005), "Sınıf Öğretmenlerinin Sınıf İçi Olumsuz Davranışlara Gösterdikleri Tepkilerin Karakter Eğitimi ve 2005 İlköğretim Programı Açısından Değerlendirilmesi" adlı araştırmada da elde edilen bulgular öğretmenlerin sergilemiş oldukları değer algıları ve karakter yaklaşımları sınıf içinde öğrencilerin davranış değişikliği boyutunda önemli etkiye sahip olduğu vurgulanmaktadır.



Aydın (2005), tarafından üniversite öğrencilerinin değer önceliklerinin; okudukları fakülte, cinsiyet, yaş ve anne baba eğitim düzeyi değişkenlerine bağlı olarak farklılaşıp farklılaşmadığı araştırılmıştır. Verilere göre, öğrencilerin ereksel değerlerde, en çok önem verdikleri değerlerin sırasıyla iç huzur, aile güvenliği, erdemlilik, barış içinde bir dünya ve özgürlük değerleridir. Daha en az önemli olarak değerlendirdikleri, değerlerse; rahat bir yaşam, sosyal saygınlık, heyecanlı bir yaşam, güzellik ve zevktir. Cinsiyete göre ereksel değerler tercih sırası puan ortalamalarına bakıldığında; kadınların öncelikli tercih ettikleri, önemli buldukları ereksel değerler sırasıyla iç huzur, aile güvenliği özgürlük, kendine saygı ve erdemlilik değerleridir. Erkeklerin öncelikli ereksel değer tercihleri ise iç huzur, ahiret mutluluğu, erdemlilik, aile güvenliği ve barış içinde bir dünya değerleri olmuştur. Ahiret mutluluğu değeri erkekler tarafından önemli görülürken kadınların bu değeri ilk sıralamalara almamaları dikkat çekicidir. Kadınlar değer tercih sıralamalarında, özgürlük ve kendine saygı gibi bireysel değerlere önem atfederek de erkeklerden farklılaşmışlardır.

Sarı (2005), öğretmen adayları üzerinde gerçekleştirdiği araştırmasında öğrencilerin değer tercihleri önem sırasıyla siyasi, genel ahlak, dinî, ekonomik, estetik, sosyal ve bilimsel değerler olarak bulunmuştur. Sarı'nın yaptığı çalışmada siyasi değerler ön plana çıkarken bu çalışmada toplumsal düzeninin sürmesini istemek anlamına da gelen güvenlik değeri ön planda çıkmıştır. Güvenlik ve evrensellik değerlerinin ön plana çıkması öğretmen adaylarının muhafazakârlıktan uzaklaşıp daha modern dünya görüşüne sahip olma, sağlık ve temizliğe önem verme gibi alt değerlere daha fazla önem veren bireyler oldukları anlamına gelmektedir. Kadın ve erkek öğrencilerin bilimsel değerleri arasında bir farklılık yoktur. Erkek öğrencilerin değerleri benimseme düzeyleri bilimsel değerler dışındaki tüm değerler alanında kadın öğrencilerden daha yüksektir. Araştırmada tüm değer alanlarının birbirleriyle anlamlı ilişkiler içinde oldukları bulunmuştur.

Sezer (2005), İlköğretim 1. Kademe Türkçe Ders Kitaplarında değerleri incelemiştir. Araştırma sonuçlarına bakıldığında Milli Eğitim tarafından belirlenen değerlere, Milli Eğitim'in bir organı olan kurumlardan onay almış ve Milli Eğitim tarafından dağıtılan kitaplarda yeteri kadar yer verilmediği görülmektedir. Bunun bir çelişki olduğu düşünülmektedir.

Arslan'ın (2006), yaptığı çalışmada öğretmenlerin dindarlık eğilimleri, değer yönelimleri ve iş doyumları arasındaki ilişki incelenmiş, cinsiyet, yaş, medeni durum, branş ve mesleki kıdem gibi sosyo-demografik değişkenlerin dindarlık, değer tercihleri ve iş doyumunu yansıtan tutum ve davranışlar üzerinde nasıl bir açıklama gücüne sahip olduğu araştırılmıştır. Araştırma sonuçları dindarlık, değer yönelimleri ve iş doyumunu arasında anlamlı ilişkiler olduğunu göstermiştir. Ayrıca iş doyumunu yansıtan özelliklerle gelenekselcilik, iyilikseverlik, başarı ve evrenselcilik değerleri arasında güçlü pozitif ilişkiler olduğu belirlenirken, iş doyumuyla negatif yönde ilişkili olan tek değer hazırlık olduğu tespit edilmiştir. Sosyo-demografik ilişkilerin de dindarlık, değer yönelimleri ve iş doyumunu üzerinde etkili olduğu, cinsiyetin dindarlık ve değer yönelimlerinde farklılığa yol açarken iş doyumunu üzerinde etkili bir faktör olmadığı görülmüştür. Yaş ve mesleki kıdem değişkenlerinin, dindarlık, değer tercihleri ve iş doyumunu üzerinde açıklama gücüne sahip önemli etkenler olduğu belirlenmiştir.

Sezgin (2006), yaptığı çalışmada ilköğretim okullarında görevli öğretmenlerin bireysel ve örgütsel değerlerin uyumuna ilişkin algılarını çeşitli değişkenler açısından incelenmiş ve okulda birey-örgüt değer uyumuna yönelik bazı çıkarımlar sunulmuştur. Araştırmaya katılan öğretmenlerin algılarına göre, kendini okulun önemli ve değerli bir üyesi olarak gören öğretmenlerin, birey, örgüt değer uyumu algıları da yüksektir. Ayrıca, araştırma sonuçları, bireysel ve örgütsel açıdan dürüstlük, güven ve saygı gibi değerlerin daha ön planda görülmesine karşın, risk alma, katılım ve sorumluluk gibi değerlerin önem sırası açısından daha sonlarda yer aldığını göstermiştir.

Avcı'nın (2007) üniversite öğrencilerinin bireysel ve toplumsal değerlere bakışı ile ilgili araştırması sonucunda "aile" kurumunun gençler arasında önemini kaybetmeye başladığı, sigara ve alkol kullanmadaki alışkanlık düzeyinde artışlar olduğu, bilgiye verilen değer azaldığı, bireysel yararın ön plana çıkması gibi sonuçlar gözlenmiştir.

Cafoğlu ve Akar (2007) tarafından üniversite öğrencileri üzerinde yaptığı çalışmada ahlaki değerlerin davranışa yansımalarının oluşturduğu örgüt ikliminin algılanması amaçlanmıştır. Araştırmacıların geliştirdiği "Ahlaki Değerler Ölçeği"nin katılımcılara uygulandığı çalışmada saygı ve dürüstlük, bağımsız düşünebilme, başarılı arkadaşlarını takdir edebilme gibi değerler daha ön plana çıkmıştır.

Fırat'ın (2007) yaptığı çalışmada ilköğretim okullarında görev yapan okul müdürü ve öğretmenlerin okul kültürüne ve değer sistemlerine ilişkin algıları ve aralarındaki ilişkileri ortaya çıkarmak amacıyla yapılmıştır. Okul müdürleri, okul kültürünü öğretmenlerden daha olumlu algılamaktadırlar. Değer boyutlarında tanımlanan kişilere ne kadar benzeyip benzemediklerine ilişkin puanlara bakıldığında, okul müdürlerinin sırasıyla evrensellik, iyilikseverlik, özyönelim, güvenlik, uyma, uyarılım, başarı, hazcılık, geleneksellik ve güç değerlerini benimsediği görülmüştür. Öğretmenlerin değer sıralaması evrensellik, özyönelim, güvenlik, iyilikseverlik, uyma, hazcılık, uyarılım, başarı, geleneksellik ve güç biçimindedir. Okul müdürleri iyilikseverlik değer boyutuna öğretmenlerden, öğretmenler de hazcılık, özyönelim ve güvenlik değer boyutlarına okul müdürlerinden daha fazla önem yüklemiştir. Kadın öğretmenler başarı, hazcılık, evrensellik, geleneksellik ve güvenlik değer boyutlarına, erkeklerden daha fazla önem yüklemektedirler. Hem okul müdürlerinin hem de öğretmenlerin okul kültürüne ilişkin algıları ile değer sistemlerine ilişkin algıları arasında önemli ilişki saptanmıştır.

Gömleksiz'in (2007) Elazığ İl merkezinde 11 genel liseden toplam 700 öğrenci üzerine yaptığı araştırmada beşi modern beşi geleneksel olmak üzere on toplumsal değer 40 tutum maddesinden oluşan "Toplumsal Değer Tutum Ölçeği" kullanılmıştır. Sonuçta, kadın öğrencilerin çevre konularına daha duyarlı oldukları, insan hakları konularında cinsiyetler arası anlamlı farklılık olmadığı görülmüştür. Araştırmada geleneksel toplumsal değerlerin kadın öğrenciler tarafından daha fazla benimsendiği görülmüştür. Yine sorumluluk sahibi olmak, dürüstlük gibi davranışların kadınlar tarafından daha fazla benimsendiği bulgular arasındadır.

Gültekin (2007), Tarih I Dersinde İşe Koşulabilecek Değer Öğretiminin Yeni Yaklaşımlarının Öğrencilerin "Hoşgörü" Değeri Anlayışlarının Gelişimine Etkisi incelenmiştir. Hoşgörünün tanımına ilişkin bulgularda ahlâkî muhakeme yaklaşımının daha etkili olduğu görülmüştür.

Özensel'in (2007), Türkiye'nin yedi ilinden lise son sınıf öğrencilerinden 1391 kişiye uygulanan değerler ölçeği sonucunda ise gençlerin bireysellik istencine önem verdikleri görülmüştür. Bunun yanı sıra, sosyal düzenin istikrarı, sosyal adaleti sağlama, demokratik yapı, refah içinde bir yaşamı paylaşma ve yardımlaşma gibi değerlerin öne çıktığı görülmüştür.

Şen (2007), Millî Eğitim Bakanlığının 2005 Yılında Tavsiye ettiği 100 Temel Eser Yoluyla Türkçe Eğitiminde Değerler Öğretimi üzerine bir araştırma yapmıştır. Millî Eğitim Bakanlığı'nın 2005 yılında tavsiye ettiği 100 Temel Eser serisinde yer alan kitapların, değer aktarımı için yeterli olmadığı tespit edilmiştir.

Tokdemir (2007), yaptığı çalışmada tarih öğretmenlerinin değerler ve değer eğitimi konusunda olumlu bir tutum içinde oldukları, derslerinde çeşitli yöntem ve teknikler kullanarak öğrencilerine değer kazandırmaya çalıştıkları anlaşılmaktadır. Buna karşın öğretmenlerin değerler ve değer eğitimi konusunda nitelikli bir eğitim almadıklarından hem kavramsal açıdan hem de uygulama açısından gerekli bilgilere sahip olmadıkları ve değer eğitiminde çeşitli problemlerle karşılaştıkları sonucuna varılmıştır.

Başol ve Bardakçı (2008), tarafından yapılan çalışmanın amacı; nitel bir bakış açısından 1940'lardan günümüze eğitim kurumlarının hedeflerinde ve işleyişlerindeki değişimleri olumlu ve olumsuz yönleriyle değerlendirmek, cumhuriyetin ilanından bugüne eğitim sistemini yönlendiren öğretmen değerlerini belirlemektir. Bu amaçla Ankara, Samsun, Çorum ve Denizli illerinden elli emekli öğretmenin, bir dizi yapılandırılmış açık uçlu soruya verdikleri cevaplardan yola çıkarak 1940'lardan bu yana onar yıllık dilimler halinde araştırmaya katılan emekli öğretmenlerin aldıkları eğitim, hayat koşulları, öğrencilere kazandırmaları beklenen hedefler ve benzeri konulardaki görüşleri ve düşünceleri özetlenmeye çalışılmıştır. Çalışmanın sonuçlarına göre ilerleyen yıllarla birlikte öğretmenlerin eğitim hedeflerini algılayış biçimlerinden, eğitim ortamında demokrasi, insan hakları, katılımcılık gibi ilkelere bakışları; üretkenlik, yaratıcılık, eleştirel düşünme değerlerine kadar pek çok konuda dikkate değer bir değişim olmuştur. Katılımcı öğretmenlerden derlenen, dönemlerindeki sosyal hayatı yansıtır nitelikteki fotoğraflar, anılar, günlükler ve mektuplar da katılımcıların izniyle çalışmanın verileri kapsamına alınmıştır. Sonuç olarak ortaya çıkan temalardan yola çıkılarak cumhuriyetten günümüze öğretmen değerlerinde olan değişimler eğitim sistemindeki değerler odaklı olarak yorumlanmıştır.

Çalışkur'un (2008), yaptığı araştırmada üniversite öğrencilerinin yaşam değerlerinin öncelik sırasına bakıldığında amaçsal değerlerden aile güvenliği değeri birinci sırada, ikinci iç huzur ve üçüncü olarak mutluluk değeri sıralanmıştır. Amaçsal değerler sıralamasında en son sırada yer alan değer heyecanlı bir yaşam, zevk ve güzellikler

dünyası olarak sıralanmıştır. Araçsal değerlerden, en üst sırada dürüstlük, mantıklı olma, sorumluluk sahibi olma değeri yer almaktadır. Araçsal değerler sıralamasında en son sırada itaatkarlık, muktedir olma ve hırslı olma olarak sıralanmıştır.

Dılmaç, Bozgeyikli ve Çıkılı'nın (2008), yaptıkları araştırmada öğretmen adaylarının en çok önemsedikleri değerlerin evrensellik, güvenlik, iyilikseverlik ve özyönelim olduğu görülmektedir. Kadın öğrencilerin erkek öğrencilere oranla hazcılık, özyönelim, evrenselcilik, iyimserlik, gelenek ve güvenilirlik değerlerine; erkek öğrencilerin ise kadın öğrencilerle oranla güç, başarı, uyarılım ve uyma değerlerine daha fazla önem verdikleri görülmektedir.

Aktepe ve Yel'in (2009), ilköğretimde çalışan öğretmenlerin değer yargılarını belirlemek amacıyla yaptıkları çalışmada da öğretmenlerin en çok toplumsal adalet, ulusal güvenlik, aileye değer vermek, sağlıklı olmak, gerçek arkadaşlık, dürüst olmak, sorumluluk sahibi olmak, kendine saygılı olmak, anlamlı bir hayat ve eşitlik gibi değerleri tercih ettikleri en az ise, dünya işlerinden el ayak çekmek, zengin olmak, sosyal güç sahibi olmak, otorite sahibi olmak, hırslı olmak, heyecanlı bir yaşantı sahibi olmak, zevk, itaatkâr olmak, bağlılık duygusu ve sözü geçen biri olmak değer tercihlerini önemsemediklerini görülmüştür.

Kurtdede Fidan'ın (2009) yaptığı araştırmada öğretmen adaylarının çoğunluğu, değer öğretimi için en önemli şeyin değerleri yaşamak olduğunu, değer öğretiminin bilgi kadar önemli olduğunu, derslerimizin yapısının bilgi temelli olduğunu, bireylerin değere verdikleri anlamların farklı olduğunu ve sorunlar yaşandığını, medyanın değer öğretiminde okulun ve öğrenmenin etkisini azalttığını belirtmişlerdir. Öğretmen adayları, öğretmenlerin değer öğretiminde örnek kişi olmadıklarını ve değer öğretimi hakkında yeterli bilgiye sahip olduklarını ifade etmişlerdir.

Uçar'ın (2009), "Sosyal Bilgiler Programındaki Değerlerle ilgili Kazanımlara Yönelik Öğretmen Görüşlerinin Değerlendirilmesi" adlı çalışmasında ise öğretmen görüşlerine göre "risk alma, estetik, akademik dürüstlük, demokrasi, farklılıklara saygı, insan haklarına saygı, aile birliğine önem verme ve duyarlılık ile ilgili değerlerin diğer değerlere göre mevcut programda ağırlıklı olarak yer almadığı, istenilen programda daha çok yer almasını istedikleri sonucuna varılmıştır.

Yalmancı'nın (2009), yaptığı çalışmada öğretmen adaylarının, değer yönelimleri cinsiyet, sosyo-ekonomik düzey, annelerinin herhangi bir işte çalışıp çalışmama

durumu, kaçınıcı sınıfta okudukları ve ailede kaçınıcı çocuk olduklarına göre incelenmiştir. Bulgular değerlendirildiğinde en yüksek güç, en düşük ise güvenlik değerine önem verildiği görülmüştür. Cinsiyete göre; yaşamdan haz alma, evrensellik ve yardımseverlik değerinde, sosyo-ekonomik durumlarına göre; yaşamdan haz alma ve uyarılım değerlerinde, sınıf düzeylerine göre; yardımseverlik, geleneksellik ve uyarılım değerlerinde farklılıklar ortaya çıkmıştır.

Yıldırım'ın (2009) yaptığı araştırmaya göre sınıf öğretmenlerince çocukların kazanmalarını arzu ettikleri değerlerden vatanseverlik, çalışkanlık, aileye önem verme, duyarlılık, saygı, sevgi, dürüstlük, özgürlük, hoşgörü, yardımseverlik, dayanışmacılık, sağlığa önem verme ve bilimsellik ön plana çıkmaktadır.

Yılmaz'ın (2009), “Öğretmenlerin Değere Tercihlerinin Bazı Değişkenler Açısından İncelenmesi” adlı araştırmasında ise kadın öğretmenlerin evrensellik, yardımseverlik, uyum ve güvenlik boyutlarının puan ortalaması erkek öğretmenlerin puan ortalamasından anlamlı bir şekilde yüksek olduğu görülmüştür.

Canpolat, Kaya ve Küçüktağ'ın (2010) yaptıkları çalışmada 300 öğretmen adayına “Değer Algısı” ölçeği uygulanmış ve öğretmen adaylarının milli, manevi, kültürel ve evrensel değer algıları hakkındaki görüşleri cinsiyet değişkeni açısından ortaya konmaya çalışılmıştır. Milli ve manevi değerleri kadın öğretmen adaylarının erkek öğretmen adaylarından daha fazla, kültürel ve evrensel değerleri ise erkek öğretmen adaylarının kadın öğretmen adaylarından daha fazla benimsedikleri belirlenmiştir.

Karalar ve Kiracı'nın (2010) yaptığı çalışmada öğretmenlerin en önem verdikleri değerler aile güvenliği, ulusal güvenlik, sağlıklı olma, toplumsal adalet, değerleridir. Bu değerlerden sonra ise anlamlı bir hayat, dürüstlük, anne-babaya ve yaşlılara saygı göstermek ve mahremiyet değerleri gelmektedir. Bu bulgular, öğretmenlerin güvenliğe ilişkin değerlere yaşamlarında oldukça önem verdiğini, yaşamlarını yönlendiren bir ilke olarak en az önem yükledikleri değer, “sosyal güç sahibi olmak” değeri olduğu görülmektedir. Ayrıca, isteklerine düşkün olmak, otorite sahibi olmak, heyecanlı bir yaşantı sahibi olmak ve zenginlik- değerleri de en az önem derecesine sahip değerler arasındadır. Bu bulgular, öğretmenlerin güce ilişkin değerlere (sosyal güç sahibi olmak, otorite sahibi olmak, zengin olmak) yaşamlarında oldukça az önem verdiklerini göstermektedir.

Şahin'in (2010) Gazi Üniversitesi'nde Sınıf öğretmenliği Bölümünde öğrenim görmekte olan 1. ve 4. sınıf, Sınıf öğretmenliği adaylarının toplumsal değer tercihleri üzerine yaptığı araştırmada sınıf öğretmeni adaylarının öncelikli değerlerinin dini ve ahlaki değerler olduğu saptanmıştır.

Taşdan'ın (2010), ilköğretim okulu öğretmenlerinin bireysel değerleri ile okulun örgütsel değerleri arasındaki uyum düzeyini ortaya koymak amacıyla yaptığı çalışmada, resmi ilköğretim okullarındaki öğretmenlerin en çok önem verdikleri beş bireysel değer sırasıyla; adalet, dürüstlük, insan odaklı olmak, güven ve çalışkanlık değerleri olduğu, öğretmenlere göre okul kültürü içerisinde en çok önem verilen beş örgütsel değer ise başarı, çalışkanlık, dürüstlük, kalite ve insan odaklı olmak değerleri olduğu belirlenmiştir.

Taştan ve Erdem (2010), tarafından yapılan araştırmada ilköğretim okulları kültürü içerisinde en önemli görülen beş değer sırasıyla; çalışkanlık, dürüstlük, sosyal sorumluluk, sorumluluk ve kalite değerleri olduğu görülmüştür.

Başçiftçi, Güleç, Akdoğan ve Koç'un (2011) yaptığı araştırmada, öğretmen adaylarının değer tercihleri ile epistemolojik inançları cinsiyet, yaş, sınıf, öğrenim türü, fakülte, bölüm, nerede kaldığı, mezun olduğu okul türü ve gelir düzeyi değişkenlerine göre değer tercihlerinin farklılaşıp farklılaşmadığı belirlenmeye çalışılmıştır. Öğretmen adaylarının değer tercihleri cinsiyetlerine göre; güç, başarı, uyarılma, özdenetim, geleneksellik, güvenlik alt boyutlarında herhangi bir farklılaşma görülmemekle birlikte hazcılık, evrensellik, yardımseverlik, uyum, yetenek, çaba alt boyutlarında farklılaşma olduğu görülmüştür. Kadın öğrenciler evrensellik, yardımseverlik ve uyumu daha fazla tercih ederlerken erkek öğrencilerin hazcılık, yetenek ve çabayı daha fazla tercih ettikleri görülmüştür. Öğretmen adaylarının değer tercihleri yaş değişkenine göre; güç, başarı, uyarılma, özdenetim, geleneksellik, güvenlik, hazcılık, evrensellik, yardımseverlik, yetenek, çaba alt boyutlarında herhangi bir farklılaşma görülmemekle birlikte, uyum alt boyutunda farklılaşma olduğu görülmüştür. Öğretmen adaylarının değer tercihleri mezun olduğu okul türü değişkenine göre; güç, başarı, uyarılma, özdenetim, hazcılık, yetenek, çaba alt boyutlarında herhangi bir farklılaşma görülmemekle birlikte evrensellik, yardımseverlik, geleneksellik, uyum, güvenlik alt boyutlarında farklılaşmıştır.

Özdemir ve Sezgin'in (2011) yaptığı araştırmanın sonuçlarına göre öğretmen adaylarının bireysel değerler boyutunda kadın öğretmen adaylarının empati ve güveni, erkek öğretmen adaylarının empati ve güveni, erkek öğretmen adaylarının ise hoşgörü ve risk almayı daha öncelikli algıladıklarını göstermiştir. Öğrencilerden beklenen değerlerde ise kadınlar empati, saygı ve sorumluluğu erkeklere göre daha öncelikli algılanmaktadırlar.

Ünal (2011), tarafından yapılan çalışmada öğretmenlerin mesleki alanlarına göre değer tercihlerine bakıldığında, tüm alan öğretmenlerinin saygı, dürüstlük, sevgi, bilimsellik ve sorumluluk değerlerini ilk sıralarda tercih ettikleri belirlenmiştir. Bu bulgular doğrultusunda kadın öğretmenlerin sorumluluk, hoşgörü ve toplum bilinci değerlerini erkek öğretmenlerden daha fazla tercih etmeleri ile erkek öğretmenlerin ise bilimsellik ve akılcı olmak gibi değerlerini kadın öğretmenlere göre daha fazla tercih etmelerinin toplumsal cinsiyet rollerini destekler nitelikte olduğu söylenebilir.

Acat ve Aslan (2012), tarafından yapılan araştırmanın amacı yeni bir değer sınıflamasına ulaşmak ve bu sınıflamaya bağlı olarak öğrencilere kazandırılması gereken değerler ile ilgili öğretmen ve veli görüşlerini incelemektir. Çalışmada gerçekleştirilen hiyerarşik küme analizi sonucunda beş sınıftan (muhafazakâr-geleneksel, ulusal-milli, öze dönük-kişisel, sosyal-toplumsal ve bilimsel-yenilikçi değerler) oluşan bir değer sınıflaması elde edilmiştir. Muhafazakar-geleneksel değerler ve sosyal-toplumsal değerlere verilen puanlar veliler lehine; ulusal-milli değerler, öze dönük-kişisel değerler ve bilimsel-yenilikçi değerlere verilen puanlar öğretmenler lehine anlamlı bir farklılık göstermiştir.

Bektaş (2012), tarafından yapılan çalışmada sınıf öğretmenlerinin sahip oldukları değerlere ilişkin bilişsel kurgularının belirlenmesi amaçlanmıştır. Çalışma sonucunda değerlere ilişkin 200 adet bilişsel kurgu ve 11 adet bilişsel kurgu grubu elde edilmiştir. Bu gruplar arasında hoşgörülülük, güvenilir/dürüstlük ve çalışkanlık çok sayıda katılımcının ana kurgu grubunu oluştururken, yardımseverlik, eşitlik, paylaşımcılık ve toplumsal duyarlılık gruplarının hiçbir katılımcının ana kurgu grubunu oluşturmadığı saptanmıştır.

Bektaş ve Nalçacı (2012), tarafından yapılan çalışmada sınıf öğretmeni adaylarının sahip oldukları bireysel değerlerinin öğretmenlik mesleğine yönelik tutumlarını yordama düzeyinin belirlenmesi amaçlanmıştır. Araştırmada elde edilen bulgulara



göre, öğretmen adaylarının sahip oldukları bireysel değerlerin öğretmenlik mesleğine yönelik tutumu %22 düzeyinde yordadığı sonucu elde edilmiştir. Ayrıca bağımsız değişkenler ayrı ayrı incelendiğinde önem sırasına göre disiplin ve sorumluluk ile paylaşım ve sevgi alt boyutlarının tek başına öğretmenlik mesleğine yönelik tutumu açıklama gücüne sahip oldukları saptanmıştır.

Çalışkan ve Sağlam (2012), Hoşgörü Eğilim Ölçeğinin geliştirilmesi ve ilköğretim öğrencilerinin hoşgörü eğilimlerinin çeşitli değişkenler açısından incelenmesi amacıyla bir çalışma yapmıştır. Ölçekle yapılan ölçümler sonucunda ilköğretim öğrencilerinin hoşgörü eğilimlerinin yüksek olduğu, kadınların daha hoşgörülü oldukları, sınıf düzeyleri yükseldikçe hoşgörü eğilimlerinin azaldığı, annelerin eğitim düzeyi yükseldikçe öğrencilerin hoşgörü eğilimlerinin arttığı; babaların eğitim düzeyinin bir farklılaşmaya yol açmadığı belirlenmiştir.

Koruklu ve Aktamış'ın (2012) yaptığı çalışmada öğretmen adaylarının üniversite eğitimleri süresince değer tercihlerinin kavramsallaştırma boyutunda değişimin olup olmadığını belirlemeye çalışılmıştır. Çalışma sonucunda, cinsiyet değişkeni açısından öğretmen adaylarının estetik boyutunda kadın öğretmen adayları lehine anlamlı bir farklılık olduğu görülmüştür. Sınıf düzeyine göre incelendiğinde tüm 4. sınıf öğretmen adaylarının teorik ve politik değerleri daha yüksek, 1. sınıf öğretmen adaylarının ise ekonomik ve dini değerlerinin daha yüksek olduğu bulunmuştur. Sonuçta; öğretmen adaylarının öğrenim gördükleri alan ile değer boyutu arasında ilişkinin olduğu saptanmıştır. Buna ek olarak, üniversite eğitim sürecinin öğretmen adaylarının teorik ve politik değerler alt boyutunda değişim yarattığı görülmüştür.

Köybaşı ve Dönmez (2012), tarafından yapılan araştırmanın amacı, son beş yılda emekli olan ve göreve başlayan ilköğretim öğretmenlerinin görüşlerine göre mesleki değerlerin ne olduğunu ve bu değerlerdeki değişimi ortaya koymaktır. Araştırma sonuçları, son beş yılda emekli olan ilköğretim öğretmenleri ile son beş yılda göreve başlayan ilköğretim öğretmenlerinin mesleki değerler ve bu değerlerdeki değişim konusunda görüş farklılıklarının olduğunu göstermektedir. Özellikle iş doyumunun yeterli ve öğretmenlik mesleğinin saygın olduğu konusunda emekli ilköğretim öğretmenleri, son beş yılda göreve başlayan ilköğretim öğretmenlerinden daha olumlu görüşler belirtmişlerdir. Diğer bir sonuç da emekli ilköğretim öğretmenleri ile son beş yılda göreve başlayan ilköğretim öğretmenleri öğretmenlik mesleğine verilen

değerin azaldığını ve toplumun eğitim seviyesinin yükselmesiyle öğretmenlik mesleğine verilen değer artacağını düşünmeleridir.

Oğuz (2012), tarafından yapılan araştırmada, öğretmen adaylarının değerlere ve değerler eğitime ilişkin görüşlerini ortaya koymaktır. Verilerin analizi sonucunda öğretmen adaylarının en çok evrenselcilik, yardımseverlik ve güvenlik değer tiplerine katıldıkları görülmektedir. Değer eğitime ilişkin görüşleri ise daha çok program, model olma, yaşantılardan yararlanma ve öğrencilere düşüncelerini ortaya koyabilecekleri ortamların sağlanması gibi başlıklar altında toplanabilmektedir.

Sarıcı Bulut (2012), yaptığı araştırmanın sonucunda öğrencilerin cinsiyete göre değer eğilimlerinin, iyilikseverlik, uyarılım, uyma ve güvenlik alt ölçeklerinde farklılaştığı, erkek öğrencilerin uyarılım eğilimlerinin kadın öğrencilerin uyarılım eğilimlerinden daha yüksek olduğu, kadın öğrencilerin iyilikseverlik, uyma ve güvenlik eğilimlerinin erkek öğrencilerden daha yüksek olduğu bulunmuştur. Öğrencilerin sınıf düzeyleri ve değer eğilimleri arasındaki ilişkiye bakıldığında, güç, hazcılık ve uyarılım alt ölçeklerinden elde edilen puanların, sosyo-ekonomik düzeylerine göre değer eğilimleri incelendiğinde, evrenselcilik ve geleneksellik alt ölçeklerinden elde edilen puanların, mezun oldukları ortaöğretim kurumunun türüne göre değer eğilimleri incelendiğinde, evrenselcilik, uyma, güvenlik alt ölçeklerinden elde edilen puanların farklılaştığı görülmüştür.

Yanpınar ve Ergül (2012), tarafından yapılan araştırmada öğretmen adaylarının değer yargılarının cinsiyet, yaş, öğrenim türü ve mezun olunan lise türü haricinde belirtilen değişkenler açısından değişmediği tespit edilmiş olup, cinsiyet değişkenine göre kadın öğretmen adaylarının erkek öğretmen adaylarına göre daha hazcı ve evrenselci olduğu görülmüştür. Araştırmanın sonucuna göre erkek öğretmen adayları daha yardımsever çıkmıştır. Araştırma da elde edilen bulgulara göre mezun olunan lise değişkeni evrensellik, yardımseverlik, geleneksellik, uyum ve güvenlik boyutlarına etki ettiği tespit edilmiştir. Aynı tür liseden mezun olan öğretmen adaylarının daha evrenselci, yardımsever gelenekselci, uyumlu ve güvenlik değer boyutuna daha fazla değer verdiği görülmüş olup aynı liseden mezun olan öğrencilerin benzer değer yargılarına sahip olduğu tespit edilmiştir.

Yazar'ın (2012), yaptığı araştırmaya göre, öğretmenin dürüst, ahlaklı, fedakâr, sorumluluk sahibi, kültürel ve sosyal değerlere sahip öğrencilerine karşı eşit ve adil

olmasının öğretmen adayları için öğretmenlik mesleğini oluşturan temel değerler olarak görüldüğü anlaşılmaktadır.

Yılmaz ve Dilmaç (2012), tarafından yapılan çalışmada öğretmen adaylarının sahip oldukları değerler ile kişilik özellikleri arasındaki ilişkinin incelenmesi amaçlanmış ve araştırma sonuçlarına göre sırasıyla güç alt boyutu ile öz denetim, evrensellik, yardımseverlik, uyum ve güvenlik puanları arasında bir ilişki olduğu, bu ilişkilerden duygusal dengesizlik ile güç arasındaki ilişkinin pozitif yönde diğer ilişkilerin ise negatif yönde olduğu tespit edilmiştir. Duygusal dengesizlik kişilik özelliği ile başarı, hazcılık, uyarılma ve geleneksellik alt boyutları arasında anlamlı bir ilişkiye rastlanmamıştır. Duygusal dengesizlik kişilik özelliğiyle güç değeri arasında olumlu ilişkiler, öz denetim, evrensellik, yardımseverlik, uyum ve güvenlik değerleri ile olumsuz yönde ilişkiler gözlemlenmiştir.

### **2.8.2. Yurtdışında Yapılan Araştırmalar**

Scott (1965), tarafından bireyin insanlar arasındaki ideal ilişkileri ya da ideal kişisel özellikler anlayışını incelemek için Kişisel Değeri Ölçeği (PVS)'ni geliştirmiştir. Üniversite öğrencilerine diğer kişilerde takdir ettikleri yönleri ile alakalı açık uçlu sorulardan oluşan bir anket uygulayarak on iki değer tespit edilmiştir. Bunlar: İyilik entelektüalizm, sosyal beceriler, sadaka, akademik başarı, fiziksel gelişim, statü, dürüstlük, dindarlık, öz-kontrol, yaratıcılık ve bağımsızlıktır. Daha sonra öğrencilerin kişisel değerlerini ölçmek için çok aşamalı ölçek geliştirilmiş ve PVS değerlerin bireylerin kişiler ilişkilerdeki düzeylerini ortaya çıkarmak için kullanılmıştır.

Gade ve Peterson (1977), yaptıkları çalışmada kadın öğrencilerin; gelişme, fedakarlık, çeşitlilik, özel yaşama fırsat tanıma değerlerini kariyer seçimi yaparken ön planda tutarken, erkek öğrencilerin ekonomik kazanç, bağımsızlık, yönetim ve güvence değerlerini ön planda tuttıkları gözlenmiştir.

Schwartz, kuramını 20 ülkeden 36 kişi (öğretmen ve öğrenci gruplarını içermektedir) üzerinde test etmiştir. Bulgular genelde beklentileri doğrulamaktadır. Bu çalışma, Schwartz'ın ölçeği kullanılarak, üniversite öğrencilerinin (amaç ve araç) değer tercihlerini belirlemek amacıyla gerçekleştirilmiştir. Burada değer tercihleri ve bu değer tercihlerindeki cinsiyet farklılıkları ele alınmaktadır. Bu yüzden analizler önce

tek tek değerler üzerinde yapılmış, daha sonra değer gruplarındaki farklılıklar araştırılmıştır (Bacanlı, 1999).

Schwartz ve Bilsky, Rokeach'ın değerlerle ilgili çalışmalarında kullandığı değerleri temel alarak farklı bir metot ve kuramsal yaklaşımla değer araştırmaları yapmışlardır. Hazırladıkları 56 değerle 60'ı askın ülkede, 50 binden fazla kişiye ulaşmışlardır. Araştırmaya katılanların büyük kısmı öğretmenler ve üniversite öğrencileridir. Öğretmenler kültürel aktarımdaki önemli rollerinden dolayı araştırmaya özellikle dahil edilmiştir (Kuşdil ve Kağıtçıbaşı, 2000).

Myry ve Helkama (2001) farklı bölümlerde okuyan üniversite öğrencilerinin değerlerini karşılaştırmıştır. Araştırmada, iktisat öğrencilerinin güç ve başarı, sosyal bilimler öğrencilerinin evrensel ve teknik alanlarda okuyan öğrencilerin ise güvenlik değerleri yüksek bulunmuştur.

Bardi ve Schwartz (2001), çok sayıda ülkede öğretmenler ve öğrencilerle yaptıkları değer hiyerarşilerini belirlemeye yönelik çalışmalarında 13 ülkenin benzer yapılar sergilediklerinden bahsetmiştir. Buna göre, yardımseverlik, özyönelim ve evrenselcilik değerleri çok önemli; güç, geleneksellik ve uyarılım değerleri az önemli güvenlik, uyuma, başarı ve hazcılık değerleri ise orta derecede önem atfedilen değerler olarak gözlenmiştir.

Rokeach'ın (1973) 1968-1971 yılları arasında Amerikan toplum değer sitemindeki değişim ve dengeyi değerlendiren çalışmasında genel olarak rahat yaşam ve temiz olmak değerlerinin öneminin azaldığının başarma duygusu ve yeterli olma değerlerinin öneminin arttığını, aynı şekilde eşitlikçilik, güzel bir dünya gibi değerlerin öneminin arttığını ortaya koymuştur.

Devos, Spini ve Schwartz'ın (2002) değer çatışmaları ve örgütlerde güven üzerine 265 üniversite öğrencisi üzerine yaptığı araştırmada muhafazakâr değerlerin sıralamada öncelikli olmasıyla kurumlara olan güven olumlu ilişkili bulunurken değişime açıklık değerinin üst sıralarda olmasıyla kuruma güvenin olumsuz ilişkili olduğu bulunmuştur (Özkul, 2007).

Mango (2010), tarafından yapılan çalışmada eğitimde epistemolojik inançların öğrenmeye ve Asya değerlerinin öğretmen adaylarının değerlerine katkısı araştırılmıştır. Araştırmaya Filipinlerin Manila kentindeki farklı üniversitelerden 362 öğretmen adayı katılmıştır. Başarı için yüksek beklenti içinde olma, anne babaya

saygı ve kendini denetleyebilme değerleri önemli derece anlamlı bulunmuştur. Her bir Asya değeri (anne babaya saygı, hiyerarşik aile yapısı, kolektivizm, kendini denetleyebilme, azim ve sıkı çalışma, başarı için yüksek beklentili olma otoriteye ve eğitime saygı) öğretmen adaylarının eğitiminde değerlerine katkı sağlamıştır ancak eğitim ve otoriteye saygı değerlerinde herhangi bir değişme olmamıştır.

Hofstede'de (2011), çoğu AB ülkesi ve Türkiye'nin de dahil olduğu 50 ülkede 116.000 insan arasında ulusal değerlerle ilgili en kapsamlı araştırmayı yapmıştır. Hofstede'nin değer boyutları; güç mesafesi, belirsizlikten kaçınma, bireycilik ve Kolektivistlik, Erillik-Dişillik olarak tanımlanmıştır. Hofstede'nin ölçeğinde Türkiye güç mesafesi ve belirsizlikten kaçınma değerleri yüksek çıkarken bunlara nispeten erillik ve bireycilik daha düşük çıkmıştır. Bu değerler ABD ve İngiltere'nin tam tersi çıkarken, İspanya gibi bazı AB ülkeleri ile benzerlik göstermiştir.

Mahmud, Warchal, Masuchi, Ahmed ve Schoelmerich (2009), yaptığı çalışmada Bangladeş, Japonya, ABD ve Almanya'da Üniversite öğrenci ve öğretmenleri arasında yaygın değerlerinin karşılaştırılması amaçlanmıştır. Bireylerin değer tercihlerini saptamak için 10 değerlik listesi oluşturulmuş; olumlu kişilik; başarı, güç, güvenlik, özyönetim, maneviyat, kadercilik, narsisizm, iç yönetim ve muhafazakârlık. Genel olarak öğretmen ve öğrenciler birkaç istisna haricinde fonksiyonel değerleri tercih etmişlerdir. Bu araştırma sonucunda üniversite öğrencileri ve öğretmenler arasında değer tercih sıralamalarında insani değerlerin homojenleştirme etkisi görülen bir sonuç olarak benzer ve farklı yönler ortaya çıkmıştır.

## **BÖLÜM III**

### **YÖNTEM**

Bu bölümde araştırmanın modeli, çalışma grubu, veri toplama aracı, verilerin toplanması ve analizi ile ilgili bilgiler yer almaktadır.

#### **3.1 . ARAŞTIRMANIN MODELİ**

Bu araştırma, tarama modellerinden karşılaştırma türü ilişkisel tarama ile yapılmıştır. Tarama modelleri, geçmişte ya da şu anda var olan bir durumu var olduğu şekliyle betimlemeyi amaçlayan araştırma modelleridir. Bu modellerde esas amaç, var olan durumu olduğu gibi betimlemektir. Karşılaştırma türü ilişkisel tarama modellerinde, en az iki değişken bulunup bunlardan birine göre gruplar oluşturularak diğer değişkene göre aralarında bir farklılaşma olup olmadığı incelenir (Karasar, 2009). Karşılaştırma türü ilişkisel tarama niteliğinde olan bu araştırmada, sınıf öğretmeni adaylarının insani değerlere sahip olma düzeylerine çeşitli değişkenler açısından incelenmesi amaçlanmıştır.

#### **3.2 . ÇALIŞMA GRUBU**

Araştırmanın çalışma grubunu 2012–2013 eğitim-öğretim yılında Sakarya Üniversitesi Eğitim Fakültesi İlköğretim Bölümü Sınıf Öğretmenliği Ana Bilim Dalı'nda öğrenim gören 213'ü (% 78) kadın, 59'u (% 22) erkek olmak üzere toplam 272 sınıf öğretmeni adayı oluşturmaktadır. Araştırmaya katılan sınıf öğretmeni adaylarının demografik özellikleri Tablo 3'te gösterilmektedir.

Tablo 3. Araştırmaya Katılan Sınıf Öğretmeni Adaylarının Demografik Özellikleri

| Değişken                       | Tür               | f   | %  |
|--------------------------------|-------------------|-----|----|
| Cinsiyet                       | Kadın             | 213 | 78 |
|                                | Erkek             | 59  | 22 |
| Sınıf Düzeyi                   | I.Sınıf           | 38  | 14 |
|                                | II. Sınıf         | 84  | 31 |
|                                | III. Sınıf        | 90  | 33 |
|                                | IV. Sınıf         | 60  | 22 |
| Öğretim Türü                   | I.Öğretim         | 159 | 58 |
|                                | II. Öğretim       | 113 | 42 |
| Kardeş Sayısı                  | 1-2 Kardeş        | 100 | 37 |
|                                | 3-4 Kardeş        | 133 | 49 |
|                                | 5 ve üzeri        | 39  | 14 |
| Mezun Olunan Lise Türü         | Lise              | 132 | 49 |
|                                | Anadolu Lise      | 100 | 37 |
|                                | Meslek Lisesi     | 8   | 3  |
|                                | Öğretmen Lisesi   | 14  | 5  |
|                                | Diğer             | 18  | 6  |
| Sosyo- Ekonomik Kültürel Düzey | Alt               | 13  | 5  |
|                                | Orta              | 243 | 89 |
|                                | Üst               | 16  | 6  |
| Anne Eğitim Durumu             | Okumaz –yazmaz    | 30  | 11 |
|                                | İlkokul mezunu    | 172 | 63 |
|                                | Ortaokul mezunu   | 26  | 10 |
|                                | Lise mezunu       | 32  | 12 |
|                                | Üniversite mezunu | 12  | 4  |
| Baba Eğitim Durumu             | Okumaz –yazmaz    | 5   | 2  |
|                                | İlkokul mezunu    | 129 | 48 |
|                                | Ortaokul mezunu   | 47  | 17 |
|                                | Lise mezunu       | 49  | 18 |
|                                | Üniversite mezunu | 42  | 15 |

Tablo 3'te araştırmaya katılan sınıf öğretmeni adaylarının cinsiyet, sınıf düzeyi, öğretim türü, kardeş sayısı, sınıf düzeyi, mezun olunan lise türü, sosyo-ekonomik kültürel düzey, anne ve baba eğitim durumlarına göre dağılımları yer almaktadır. Tablo 3 incelendiğinde araştırmaya katılan sınıf öğretmeni adaylarının kadın öğretmen adaylarının, erkek öğretmen adaylarından fazla olduğu görülmektedir. Sınıf düzeyi bakımından III. ve II. sınıf öğretmeni adaylarının daha fazla oldukları, öğretim türü bakımından dağılımlarına bakıldığında I. Öğretim sınıf öğretmeni adaylarının yarısından fazlayı oluşturduğu anlaşılmaktadır. Kardeş Sayısı bakımından 3-4 kardeşi bulunan sınıf öğretmeni adaylarının %49 oranla en yüksek yüzdeyi, 5 ve

üzeri kardeşi bulunan sınıf öğretmeni adayları %14 oranla en düşük yüzdeyi oluşturmaktadır. Sınıf öğretmeni adaylarının mezun oldukları okul türü oranı bakımından lise mezunu olanların %49 en yüksek yüzde ile yarıya yakını, meslek lisesi mezunu olanların %3 ile en düşük yüzdeyi oluşturduğu anlaşılmaktadır. Öğrencilerin algılarına göre, sınıf öğretmeni adaylarının sosyo-ekonomik kültürel düzeylerinin orta seviyede olduğu söylenebilir. Sınıf Öğretmeni adaylarının anne ve baba eğitim durumu incelendiğinde annesi ve babası ilkokul mezunu olan öğretmen adaylarının; sayıca fazla olduğu görülmektedir.

### **3.5. VERİ TOPLAMA ARAÇLARI**

Sınıf öğretmeni adaylarının insani değerlere sahip olma düzeyleri ile ilgili çalışmada veri toplama aracı olarak Dilmaç ve Arıcak (2012) tarafından geliştirilen “Değerler Ölçeği” kullanılmıştır. Likert tipi olarak hazırlanan ve 39 maddeden oluşan ölçekte 0’den 9’kadar dereceleme kullanılmıştır. Her madde “hiç önemli değil” yanıtı ile “çok önemli” yanıtı arasında önemsizden önemliye doğru onlu dereceleme ile yapılmış; her seçeneğe en olumsuzdan en olumluya doğru 0’den 9’a kadar puan verilmiştir. Dokuz alt faktörden oluşan ölçek toplam varyansın %64.74’ünü açıklamaktadır. Değerler Ölçeğinin faktörler bazında Cronbach alfa iç tutarlılık güvenilirlik katsayıları da hesaplanmıştır. Analiz sonucunda “Toplumsal Değerler” için .90, “Kariyer Değerleri” için .80, “Entellektüel Değerler” için .78, “Maneviyat” için .81, “Materyalistik Değerler” için .78, “İnsan Onuru” için .61, “Romantik Değerler” için .66, “Özgürlük” için .65 ve “Fütüvvet” için de .63 olarak hesaplanmıştır.

### **3.3 . VERİLERİN TOPLANMASI**

Dilmaç ve Arıcak (2012) tarafından geliştirilen ölçme aracı Sakarya Üniversitesi Eğitim Fakültesi İlköğretim Bölümü Sınıf Öğretmenliği Ana Bilim Dalı’nda öğrenim gören sınıf öğretmeni adaylarına araştırmacı tarafından geliştirilmiş ve uygulanmıştır. Uygulamadan sonra araştırmacı veri toplama araçlarını öğretmen adaylarından teslim almıştır. Dağıtılan toplam 290 veri toplama aracından 280 tanesi



geri dönmüştür. Veri toplama araçlarından 8'si gerek boş bırakıldığından gerekse amaca uygun olarak doldurulmadığı belirlendiğinden değerlendirme dışında tutulmuştur. Sonuç olarak 272 veri toplama aracı değerlendirilmeye alınmıştır.

### 3.4 . VERİLERİN ANALİZİ

Verilerin analizine başlanmadan önce, veri toplama araçları tek tek kontrol edilerek sıralanmış, veri toplama araçları yoluyla elde edilen veriler tanımlanmış ve SPSS programına yüklenmiştir. Bu veriler araştırmanın alt problemlerine göre analiz edilmiştir. Öncelikle verilerin normal dağılıma uygunluğunu ortaya koymak amacıyla Kolmogorov-Smirnov testi yapılmıştır. Kolmogorov-Smirnov testi sonucuna göre cinsiyet, sınıf düzeyi, öğretim türü, kardeş sayısı, mezun olunan lise türü, sosyo-ekonomik kültürel düzey, anne ve baba eğitim durumları  $p<.05$  düzeyinde anlamlı bir farklılık gösterdiği için dağılımların normal olmadığı sonucuna ulaşılmıştır. Bundan dolayı söz konusu değişkenlerden cinsiyet ve öğretim türü için Mann-Whitney U testi; sınıf düzeyi, kardeş sayısı, mezun olunan lise türü, sosyo-ekonomik kültürel düzey, anne ve baba eğitim durumları için Kruskal-Wallis H testi yapılmıştır. Ayrıca, sınıf düzeyi, mezun olunan lise türü ve anne eğitim durumunda Kruskal-Wallis H testi sonucunda anlamlı çıkan farklılığın hangi gruplar arasında olduğunu belirlemek için Mann-Whitney U testi yapılmıştır. Anlamlılık düzeyi .05 olarak alınmıştır.

## BÖLÜM IV

### BULGULAR VE YORUMLAR

Bu bölümde, araştırma ile elde edilen bulgular araştırmanın alt problemleri doğrultusunda ele alınmaktadır.

Tablo 4. “Değerler Ölçeği”ne İlişkin Betimsel Veriler

| Boyutlar               | N   | $\bar{x}$ | ss   |
|------------------------|-----|-----------|------|
| Toplumsal Değerler     | 272 | 8.32      | 1.01 |
| Kariyer Değerleri      | 272 | 7.82      | 1.26 |
| Entellektüel Değerler  | 272 | 8.32      | 1.48 |
| Maneviyat              | 272 | 8.21      | 1.53 |
| Materyalistik Değerler | 272 | 6.72      | 1.81 |
| İnsan Onuru            | 272 | 8.63      | .91  |
| Romantik Değerler      | 272 | 7.42      | 1.55 |
| Özgürlük               | 272 | 8.34      | 1.06 |
| Fütüvvet               | 272 | 8.24      | 1.17 |
| Toplam                 | 272 | 8.04      | .91  |

Tablo 4’te araştırmaya katılan sınıf öğretmeni adaylarının Değerler Ölçeği’nden aldıkları puanların aritmetik ortalamaları görülmektedir. Tablo 4 incelendiğinde sınıf öğretmeni adaylarının ölçekte en düşük aritmetik ortalamaya sahip oldukları boyutun *materyalistik değerler*; en yüksek aritmetik ortalamaya sahip boyutun *insan onuru* boyutu olduğu anlaşılmaktadır. Sınıf öğretmeni adaylarının değer sıralamasının insan onuru, özgürlük, toplumsal değerler, entelektüel değerler, fütüvvet, maneviyat, kariyer değerleri, romantik değerler ve materyalistik değerler şeklinde olduğu görülmektedir. Ölçek toplamına bakıldığında sınıf öğretmeni adaylarına ait aritmetik ortalamaların değerlere ilişkin görüşlerinin “çok önemli”ye yakın olduğunu göstermektedir.

Tablo 5. Sınıf Öğretmeni Adaylarının Cinsiyetlerine Göre İnsani Değerlere Sahip Olma Düzeylerine Ait Mann Whitney U Testi Sonuçları

|                        | Cinsiyet | N   | SO     | Sıra Top. | Z      | U        | p    |
|------------------------|----------|-----|--------|-----------|--------|----------|------|
| Toplumsal Değerler     | Kadın    | 213 | 139.68 | 29751.50  | -1.298 | 5606.500 | .194 |
|                        | Erkek    | 59  | 125.03 | 7376.50   |        |          |      |
|                        | Toplam   | 272 |        |           |        |          |      |
| Kariyer Değerleri      | Kadın    | 213 | 139.88 | 29795.50  | -1.359 | 5562.500 | .174 |
|                        | Erkek    | 59  | 124.28 | 7332.50   |        |          |      |
|                        | Toplam   | 272 |        |           |        |          |      |
| Entellektüel Değerler  | Kadın    | 213 | 142.05 | 30257.00  | -2.255 | 5101.000 | .024 |
|                        | Erkek    | 59  | 116.46 | 6871.00   |        |          |      |
|                        | Toplam   | 272 |        |           |        |          |      |
| Maneviyat              | Kadın    | 213 | 144.13 | 30700.00  | -3.334 | 4658.00  | .001 |
|                        | Erkek    | 59  | 108.95 | 6428.00   |        |          |      |
|                        | Toplam   | 272 |        |           |        |          |      |
| Materyalistik Değerler | Kadın    | 213 | 135.69 | 28903.00  | -.322  | 6112.000 | .747 |
|                        | Erkek    | 59  | 139.41 | 8225.00   |        |          |      |
|                        | Toplam   | 272 |        |           |        |          |      |
| İnsan Onuru            | Kadın    | 213 | 138.81 | 29566.00  | -1.163 | 5792.000 | .245 |
|                        | Erkek    | 59  | 128.17 | 7562.00   |        |          |      |
|                        | Toplam   | 272 |        |           |        |          |      |
| Romantik Değerler      | Kadın    | 213 | 133.06 | 28342.50  | -1.379 | 5551.500 | .168 |
|                        | Erkek    | 59  | 148.91 | 8785.50   |        |          |      |
|                        | Toplam   | 272 |        |           |        |          |      |
| Özgürlük               | Kadın    | 213 | 141.82 | 30208.50  | -2.249 | 5149.500 | .024 |
|                        | Erkek    | 59  | 117.28 | 6919.50   |        |          |      |
|                        | Toplam   | 272 |        |           |        |          |      |
| Fütüvvet               | Kadın    | 213 | 137.26 | 29236.00  | -.329  | 6122.000 | .742 |
|                        | Erkek    | 59  | 133.76 | 7892.00   |        |          |      |
|                        | Toplam   | 272 |        |           |        |          |      |
| Toplam                 | Kadın    | 213 | 140.94 | 30020.50  | -1.770 | 5337.500 | .077 |
|                        | Erkek    | 59  | 120.47 | 7107.50   |        |          |      |
|                        | Toplam   | 272 |        |           |        |          |      |

Sınıf öğretmeni adaylarının insani değerlere sahip olma düzeylerine ilişkin görüşleri cinsiyetlerine göre *entellektüel değerler* [U=5101.000; p<.005], *maneviyat* [U=4658.00; p<.005] ve *özgürlük değerleri* [U=5149.500; p<.005] boyutlarında kadın sınıf öğretmeni adayları lehine anlamlı bir şekilde farklılaşmaktadır. Kadın sınıf öğretmeni adaylarının entellektüel değerlere ilişkin görüşlerine ait sıra ortalaması (SO=142.05), erkek sınıf öğretmeni adaylarının sıra ortalamasından (SO=116.46); kadın sınıf öğretmeni adaylarının maneviyat değerine ilişkin görüşlerine ait sıra ortalaması (SO=144.13), erkek sınıf öğretmeni adaylarının sıra ortalamasından (SO=108.95); kadın sınıf öğretmeni adaylarının özgürlüğe ilişkin

görüşlerine ait sıra ortalaması (SO=141.82), erkek sınıf öğretmeni adaylarının sıra ortalamasından (SO=117.28) yüksektir. Sınıf öğretmeni adaylarının entellektüel değerler, maneviyat ve özgürlük değerlerine sahip olma düzeyleri kadın sınıf öğretmeni adaylarının lehine farklılaşması, kadın sınıf öğretmeni adaylarının erkek sınıf öğretmeni adaylarına göre söz konusu değerlere daha üst düzeyde önem verdiği şekilde yorumlanabilir.

Sınıf Öğretmeni adaylarının sıra ortalamaları incelendiğinde toplumsal değerler, kariyer değerleri, entellektüel değerler, maneviyat, insan onuru, özgürlük ve fütüvvet değerlerinde kadın sınıf öğretmeni adaylarının; materyalistik değerler ve romantik değerlerde ise erkek sınıf öğretmeni adaylarının sıra ortalamasının daha yüksek olduğu tespit edilmiştir.

Tablo 6. Sınıf Öğretmeni Adaylarının Öğrenim Gördükleri Sınıfa Göre İnsani Değerlere Sahip Olma Düzeylerine Ait Kruskal Wallis H Testi Sonuçları

| Boyutlar               | Sınıf   | N   | Sıra Ort. | sd | $\chi^2$ | p    | Fark |
|------------------------|---------|-----|-----------|----|----------|------|------|
| Toplumsal Değerler     | 1.Sınıf | 38  | 140.79    | 3  | .761     | .859 |      |
|                        | 2.Sınıf | 84  | 139.17    |    |          |      |      |
|                        | 3.Sınıf | 90  | 137.03    |    |          |      |      |
|                        | 4.Sınıf | 60  | 129.25    |    |          |      |      |
|                        | Toplam  | 272 |           |    |          |      |      |
| Kariyer Değerleri      | 1.Sınıf | 38  | 155.66    | 3  | 6.971    | .073 |      |
|                        | 2.Sınıf | 84  | 140.68    |    |          |      |      |
|                        | 3.Sınıf | 90  | 138.57    |    |          |      |      |
|                        | 4.Sınıf | 60  | 115.41    |    |          |      |      |
|                        | Toplam  | 272 |           |    |          |      |      |
| Entellektüel Değerler  | 1.Sınıf | 38  | 157.70    | 3  | 6.342    | .096 |      |
|                        | 2.Sınıf | 84  | 137.48    |    |          |      |      |
|                        | 3.Sınıf | 90  | 138.84    |    |          |      |      |
|                        | 4.Sınıf | 60  | 118.19    |    |          |      |      |
|                        | Toplam  | 272 |           |    |          |      |      |
| Maneviyat              | 1.Sınıf | 38  | 130.51    | 3  | 9.222    | .026 | 2-4  |
|                        | 2.Sınıf | 84  | 149.92    |    |          |      | 3-4  |
|                        | 3.Sınıf | 90  | 141.16    |    |          |      |      |
|                        | 4.Sınıf | 60  | 114.52    |    |          |      |      |
|                        | Toplam  | 272 |           |    |          |      |      |
| Materyalistik Değerler | 1.Sınıf | 38  | 137.99    | 3  | 1.951    | .583 |      |
|                        | 2.Sınıf | 84  | 139.56    |    |          |      |      |
|                        | 3.Sınıf | 90  | 141.23    |    |          |      |      |
|                        | 4.Sınıf | 60  | 124.18    |    |          |      |      |
|                        | Toplam  | 272 |           |    |          |      |      |

|                   |         |     |        |   |       |      |     |
|-------------------|---------|-----|--------|---|-------|------|-----|
| İnsan Onuru       | 1.Sınıf | 38  | 131.28 | 3 | 5.747 | .125 |     |
|                   | 2.Sınıf | 84  | 142.87 |   |       |      |     |
|                   | 3.Sınıf | 90  | 142.96 |   |       |      |     |
|                   | 4.Sınıf | 60  | 121.21 |   |       |      |     |
|                   | Toplam  | 272 |        |   |       |      |     |
| Romantik Değerler | 1.Sınıf | 38  | 118.70 | 3 | 5.071 | .167 |     |
|                   | 2.Sınıf | 84  | 147.65 |   |       |      |     |
|                   | 3.Sınıf | 90  | 140.72 |   |       |      |     |
|                   | 4.Sınıf | 60  | 125.83 |   |       |      |     |
|                   | Toplam  | 272 |        |   |       |      |     |
| Özgürlük          | 1.Sınıf | 38  | 154.09 | 3 | 7.695 | .053 | 1-4 |
|                   | 2.Sınıf | 84  | 144.76 |   |       |      | 2-4 |
|                   | 3.Sınıf | 90  | 134.87 |   |       |      |     |
|                   | 4.Sınıf | 60  | 116.25 |   |       |      |     |
|                   | Toplam  | 272 |        |   |       |      |     |
| Fütüvvet          | 1.Sınıf | 38  | 130.70 | 3 | 3.273 | .351 |     |
|                   | 2.Sınıf | 84  | 147.86 |   |       |      |     |
|                   | 3.Sınıf | 90  | 134.11 |   |       |      |     |
|                   | 4.Sınıf | 60  | 127.86 |   |       |      |     |
|                   | Toplam  | 272 |        |   |       |      |     |
| Toplam            | 1.Sınıf | 38  | 141.41 | 3 | 3.651 | .302 |     |
|                   | 2.Sınıf | 84  | 141.35 |   |       |      |     |
|                   | 3.Sınıf | 90  | 141.32 |   |       |      |     |
|                   | 4.Sınıf | 60  | 119.38 |   |       |      |     |
|                   | Toplam  | 272 |        |   |       |      |     |

Tablo 6'da araştırmaya katılan sınıf öğretmeni adaylarının sınıf düzeylerine göre *maneviyat boyutunda* ( $\chi^2=9.222$ ) 2. ve 3. sınıf öğrencileri; *özgürlük boyutunda* ( $\chi^2=7.695$ ) 1. ve 2. Sınıf öğrencileri lehine anlamlı ( $p<.05$ ) bir şekilde farklılaştığı görülmektedir. *Maneviyat* boyutu ele alındığında 2. sınıf (SO=149.92) ve 3. (SO=141.16) sınıfta öğrenim gören sınıf öğretmeni 4. sınıfta (SO=114.52) öğrenim gören sınıf öğretmeni adaylarına göre maneviyat değerine ilişkin daha olumlu görüşlere sahip oldukları görülmüştür. Sıralar ortalamasına bakıldığında 2. sınıfta öğrenim gören sınıf öğretmeni adaylarının romantik değerler ve fütüvvet değerlerinde en yüksek ortalamaya sahipken, 3. Sınıfta öğrenim gören sınıf öğretmeni adaylarının materyalistik değerler ve insan onuru değerlerinde en yüksek ortalamaya sahip olduğu görülmektedir. 4. Sınıfta öğrenim gören sınıf öğretmeni adaylarının ise sıralar ortalamasının ise bütün değer boyutlarında en düşük değerlere sahip oldukları görülmektedir.

Tablo 7. Sınıf Öğretmeni Adaylarının Öğretim Türüne Göre İnsani Değerlere Sahip Olma Düzeylerine Ait Mann Whitney U testi Sonuçları

| Boyutlar               | Öğr.T.  | N   | S. Ort. | SıraTop. | Z      | U        | p    |
|------------------------|---------|-----|---------|----------|--------|----------|------|
| Toplumsal Değerler     | I.Öğr.  | 159 | 139.54  | 22187.50 | -.776  | 8499.500 | .438 |
|                        | II.Öğr. | 113 | 132.22  | 14940.50 |        |          |      |
|                        | Toplam  | 272 |         |          |        |          |      |
| Kariyer Değerleri      | I.Öğr.  | 159 | 138.81  | 22070.00 | -.578  | 8617.000 | .564 |
|                        | II.Öğr. | 113 | 133.26  | 15058.00 |        |          |      |
|                        | Toplam  | 272 |         |          |        |          |      |
| Entellektüel Değerler  | I.Öğr.  | 159 | 140.25  | 22299.00 | -.950  | 8388.000 | .342 |
|                        | II.Öğr. | 113 | 131.23  | 14829.00 |        |          |      |
|                        | Toplam  | 272 |         |          |        |          |      |
| Maneviyat              | I.Öğr.  | 159 | 138.61  | 22039.00 | -.576  | 8648.000 | .565 |
|                        | II.Öğr. | 113 | 133.53  | 15089.00 |        |          |      |
|                        | Toplam  | 272 |         |          |        |          |      |
| Materyalistik Değerler | I.Öğr.  | 159 | 135.72  | 21579.50 | -.195  | 8859.500 | .846 |
|                        | II.Öğr. | 113 | 137.60  | 15548.50 |        |          |      |
|                        | Toplam  | 272 |         |          |        |          |      |
| İnsan Onuru            | I.Öğr.  | 159 | 136.55  | 21712.00 | -.017  | 8975.000 | .987 |
|                        | II.Öğr. | 113 | 136.42  | 15416.00 |        |          |      |
|                        | Toplam  | 272 |         |          |        |          |      |
| Romantik Değerler      | I.Öğr.  | 159 | 140.37  | 22319.00 | -.970  | 8368.000 | .332 |
|                        | II.Öğr. | 113 | 131.05  | 14809.00 |        |          |      |
|                        | Toplam  | 272 |         |          |        |          |      |
| Özgürlük               | I.Öğr.  | 159 | 141.79  | 22545.00 | -1.396 | 8142.000 | .163 |
|                        | II.Öğr. | 113 | 129.05  | 14583.00 |        |          |      |
|                        | Toplam  | 272 |         |          |        |          |      |
| Fütüvvet               | I.Öğr.  | 159 | 135.98  | 21621.00 | -.140  | 8901.000 | .888 |
|                        | II.Öğr. | 113 | 137.23  | 15507.00 |        |          |      |
|                        | Toplam  | 272 |         |          |        |          |      |
| Toplam                 | I.Öğr.  | 159 | 140.63  | 22360.50 | -1.028 | 8326.500 | .304 |
|                        | II.Öğr. | 113 | 130.69  | 14767.50 |        |          |      |
|                        | Toplam  | 272 |         |          |        |          |      |

Sınıf öğretmeni adaylarının insani değerlere ilişkin görüşleri öğretim türüne göre toplumsal değerler, kariyer değerleri, entellektüel değerler, maneviyat, materyalistik değerler, insan onuru, romantik değerler, özgürlük, fütüvvet ve toplamda anlamlı bir farklılaşma görülmemiştir. Sıra ortalamalarına bakıldığında toplumsal değerler, kariyer değerleri, entelektüel değerler, maneviyat, insan onuru, romantik değerler, özgürlük ve fütüvvet değerinde I. Öğretim sınıf öğretmeni adaylarının; materyalistik değerlerde ise II. Öğretim sınıf öğretmeni adaylarının sıra ortalamalarının daha yüksek olduğu tespit edilmiştir.

Tablo 8. Sınıf Öğretmeni Adaylarının Kardeş Sayısı Göre İnsani Değerlere Sahip Olma Düzeylerine Ait Kruskal Wallis H Testi Sonuçları

| Boyutlar               | Kardeş Say. | N   | Sıra Ort. | sd | $\chi^2$ | p    |
|------------------------|-------------|-----|-----------|----|----------|------|
| Toplumsal Değerler     | 1-2 Kardeş  | 101 | 131.79    | 2  | 1.357    | .507 |
|                        | 3-4 Kardeş  | 130 | 142.14    |    |          |      |
|                        | 5 ve üzeri  | 41  | 130.23    |    |          |      |
|                        | Toplam      | 272 |           |    |          |      |
| Kariyer Değerleri      | 1-2 Kardeş  | 101 | 142.49    | 2  | 1.726    | .422 |
|                        | 3-4 Kardeş  | 130 | 135.92    |    |          |      |
|                        | 5 ve üzeri  | 41  | 123.57    |    |          |      |
|                        | Toplam      | 272 |           |    |          |      |
| Entellektüel Değerler  | 1-2 Kardeş  | 101 | 141.92    | 2  | 1.361    | .506 |
|                        | 3-4 Kardeş  | 130 | 135.80    |    |          |      |
|                        | 5 ve üzeri  | 41  | 125.38    |    |          |      |
|                        | Toplam      | 272 |           |    |          |      |
| Maneviyat              | 1-2 Kardeş  | 101 | 129.08    | 2  | 2.039    | .361 |
|                        | 3-4 Kardeş  | 130 | 142.62    |    |          |      |
|                        | 5 ve üzeri  | 41  | 135.37    |    |          |      |
|                        | Toplam      | 272 |           |    |          |      |
| Materyalistik Değerler | 1-2 Kardeş  | 101 | 148.19    | 2  | 4.693    | .096 |
|                        | 3-4 Kardeş  | 130 | 133.15    |    |          |      |
|                        | 5 ve üzeri  | 41  | 118.32    |    |          |      |
|                        | Toplam      | 272 |           |    |          |      |
| İnsan Onuru            | 1-2 Kardeş  | 101 | 135.94    | 2  | .193     | .908 |
|                        | 3-4 Kardeş  | 130 | 135.70    |    |          |      |
|                        | 5 ve üzeri  | 41  | 140.43    |    |          |      |
|                        | Toplam      | 272 |           |    |          |      |
| Romantik Değerler      | 1-2 Kardeş  | 101 | 148.11    | 2  | 3.830    | .147 |
|                        | 3-4 Kardeş  | 130 | 131.42    |    |          |      |
|                        | 5 ve üzeri  | 41  | 124.00    |    |          |      |
|                        | Toplam      | 272 |           |    |          |      |
| Özgürlük               | 1-2 Kardeş  | 101 | 137.17    | 2  | 3.637    | .162 |
|                        | 3-4 Kardeş  | 130 | 142.17    |    |          |      |
|                        | 5 ve üzeri  | 41  | 116.88    |    |          |      |
|                        | Toplam      | 272 |           |    |          |      |
| Fütüvvet               | 1-2 Kardeş  | 101 | 136.49    | 2  | 1.225    | .542 |
|                        | 3-4 Kardeş  | 130 | 133.07    |    |          |      |
|                        | 5 ve üzeri  | 41  | 147.40    |    |          |      |
|                        | Toplam      | 272 |           |    |          |      |
| Toplam                 | 1-2 Kardeş  | 101 | 143.59    | 2  | 3.087    | .214 |
|                        | 3-4 Kardeş  | 130 | 136.82    |    |          |      |
|                        | 5 ve üzeri  | 41  | 118.02    |    |          |      |
|                        | Toplam      | 272 |           |    |          |      |

Tablo 8’de araştırmaya katılan sınıf օğretmeni adaylarının insani değerlere sahip olma düzeyleri kardeş sayısına gօre *anlamlı bir şekilde farklılaşmadığı gօrlmektedir*. Sıra ortalamalarına bakıldığında 1-2 kardeşe sahip olan sınıf օğretmeni adaylarının kariyer, entelektüel, materyalistik ve romantik değerlerinde; 3-4 kardeşe sahip olan sınıf օğretmeni adaylarının toplumsal, maneviyat ve օzgrlk değerlerinde; 5 ve üzeri kardeşe sahip olan sınıf օğretmeni adaylarının insan onuru ve fütüvvet değerlerinde en yüksek sıra ortalamasına sahip olduğu gօrlmektedir. Sıra ortalamalarına bakıldığında 1-2 kardeşe sahip olan sınıf օğretmeni adaylarının maneviyat değerinde; 3-4 kardeşe sahip olan sınıf օğretmeni adayları insan onuru ve fütüvvet değerlerinde; 5 ve üzeri kardeşe sahip olan sınıf օğretmeni adayları ise toplumsal, kariyer, entelektüel, materyalistik, romantik ve օzgrlk değerlerinde en düşük sıra ortalamasına sahip olduğu gօrlmektedir.

Tablo 9. Sınıf օğretmeni Adaylarının Mezun Olduğu Lise Trine Gօre İnsani Değerlere Sahip Olma Düzeylerine Ait Kruskal Wallis H Testi Sonuçları

| Boyutlar              | Lise Türü       | N   | Sıra Ort. | sd | $\chi^2$ | p    | Fark |
|-----------------------|-----------------|-----|-----------|----|----------|------|------|
| Toplumsal Değerler    | Lise            | 132 | 148.00    | 4  | 10.018   | .040 | 1-2  |
|                       | Anadolu Lisesi  | 100 | 125.68    |    |          |      |      |
|                       | Meslek Lisesi   | 8   | 148.94    |    |          |      |      |
|                       | օğretmen Lisesi | 14  | 91.71     |    |          |      |      |
|                       | Diğer           | 18  | 141.58    |    |          |      |      |
|                       | Toplam          | 272 |           |    |          |      |      |
| Kariyer Değerleri     | Lise            | 132 | 143.48    | 4  | 5.728    | .220 |      |
|                       | Anadolu Lisesi  | 100 | 125.31    |    |          |      |      |
|                       | Meslek Lisesi   | 8   | 169.63    |    |          |      |      |
|                       | օğretmen Lisesi | 14  | 117.57    |    |          |      |      |
|                       | Diğer           | 18  | 147.47    |    |          |      |      |
|                       | Toplam          | 272 |           |    |          |      |      |
| Entellektüel Değerler | Lise            | 132 | 144.06    | 4  | 5.451    | .244 |      |
|                       | Anadolu Lisesi  | 100 | 128.74    |    |          |      |      |
|                       | Meslek Lisesi   | 8   | 168.00    |    |          |      |      |
|                       | օğretmen Lisesi | 14  | 109.11    |    |          |      |      |
|                       | Diğer           | 18  | 131.50    |    |          |      |      |
|                       | Toplam          | 272 |           |    |          |      |      |
| Maneviyat             | Lise            | 132 | 151.64    | 4  | 14.354   | .006 | 1-2  |
|                       | Anadolu Lisesi  | 100 | 121.85    |    |          |      |      |
|                       | Meslek Lisesi   | 8   | 141.44    |    |          |      |      |
|                       | օğretmen Lisesi | 14  | 96.96     |    |          |      |      |
|                       | Diğer           | 18  | 135.39    |    |          |      |      |
|                       | Toplam          | 272 |           |    |          |      |      |



|                        |                 |     |         |   |       |      |
|------------------------|-----------------|-----|---------|---|-------|------|
| Materyalistik Değerler | Lise            | 132 | 135.45  | 4 | 1.192 | .879 |
|                        | Anadolu Lisesi  | 100 | 133.16  |   |       |      |
|                        | Meslek Lisesi   | 8   | 142.38  |   |       |      |
|                        | Öğretmen Lisesi | 14  | 152.14  |   |       |      |
|                        | Diğer           | 18  | 147.94  |   |       |      |
|                        | Toplam          | 272 |         |   |       |      |
| İnsan Onuru            | Lise            | 132 | 140.80  | 4 | 7.961 | .093 |
|                        | Anadolu Lisesi  | 100 | 135.51  |   |       |      |
|                        | Meslek Lisesi   | 8   | 141.63  |   |       |      |
|                        | Öğretmen Lisesi | 14  | 92.29   |   |       |      |
|                        | Diğer           | 18  | 142.61  |   |       |      |
|                        | Toplam          | 272 |         |   |       |      |
| Romantik Değerler      | Lise            | 132 | 137.09  | 4 | 1.194 | .879 |
|                        | Anadolu Lisesi  | 100 | 131.58  |   |       |      |
|                        | Meslek Lisesi   | 8   | 142.00  |   |       |      |
|                        | Öğretmen Lisesi | 14  | 151.43  |   |       |      |
|                        | Diğer           | 18  | 145.47  |   |       |      |
|                        | Toplam          | 272 |         |   |       |      |
| Özgürlük               | Lise            | 132 | 139.48  | 4 | 2.523 | .640 |
|                        | Anadolu Lisesi  | 100 | 136,.60 |   |       |      |
|                        | Meslek Lisesi   | 8   | 129.38  |   |       |      |
|                        | Öğretmen Lisesi | 14  | 107.14  |   |       |      |
|                        | Diğer           | 18  | 140.08  |   |       |      |
|                        | Toplam          | 272 |         |   |       |      |
| Fütüvvet               | Lise            | 132 | 142.11  | 4 | 7.717 | .102 |
|                        | Anadolu Lisesi  | 100 | 132.16  |   |       |      |
|                        | Meslek Lisesi   | 8   | 147.56  |   |       |      |
|                        | Öğretmen Lisesi | 14  | 90.36   |   |       |      |
|                        | Diğer           | 18  | 150.47  |   |       |      |
|                        | Toplam          | 272 |         |   |       |      |
| Toplam                 | Lise            | 132 | 143.69  | 4 | 4.344 | .361 |
|                        | Anadolu Lisesi  | 100 | 127.41  |   |       |      |
|                        | Meslek Lisesi   | 8   | 150.25  |   |       |      |
|                        | Öğretmen Lisesi | 14  | 112.21  |   |       |      |
|                        | Diğer           | 18  | 147.08  |   |       |      |
|                        | Toplam          | 272 |         |   |       |      |

Tablo 10’da araştırmaya katılan sınıf öğretmeni adaylarının insani değerlere sahip olma düzeylerinin mezun oldukları lise türüne göre *toplumsal değerler* ( $\chi^2=10.018$ ) ve *maneviyat değerleri* ( $\chi^2=14.354$ ) boyutlarında lise mezunu olanlar lehine anlamlı ( $p<.05$ ) bir şekilde farklılaştığı görülmektedir. Toplumsal değerler boyutu ele alındığında lise mezunu olan sınıf öğretmeni adaylarının (SO=148,00), Anadolu lisesi mezunu (SO=125.68) ve öğretmen lisesi mezunu (SO=91.71) olanlara göre

toplumsal değerlere ilişkin daha olumlu görüşlere sahip olduğu görülmektedir. *Maneviyat* boyutu ele alındığında lise mezunu olan sınıf öğretmeni adaylarının (SO=151.64) Anadolu lisesi mezunu (SO=121.85) ve öğretmen lisesi mezunu olanlara (SO=96.96) göre maneviyat değerlerine ilişkin daha olumlu görüşlere sahip oldukları görülmektedir. Sıra ortalamalarına bakıldığında lise mezunu sınıf öğretmeni adaylarının maneviyat değerlerinde en yüksek sıra ortalamasına sahip olduğu görülmektedir. Meslek lisesi mezunu sınıf öğretmeni adaylarının toplumsal değerler, kariyer değerleri, entelektüel değerler, boyutlarında en yüksek sıra ortalamasına; öğretmen lisesi mezunu sınıf öğretmeni adaylarının materyalistlik ve romantik değerler, boyutlarında en yüksek; toplumsal değerler, kariyer değerleri, entelektüel değerler, maneviyat, insan onuru, özgürlük ve fütüvvet değerlerinde en düşük sıra ortalamasına sahip olduğu görülmektedir. Diğer lise mezunu sınıf öğretmeni adaylarının insan onuru, özgürlük ve fütüvvet değerleri boyutlarında en yüksek sıra ortalamasına sahip olduğu görülmektedir.

Tablo 10. Sınıf Öğretmeni Adaylarının Sosyo-Ekonomik Kültürel Durumlarına Göre İnsani Değerlere Sahip Olma Düzeylerine Ait Kruskal Wallis H Testi Sonuçları

| Boyutlar               | SEK Düzey | N   | Sıra Ort. | sd | $\chi^2$ | p    |
|------------------------|-----------|-----|-----------|----|----------|------|
| Toplumsal Değerler     | Alt       | 13  | 152.08    | 2  | .656     | .720 |
|                        | Orta      | 243 | 136.09    |    |          |      |
|                        | Üst       | 16  | 130.06    |    |          |      |
|                        | Toplam    | 272 |           |    |          |      |
| Kariyer Değerleri      | Alt       | 13  | 164.50    | 2  | 4.493    | .106 |
|                        | Orta      | 243 | 133.03    |    |          |      |
|                        | Üst       | 16  | 166.38    |    |          |      |
|                        | Toplam    | 272 |           |    |          |      |
| Entellektüel Değerler  | Alt       | 13  | 179.77    | 2  | 4.430    | .109 |
|                        | Orta      | 243 | 134.78    |    |          |      |
|                        | Üst       | 16  | 127.41    |    |          |      |
|                        | Toplam    | 272 |           |    |          |      |
| Maneviyat              | Alt       | 13  | 154.08    | 2  | .848     | .654 |
|                        | Orta      | 243 | 135.81    |    |          |      |
|                        | Üst       | 16  | 132.72    |    |          |      |
|                        | Toplam    | 272 |           |    |          |      |
| Materyalistik Değerler | Alt       | 13  | 130.12    | 2  | 2.758    | .252 |
|                        | Orta      | 243 | 134.78    |    |          |      |
|                        | Üst       | 16  | 167.81    |    |          |      |
|                        | Toplam    | 272 |           |    |          |      |
| İnsan Onuru            | Alt       | 13  | 143.85    | 2  | 1.904    | .236 |
|                        | Orta      | 243 | 134.83    |    |          |      |

|                   |        |     |        |   |       |      |
|-------------------|--------|-----|--------|---|-------|------|
|                   | Üst    | 16  | 155.84 |   |       |      |
|                   | Toplam | 272 |        |   |       |      |
| Romantik Değerler | Alt    | 13  | 107.69 | 2 | 2.852 | .240 |
|                   | Orta   | 243 | 136.70 |   |       |      |
|                   | Üst    | 16  | 156.81 |   |       |      |
|                   | Toplam | 272 |        |   |       |      |
| Özgürlük          | Alt    | 13  | 127.12 | 2 | .327  | .849 |
|                   | Orta   | 243 | 136.58 |   |       |      |
|                   | Üst    | 16  | 142.88 |   |       |      |
|                   | Toplam | 272 |        |   |       |      |
| Fütüvvet          | Alt    | 13  | 166.96 | 2 | 3.377 | .185 |
|                   | Orta   | 243 | 136.10 |   |       |      |
|                   | Üst    | 16  | 117.88 |   |       |      |
|                   | Toplam | 272 |        |   |       |      |
| Toplam            | Alt    | 13  | 148.35 | 2 | .634  | .728 |
|                   | Orta   | 243 | 135.19 |   |       |      |
|                   | Üst    | 16  | 146.75 |   |       |      |
|                   | Toplam | 272 |        |   |       |      |

Tablo 10’da araştırmaya katılan sınıf öğretmeni adaylarının insani değerlere sahip olma düzeylerinin sosyo-ekonomik kültürel durumlarına göre anlamlı bir şekilde farklılaşmadığı görülmektedir. Sıra ortalamalarına bakıldığında alt sosyo-ekonomik kültürel ekonomik gruba ait olan sınıf öğretmeni adaylarının toplumsal değerler, entelektüel değerler, maneviyat ve fütüvvet değerlerinde en yüksek; materyalistik değerler, romantik değerler ve özgürlük değerinde en düşük sıra ortalamasına sahip olduğu görülmektedir. Sıra ortalamalarına bakıldığında orta sosyo-ekonomik kültürel gruba ait olan sınıf öğretmeni adaylarının kariyer değerleri ve insan onuru değerlerinde en düşük sıra ortalamasına sahip olduğu görülmektedir. Sıra ortalamalarına bakıldığında üst sosyo-ekonomik kültürel gruba ait olan sınıf öğretmeni adaylarının kariyer değerleri, materyalistik değerler, insan onuru, romantik değerler ve özgürlük değerlerinde en yüksek; toplumsal değerler, entelektüel değerler, maneviyat ve fütüvvet değerlerinde en düşük sıra ortalamasına sahip olduğu görülmektedir.

Tablo 11. Sınıf Öğretmeni Adaylarının Anne Eğitim Durumuna Göre İnsani Değerlere Sahip Olma Düzeylerine Ait Kruskal Wallis H Testi Sonuçları

| Boyutlar               | Anne Eğ. Dur.     | N   | S. Ort. | sd | $\chi^2$ | p    | Fark |
|------------------------|-------------------|-----|---------|----|----------|------|------|
| Toplumsal Değerler     | Okumaz –yazmaz    | 30  | 126.03  | 4  | 5.795    | .215 |      |
|                        | İlkokul mezunu    | 172 | 141.77  |    |          |      |      |
|                        | Ortaokul mezunu   | 26  | 112.90  |    |          |      |      |
|                        | Lise mezunu       | 32  | 127.05  |    |          |      |      |
|                        | Üniversite mezunu | 12  | 163.42  |    |          |      |      |
|                        | Toplam            | 272 |         |    |          |      |      |
| Kariyer Değerleri      | Okumaz –yazmaz    | 30  | 115.32  | 4  | 5.121    | .275 |      |
|                        | İlkokul mezunu    | 172 | 140.75  |    |          |      |      |
|                        | Ortaokul mezunu   | 26  | 132.48  |    |          |      |      |
|                        | Lise mezunu       | 32  | 125.70  |    |          |      |      |
|                        | Üniversite mezunu | 12  | 166.08  |    |          |      |      |
|                        | Toplam            | 272 |         |    |          |      |      |
| Entelektüel Değerler   | Okumaz –yazmaz    | 30  | 132.82  | 4  | 2.271    | .686 |      |
|                        | İlkokul mezunu    | 172 | 140.04  |    |          |      |      |
|                        | Ortaokul mezunu   | 26  | 121.52  |    |          |      |      |
|                        | Lise mezunu       | 32  | 127.59  |    |          |      |      |
|                        | Üniversite mezunu | 12  | 151.17  |    |          |      |      |
|                        | Toplam            | 272 |         |    |          |      |      |
| Maneviyat              | Okumaz-yazmaz     | 30  | 146.35  | 4  | 11.636   | .020 | 2-4  |
|                        | İlkokul mezunu    | 172 | 144.58  |    |          |      | 2-5  |
|                        | Ortaokul mezunu   | 26  | 120.77  |    |          |      |      |
|                        | Lise mezunu       | 32  | 111.95  |    |          |      |      |
|                        | Üniversite mezunu | 12  | 95.67   |    |          |      |      |
|                        | Toplam            | 272 |         |    |          |      |      |
| Materyalistik Değerler | Okumaz –yazmaz    | 30  | 117.98  | 4  | 4.763    | .313 |      |
|                        | İlkokul mezunu    | 172 | 139.54  |    |          |      |      |
|                        | Ortaokul mezunu   | 26  | 142.52  |    |          |      |      |
|                        | Lise mezunu       | 32  | 145.38  |    |          |      |      |
|                        | Üniversite mezunu | 12  | 102.46  |    |          |      |      |
|                        | Toplam            | 272 |         |    |          |      |      |
| İnsan Onuru            | Okumaz –yazmaz    | 30  | 134.37  | 4  | 4.597    | .331 |      |
|                        | İlkokul mezunu    | 172 | 141.69  |    |          |      |      |
|                        | Ortaokul mezunu   | 26  | 133.15  |    |          |      |      |
|                        | Lise mezunu       | 32  | 118.27  |    |          |      |      |
|                        | Üniversite mezunu | 12  | 123.33  |    |          |      |      |
|                        | Toplam            | 272 |         |    |          |      |      |
| Romantik Değerler      | Okumaz –yazmaz    | 30  | 146.53  | 4  | 5.755    | .218 |      |
|                        | İlkokul mezunu    | 172 | 137.83  |    |          |      |      |
|                        | Ortaokul mezunu   | 26  | 121.02  |    |          |      |      |
|                        | Lise mezunu       | 32  | 148.27  |    |          |      |      |
|                        | Üniversite mezunu | 12  | 94.54   |    |          |      |      |
|                        | Toplam            | 272 |         |    |          |      |      |
| Özgürlük               | Okumaz –yazmaz    | 30  | 118.63  | 4  | 4.431    | .351 |      |
|                        | İlkokul mezunu    | 172 | 142.26  |    |          |      |      |

|          |                   |     |        |   |       |      |
|----------|-------------------|-----|--------|---|-------|------|
|          | Ortaokul mezunu   | 26  | 118.29 |   |       |      |
|          | Lise mezunu       | 32  | 138.88 |   |       |      |
|          | Üniversite mezunu | 12  | 131.67 |   |       |      |
|          | Toplam            | 272 |        |   |       |      |
| Fütüvvet | Okumaz –yazmaz    | 30  | 148.58 | 4 | 1.636 | .802 |
|          | İlkokul mezunu    | 172 | 136.70 |   |       |      |
|          | Ortaokul mezunu   | 26  | 132.73 |   |       |      |
|          | Lise mezunu       | 32  | 125.83 |   |       |      |
|          | Üniversite mezunu | 12  | 140.04 |   |       |      |
|          | Toplam            | 272 |        |   |       |      |
| Toplam   | Okumaz –yazmaz    | 30  | 127.88 | 4 | 3.304 | .508 |
|          | İlkokul mezunu    | 172 | 142.26 |   |       |      |
|          | Ortaokul mezunu   | 26  | 122.88 |   |       |      |
|          | Lise mezunu       | 32  | 134.08 |   |       |      |
|          | Üniversite mezunu | 12  | 111.50 |   |       |      |
|          | Toplam            | 272 |        |   |       |      |

Tablo 11’de araştırmaya katılan sınıf öğretmeni adaylarının annelerinin eğitim durumuna göre insani değerlere sahip olma düzeyi *maneviyat boyutunda* ( $\chi^2=11.636$ ) annesi ilkokul mezunu olanlar lehine anlamlı ( $p<.05$ ) bir şekilde farklılaşmaktadır. *Maneviyat* boyutu ele alındığında annesi ilkokul mezunu olan sınıf öğretmeni adaylarının (SO=144.58) annesi lise (SO=111.95) ve üniversite mezunu olanlara (SO=95.67) göre maneviyat değerine ilişkin daha olumlu görüşlere sahip oldukları görülmüştür. Sıra ortalamasına bakıldığında annesi okuma yazma bilmeyen sınıf öğretmeni adaylarının maneviyat ve fütüvvet değerlerinde en yüksek; kariyer ve özgürlük değerinde en düşük sıra ortalamasına sahip; annesi ilkokul mezunu sınıf öğretmeni adaylarının insan onuru ve özgürlük değerlerinde en yüksek sıra ortalamasına sahip; annesi ortaokul mezunu sınıf öğretmeni adaylarının toplumsal değerler, entelektüel değerler ve özgürlük değerlerinde en düşük sıra ortalamasına sahip olduğu görülmektedir. Annesi lise mezunu sınıf öğretmeni adaylarının materyalistlik değerler boyutunda en yüksek; insan onuru boyutunda en düşük sıra ortalamasına sahiptir. Annesi üniversite mezunu sınıf öğretmeni adaylarının toplumsal değerler, kariyer değerleri, entelektüel değerler boyutlarında en yüksek; maneviyat, materyalistlik değerler ve romantik değerler boyutlarında en düşük sıra ortalamasına sahip olduğu görülmektedir.

Tablo 12. Sınıf Öğretmeni Adaylarının Baba Eğitim Durumuna Göre İnsani Değerlere Sahip Olma Düzeylerine Ait Kruskal Wallis H Testi Sonuçları

| Boyutlar             | Baba eğ. Dur. | N   | Sıra Ort. | sd | $\chi^2$ | p    | Fark |
|----------------------|---------------|-----|-----------|----|----------|------|------|
| Toplumsal Değerler   | Okumaz-yazmaz | 5   | 93.00     | 4  | 4.064    | .397 |      |
|                      | İlkokul       | 129 | 144.52    |    |          |      |      |
|                      | Ortaokul      | 47  | 129.69    |    |          |      |      |
|                      | Lise          | 49  | 134.49    |    |          |      |      |
|                      | Üniversite    | 42  | 127.01    |    |          |      |      |
|                      | Toplam        | 272 |           |    |          |      |      |
| Kariyer Değerleri    | Okumaz yazmaz | 5   | 102.70    | 4  | 1.485    | .829 |      |
|                      | İlkokul       | 129 | 135.63    |    |          |      |      |
|                      | Ortaokul      | 47  | 138.64    |    |          |      |      |
|                      | Lise          | 49  | 133.47    |    |          |      |      |
|                      | Üniversite    | 42  | 144.33    |    |          |      |      |
|                      | Toplam        | 272 |           |    |          |      |      |
| Entelektüel Değerler | Okumaz yazmaz | 5   | 91.30     | 4  | 3.265    | .514 |      |
|                      | İlkokul       | 129 | 142.72    |    |          |      |      |
|                      | Ortaokul      | 47  | 133.53    |    |          |      |      |
|                      | Lise          | 49  | 135.70    |    |          |      |      |
|                      | Üniversite    | 42  | 127.01    |    |          |      |      |
|                      | Toplam        | 272 |           |    |          |      |      |
| Maneviyat            | Okumaz-yazmaz | 5   | 105.40    | 4  | 9.343    | .053 | 2-3  |
|                      | İlkokul       | 129 | 148.59    |    |          |      | 2-5  |
|                      | Ortaokul      | 47  | 116.59    |    |          |      |      |
|                      | Lise          | 49  | 136.97    |    |          |      |      |
|                      | Üniversite    | 42  | 124.82    |    |          |      |      |
|                      | Toplam        | 272 |           |    |          |      |      |
| Materyalist Değerler | Okumaz yazmaz | 5   | 124.80    | 4  | 2.768    | .597 |      |
|                      | İlkokul       | 129 | 131.81    |    |          |      |      |
|                      | Ortaokul      | 47  | 142.43    |    |          |      |      |
|                      | Lise          | 49  | 150.53    |    |          |      |      |
|                      | Üniversite    | 42  | 129.30    |    |          |      |      |
|                      | Toplam        | 272 |           |    |          |      |      |
| İnsan Onuru          | Okumaz yazmaz | 5   | 118.00    | 4  | 7.035    | .134 |      |
|                      | İlkokul       | 129 | 144.49    |    |          |      |      |
|                      | Ortaokul      | 47  | 141.15    |    |          |      |      |
|                      | Lise          | 49  | 127.61    |    |          |      |      |
|                      | Üniversite    | 42  | 119.33    |    |          |      |      |
|                      | Toplam        | 272 |           |    |          |      |      |
| Romantik Değerler    | Okumaz yazmaz | 5   | 84.80     | 4  | 3.037    | .552 |      |
|                      | İlkokul       | 129 | 133.34    |    |          |      |      |
|                      | Ortaokul      | 47  | 139.03    |    |          |      |      |
|                      | Lise          | 49  | 144.18    |    |          |      |      |
|                      | Üniversite    | 42  | 140.55    |    |          |      |      |
|                      | Toplam        | 272 |           |    |          |      |      |

|          |                |     |        |   |       |      |
|----------|----------------|-----|--------|---|-------|------|
| Özgürlük | Okumaz –yazmaz | 5   | 125.40 | 4 | .829  | .935 |
|          | İlkokul        | 129 | 136.18 |   |       |      |
|          | Ortaokul       | 47  | 134.15 |   |       |      |
|          | Lise           | 49  | 144.27 |   |       |      |
|          | Üniversite     | 42  | 132.37 |   |       |      |
|          | Toplam         | 272 |        |   |       |      |
| Fütüvvet | Okumaz –yazmaz | 5   | 97.10  | 4 | 3.719 | .445 |
|          | İlkokul        | 129 | 142.50 |   |       |      |
|          | Ortaokul       | 47  | 135.15 |   |       |      |
|          | Lise           | 49  | 137.05 |   |       |      |
|          | Üniversite     | 42  | 123.64 |   |       |      |
|          | Toplam         | 272 |        |   |       |      |
| Toplam   | Okumaz-yazmaz  | 5   | 87.30  | 4 | 3.183 | .528 |
|          | İlkokul        | 129 | 139.78 |   |       |      |
|          | Ortaokul       | 47  | 135.69 |   |       |      |
|          | Lise           | 49  | 142.46 |   |       |      |
|          | Üniversite     | 42  | 126.24 |   |       |      |
|          | Toplam         | 272 |        |   |       |      |

Tablo 12’de araştırmaya katılan sınıf öğretmeni adaylarının babalarının eğitim durumuna göre insani değerlere sahip olma düzeyleri *maneviyat boyutunda* ( $\chi^2=9.343$ ) babası ilkokul mezunu olanlar lehine anlamlı ( $p<.05$ ) bir şekilde farklılaşmaktadır. *Maneviyat* boyutu ele alındığında babası ilkokul mezunu olan sınıf öğretmeni adaylarının (SO=148.59) babası ortaokul (SO=116.59) ve üniversite mezunu olanlara (SO=124.82) göre maneviyat değerine ilişkin daha olumlu görüşlere sahip oldukları görülmüştür. Sıra ortalamalarına bakıldığında babası okuma yazma bilmeyen sınıf öğretmeni adaylarının toplumsal değerler, kariyer değerleri, entelektüel değerler, maneviyat, materyalist değerler, insan onuru, romantik değerler, özgürlük ve fütüvvet değerinde en düşük sıra ortalamasına sahip olduğu görülmüştür. Babası ilkokul mezunu olan sınıf öğretmeni adaylarının toplumsal değerler, entelektüel değerler, maneviyat ve fütüvvet değerlerinde; babası lise mezunu olan sınıf öğretmeni adayları materyalist, romantik değerler ve özgürlük değerlerinde; babası üniversite mezunu olan sınıf öğretmeni adayları kariyer değerlerinde en yüksek sıra ortalamalarına sahip olduğu görülmektedir.

## BÖLÜM V

### SONUÇ, TARTIŞMA VE ÖNERİLER

Bu bölümde araştırmaya ilişkin sonuçlara yer verilerek tartışılacak ve öneriler sunulacaktır.

#### 5.1 SONUÇ VE TARTIŞMA

Bu araştırma sonucunda ulaşılan yargıları şu şekilde sıralanabilir:

1. Araştırmaya katılan sınıf öğretmeni adaylarının insani değerlere sahip olma düzeylerine yönelik uygulanan ölçekten aldıkları puanlara göre en az *materyalistik değerlere* en fazla *insan onuru* değerine önem verdikleri söylenebilir. Sınıf öğretmeni adaylarının insani değerlerle ilgili görüşlerine ait sıra ortalamalarının insan onuru, özgürlük, toplumsal değerler, entelektüel değerler, fütüvvet, maneviyat, kariyer değerleri, romantik değerler ve materyalistik değerler olarak sıralandığı görülmüştür. Araştırmada sınıf öğretmeni adaylarının yaşamlarına yön veren öncelikli değerlerin insan onuru, özgürlük, toplumsal ve entelektüel değerler olduğu; para, mal, statü gibi maddi önem taşıyan materyalistik değerleri ise daha az önemsedikleri sonucuna ulaşılmıştır. Bacanlı (1999) üniversite öğrencilerinin önce kişisel sonra toplumu ilgilendiren değerleri önemsediklerini, buna karşılık toplumda otorite sahibi veya güç sahibi olmak ve zengin olmayı önemsemediklerini belirlemiştir. Araştırmanın bu sonucu; Bacanlı (1999), Uyguç (2003), Aktepe ve Yel (2009), Taşdan (2010), Memiş ve Gedik (2010), Ünal (2011) tarafından yapılan çalışmalarla örtüşmektedir. Sınıf öğretmeni adaylarının öncelikli bireyin kişisel hak ve özgürlüklerini ilgilendiren onur, özgürlük gibi değerleri ilk sıralarda tercih etmeleri beklenen bir sonuçtur. Özdemir ve



Sezgin'in (2011) yaptığı çalışmada da öğretmen adaylarının dürüstlüğü ve saygıyı önemli gördüklerini belirlemişlerdir. Bu yönüyle öğretmenlerin tercihlerinin araştırmanın insan onuru ve toplumsal değerlerini destekler nitelikte sonuçlar vermektedir. Toplumda statü sahibi olma, kariyer geliştirme, yaşamdan haz alma ile ilgili değerleri daha az tercih etmeleri düşündürücüdür. Sarıcı Bulut (2012), yaptığı çalışmada en az tercih edilen on değerden olan; bana düşen hayatı kabullenmek, zengin olmak, insanlar tarafından benimsenmek, otorite sahibi olmak, zevk gibi değerler çalışmada en az tercih edilen değerler olan romantik ve materyalistik değerler ile paralellik göstermektedir. Bunun nedenin ise genel olarak öğretmenlik mesleğini tercih eden öğrencilerin daha orta ekonomik gelir düzeyine sahip olmaları, bu değerlere uygun bir yaşantı sürebilmenin de daha yüksek ekonomik koşullar altında daha kolay olması ile yakından ilgili olduğu düşünülmektedir.

2. Sınıf öğretmeni adaylarının insani değerlere ilişkin görüşleri cinsiyetlerine göre entellektüel değerler, maneviyat ve özgürlük boyutlarında kadınlar lehine anlamlı bir şekilde farklılaştığı görülmüştür. Sınıf öğretmeni adaylarının entellektüel değerler, maneviyat ve özgürlük değerlerine sahip olma düzeyleri kadın sınıf öğretmeni adaylarının lehine farklılaşması, kadın sınıf öğretmeni adaylarının erkek sınıf öğretmeni adaylarına göre söz konusu değerlere daha fazla önem verdikleri söylenebilir. Araştırmanın bu sonuçları; Başaran (1992), Uyguç (2003) ve Aydın (2005) tarafından yapılan çalışmalarda özgürlük değerinin kadınlar lehinde sonuç vermesiyle, Canpolat, Kaya ve Küçüktağ'ın (2010) yaptıkları çalışmada ise kadın öğretmen adaylarının erkek öğretmen adaylarından manevi değerleri daha fazla önemsemeleri yönüyle paralellik göstermektedir. Kadın sınıf öğretmeni adaylarının sıralar ortalaması genel olarak bütün değer boyutlarında erkeklere oranla daha yüksek çıkmıştır. Altunay ve Yalçınkaya (2011) ve Oğuz (2012) tarafından gerçekleştirilen çalışmada da öğretmen adaylarının cinsiyetlerine göre benimsedikleri değerler karşılaştırıldığında, erkek öğretmen adaylarına göre, kadın öğretmen adaylarının tüm değer boyutlarına daha fazla önem verdikleri görülmektedir.

Sınıf öğretmeni adaylarının sıra ortalamaları incelendiğinde toplumsal değerler, kariyer değerleri, entellektüel değerler, maneviyat, insan onuru,

özgürlük ve fütüvvet değerlerinde kadın sınıf öğretmeni adaylarının; materyalistik değerler ve romantik değerlerde ise erkek sınıf öğretmeni adaylarının sıra ortalamasının daha yüksek olduğu tespit edilmiştir. Araştırmanın bu bulgusu; Allport, Vernon ve Lindzey (1970) yaptıkları araştırmalarda erkeklerin teorik, ekonomik ve politik değerlere, kadınların ise estetik, dini ve sosyal değerlere daha fazla önem vermeleri ile benzerlik göstermektedir. Bununla birlikte kadın sınıf öğretmeni adaylarının sıra ortalamaları incelendiğinde en fazla maneviyat ve özgürlük değerlerine, en az ise romantik ve materyalistik değerlerine fazla önem verdiği, bunun yanında erkek öğretmen adaylarının ise en fazla romantik ve materyalistik değerlere; en az maneviyat ve entelektüel değerlerine önem verdiğinin görülmesi ilginç bir sonuçtur. Çünkü aşk, sevgili, haz gibi değerleri içine alan daha dışıl, romantik değerlerin erkeklere oranla kadınlar tarafından daha az tercih edilmesi, özgürlük gibi daha eril değerlerin erkekler tarafından daha çok tercih edilmesi beklenilmektedir. Özgürlük değerinin kadınlarda daha yüksek çıkmasının geleneksel kadın rolü ile uyuşmadığı ve bu farklılığı üniversite öğrencisi kadınların geleneksel kadın rollerinden sıyrılmalarının bir göstergesi olarak değerlendirilebilir (Bacanlı; 1999). Ayrıca maneviyat değeri gibi daha tutucu ve özgürlük gibi daha bağımsız değerlerin kadın sınıf öğretmeni adayları tarafından en çok tercih edilmesi de kendi içinde bir çelişkidir. Bu durum Batı ve Doğu kültürleri arasında kalmış, erkek bireylerin daha öne çıkartıldığı, öğretmenlik mesleğinin daha kadına yönelik bir meslek olduğu yönündeki toplum algısı ve kadınların üniversite, çalışma hayatına daha fazla girmesi ile değişen rolleri ile açıklanabilir. Güngör (2000), cinsiyete göre tutum ve değer algısındaki farklılığının biyolojik farklılıklardan kaynaklanmadığını kültürel farklılıklar nedeni ile ortaya çıktığını savunmaktadır. Toplumun kadına ve erkeğe yüklediği anlama ve rollere bağlı olarak cinsiyet algısı değişmektedir. Fırat ve Açıkgöz'ün (2012) yaptıkları çalışmada kadın öğretmenler başarı, hazcılık, evrensellik, geleneksellik ve güvenlik değer boyutlarında erkek öğretmenlerden daha fazla önem yükledikleri görülmüştür. Bu yönüyle araştırma başarı, geleneksellik bakımından paralellik, hazcılık bakımından çelişki göstermektedir.

Erkek öğretmen adaylarının materyalistik değerlere daha fazla, maneviyat ve

entelektüel değerlere daha az önem yüklemeleri toplumda erkeğe yüklenen roller yönüyle olağan karşılanmaktadır. Ancak bir öğretmenin kendisi sürekli yenileme, bilgiye ve başarıya noktasında kendini sürekli geliştirmesi gerekmektedir. Bu sebepten erkek öğretmen adaylarının entellektüel değerlere verdikleri önemin artması için gerekli çalışmalar yapılmalıdır. Diğer yandan bu sonuçlar; Aydın (2005), tarafından yapılan araştırmada erkeklerin, ahiret mutluluğu, erdemlilik, estetik değerlerini kadınlara göre daha önemli bulmaları, Bacanlı (1999) tarafından yapılan araştırmada sonucunda ise; erkek öğretmen adayları geleneklere saygılı olmayı ve dindarlığı daha çok ön plana çıkarmaları ve Arslan'ın (2006), çalışmasında erkeklerin kadınlardan daha gelenekçi olduğunun belirlenmesi noktasında çelişmektedir. Bunun nedenleri ise araştırmanın yapıldığı bölge, katılımcıların yaşı, kültürel değişim ve gelir düzeylerinin farklılık göstermesi ile açıklanabilir. Ayrıca Eser (2012) tarafından gerçekleştirilen araştırmada öğrencilerin insani değerler düzeylerinin cinsiyetlerine göre, kadınların insani değer puanları erkeklerden yüksek olduğu görülmüştür. Yapıcı ve Zengin (2003), Mehmedoğlu (2006), Özkul (2007), Turan ve Aktan (2008), Yılmaz, Avşaroğlu ve Deniz (2010), ve Yılmaz (2011) tarafından yapılan çalışmalara göre cinsiyetin değer tercihlerinde etkili bir rol oynamadığı görülmüştür.

3. Araştırma sonucunda sınıf öğretmeni adaylarının sınıf düzeylerine göre *maneviyat* değeri bakımından 2. ve 3. sınıf öğrencileri lehine anlamlı bir şekilde farklılaştığı görülmüştür. *Maneviyat* boyutu ele alındığında 2. Sınıfta öğrenim gören sınıf öğretmeni adaylarının 4. sınıfta öğrenim görenlere; 3. sınıfta öğrenim gören sınıf öğretmeni adaylarının 4. sınıfta öğrenim görenlere göre maneviyat değerine ilişkin daha olumlu görüşlere sahip oldukları görülmüştür. Araştırmanın bu sonucu, Aydın (2005) tarafından yapılan yaş arttıkça ahiret mutluluğuna verilen değerde azalma eğilimi görülmesi ile paralellik göstermektedir. Bu sonucun nedeni ise aday sınıf öğretmenlerinin salt inanma yerine yaşam karşı daha sorgulayıcı bir tavır almaları ile ilgili olabilir. Ayrıca bütün değer boyutlarına bakıldığında 4. Sınıf öğrencilerinin romantik değerler haricinde bütün değer boyutlarında en düşük sıralar ortalamasına sahip olduğu gözlenmiştir. Bunun sebeplerinin ise KPSS stresi, gelecek ile ilgili kaygılar ve belirsizliklerden kaynaklandığı düşünülmektedir. Bunun yanında Sarıcı Bulut (2012) tarafından gerçekleştirilen araştırmada

öğrencilerin sınıf düzeyleri ve değer eğilimleri arasındaki ilişkiye bakılmış, güç, hazcılık ve uyarılım değerlerinde anlamlı farklılaşma görülmüştür. 2. sınıf ve 4. sınıf öğrencilerin güç eğilimlerinin 3. sınıf öğrencilerin güç eğilimlerinden daha yüksek olduğu, 4. sınıf öğrencilerinin hazcılık eğilimlerinin 2. sınıf öğrencilerin hazcılık eğilimlerinden daha yüksek olduğu, 1., 2. ve 4. sınıf öğrencilerinin uyarılım eğilimlerinin 3. sınıf öğrencilerin uyarılım eğilimlerinden daha yüksek olduğu bulunmuştur. Dilmaç, Bozgeyik ve Çıkalı (2008) tarafından gerçekleştirilen çalışmada 3. sınıf öğrencilerin geleneksellik değeri algılarının diğer öğrencilere oranla daha yüksek olduğu görülmüştür. Eser (2012) tarafından yapılan çalışmada ise öğrencilerin insani değerler düzeylerinin sınıflarına göre incelenmesinde, anlamlı farklılık görülmemiştir.

4. Sınıf öğretmeni adaylarının insani değerlere sahip olma düzeylerinin öğretim türüne göre anlamlı bir şekilde farklılaşmadığı sonucuna ulaşılmıştır. Sıra ortalamalarına bakıldığında I. öğretimdekilerin toplumsal, entelektüel, maneviyat, kariyer, insan onuru, romantik, özgürlük ve fütüvvet değerlerinde daha üstün olduğu; II. öğretimdekilerin özellikle materyalistik değerlerde üstün olduğu görülmüştür. Bu durum II. öğretimdekilerin I. öğretimdekilere göre harç oranlarının yüksek olması ve burs olanaklarının daha kısıtlı olması ile ilişkilendirilebilir. Başçiftçi, Yanpınar, Ergül (2012) tarafından yapılan çalışmada I. öğretim öğretmen adaylarının hazcılık yani yaşamdan tat alma, zevk ve isteklerine düşkün olma boyutunda II. öğretimdekilere göre daha üstün olduğu görülmüştür. Bu sonuçta dikkate alındığında, konunun benzer araştırmalarla açıklanmaya ihtiyacının olduğu görülmektedir.
5. Araştırmaya katılan sınıf öğretmeni adaylarının insani değerlere sahip olma düzeyleri kardeş sayısına göre anlamlı bir şekilde farklılaşmamıştır. Bu noktada Eser (2012) tarafından yapılan çalışmada öğrencilerin insani değerler düzeylerinin ailelerindeki birey sayısına göre incelenmesinde gruplar arasında anlamlı farklılık göstermemesi ile paralellik taşımaktadır. Sıra ortalamalarına bakıldığında 1-2 kardeşe sahip olan sınıf öğretmeni adaylarının kariyer değerleri, entelektüel değerler, materyalistik değerler, romantik değerlerde en yüksek sıra ortalamasına sahipken 5 ve üzeri kardeşe sahip olan öğretmen adaylarının bu değerlerde en düşük sıra ortalamasına sahip olması ilgi çekicidir. Bunun nedenin ise genel olarak çok çocuklu ailelerinin ekonomik

durumunun, daha az çocuklu ailelere göre daha düşük seviyede olması ve kardeş sayısı 1-2 olan sınıf öğretmeni adaylarının öncelikli tercih ettikleri değerlerle ilgili yaşantıların sosyo-ekonomik kültürel düzeyin daha iyi olma durumu ile alakalı olmasından kaynaklandığı düşünülmektedir.

6. Araştırmaya katılan sınıf öğretmeni adaylarının insani değerlere sahip olma düzeylerinin mezun oldukları lise türüne göre *toplumsal değerler* ve *maneviyat değerleri* boyutlarında lise mezunu olanlar lehine anlamlı bir şekilde farklılaştığı görülmektedir. Toplumsal değerler maneviyat boyutları ele alındığında lise mezunu olan sınıf öğretmeni adaylarının, Anadolu Lisesi ve öğretmen lisesi mezunu olanlara göre daha olumlu görüşlere sahip olduğu görülmüştür. Bu sonucun nedeni ise genel olarak Anadolu Lisesi ve öğretmen lisesini giden öğrencilerin profilinin liseye devam öğrenci profilinden kaynaklanmaktadır. Genel olarak Anadolu Lisesi ve öğretmen lisesine devam eden öğrencilerin refah seviyesi daha yüksek olduğu düşünülmektedir. Buna bağlı olarak refah seviyesi arttıkça genel olarak manevi değerlere olan bağlılık azalmaktadır. Ayrıca genel olarak sıralar ortalamasına baktığımızda öğretmen lisesinden mezun olan adayların romantik ve materyalistik değerlerde en yüksek, bütün değerlerde en düşük sıralar ortalamasına sahip olduğu görülmektedir. Bu durum öğretmen lisesinden mezun olan adayların genellikle yatılı olarak okuduğu ve ailesinden erken yaşta ayrılmalarıyla ilgili olduğu düşünülmektedir. Meslek lisesinden mezun olan sınıf öğretmeni adaylarının ise en çok önem verdikleri değerlerin kariyer değerleri ve entelektüel değerler olması ise bu öğrencilerin lise döneminde farklı bir eğitim almalarına rağmen öğretmenlik bölümünü tercih etmeleri ile ilgili olduğu düşünülmektedir. Altunay ve Yalçınkaya (2011) tarafından yapılan araştırmada ise genel lise mezunu öğretmen adayların öğretmen lisesinden mezun olan öğretmen adaylarına göre değer alanlarına ilişkin görüşleri incelendiğinde geleneksel ve hazcılık değerleri daha önemli buldukları belirlenmiştir. Bu yönüyle araştırma çalışmamızdan farklılaşmaktadır. Bu farklılığın kaynağı bölge ve şehir kaynaklı olabileceği düşünülmektedir. Özkul (2007) ise, üniversite öğrencilerinin mezun oldukları ortaöğretim kurumunun değerleri üzerinde etkili olmadığını ifade etmektedir.
7. Araştırmaya katılan sınıf öğretmeni adaylarının insani değerlere sahip olma düzeylerinin sosyo-ekonomik kültürel durumlarına göre anlamlı bir şekilde

farklılaşmadığı görülmüştür. Sıra ortalamalarında alt sosyo-ekonomik kültürel gruba ait olan sınıf öğretmeni adaylarının toplumsal değerler, entelektüel değerler, maneviyat ve fütüvvet değerlerinde en yüksek; materyalistik değerler, romantik değerler ve özgürlük değerinde en düşük sıra ortalamasına sahip olduğu görülmüştür. Sıra ortalamalarında üst sosyo-ekonomik kültürel gruba ait olan sınıf öğretmeni adaylarının kariyer değerleri, materyalistik değerler, insan onuru, romantik değerler ve özgürlük değerlerinde en yüksek; toplumsal değerler, entelektüel değerler, maneviyat ve fütüvvet değerlerinde en düşük sıra ortalamasına sahip olduğu görülmüştür. Çalışma bu yönüyle Uyguç (2003), Yapıcı ve Zengin (2003), Dilmaç, Bozgeyikli ve Çıkılı (2008), Yalmanlı (2009), Sarıcı Bulut (2012), Eser (2012) tarafından yapılan araştırmayla paralellik göstermektedir. Yapıcı ve Zengin (2003), Dilmaç, Bozgeyikli ve Çıkılı (2008) ve Yalmanlı (2009) tarafından yapılan çalışmalarda üst düzey sosyo-ekonomik düzeye sahip olan öğretmen adaylarının hazcılık değerini önemsedikleri bulunmuştur. Sarıcı Bulut (2012) tarafından yapılan çalışmada ise alt sosyo-ekonomik düzeye mensup öğrencilerin orta sosyo-ekonomik düzeydeki öğrencilere oranla, kültürel ya da dinsel töre ve fikirlere daha fazla saygı ve bağlılıkları olduğu, hem de anlayışlı ve hoşgörülü olmak gibi evrensel değerleri daha fazla içselleştirdikleri görülmüştür. Bu sonuç bize şunu göstermektedir; bireysel değer önceliklerinde, ekonomik zenginliğin etkili olabileceğini görülmektedir (Uyguç, 2003).

8. Araştırmaya katılan sınıf öğretmeni adaylarının annelerinin eğitim durumuna göre insani değerlere sahip olma düzeyi *maneviyat* boyutunda annesi ilkökul mezunu olanlar lehine anlamlı bir şekilde farklılaşmıştır. *Maneviyat* boyutu ele alındığında annesi ilkökul mezunu olan sınıf öğretmeni adaylarının annesi lise ve üniversite mezunu olanlara göre maneviyat değerine ilişkin daha olumlu görüşlere sahip oldukları görülmüştür. Başaran (1995), eğitim düzeyi düşüğe geleneksel değerlere bağlılığın arttığını öne sürmüştür. Bu noktada, eğitim düzeyi düşük anneye sahip öğrencilerin maneviyat değerine önem sıralamalarında yüksek oranda tercih etmeleri anlamlıdır. Genel olarak anne eğitim düzeyi yükseldikçe maneviyat değerine verilen önemin azaldığı görülmüştür. Diğer taraftan çalışmaya baktığımızda eğitim düzeyi üniversite olan öğretmen adaylarının, kariyer değerleri entelektüel ve toplumsal

değerlere çok önem verdiği gözlenmiştir. Bu ise annenin eğitim düzeyi arttıkça rahat bir yaşamın, mutluluğun, zevkin, kariyerin daha öne çıktığını düşündürmektedir. Bu sonuçlar Aydın (2005) ve Akkaya'nın (2013) yaptığı çalışmalarla paralellik göstermektedir. Coşkun ve Yıldırım'a (2009) ve Altunay ve Yalçınkaya'ya (2011) göre ise anne eğitim durumuna göre değer tercihlerinde anlamlı fark yoktur.

9. Araştırmaya katılan sınıf öğretmeni adaylarının babalarının eğitim durumuna göre insani değerlere sahip olma düzeyleri anlamlı bir şekilde *maneviyat* boyutunda babası ilkokul mezunu olanlar lehine anlamlı bir şekilde farklılaştığı görülmektedir. *Maneviyat* boyutu ele alındığında babası ilkokul mezunu olan sınıf öğretmeni adaylarının babası ortaokul ve üniversite mezunu olanlara göre maneviyat değerine ilişkin daha olumlu görüşlere sahip oldukları görülmüştür. Eğitim seviyesi düşük anne ve babaların çocuklarının maneviyat değerlerine daha fazla önem vermeleri dikkat çekicidir. Baba eğitim durumuna ait sonuçlar anne eğitim durumu ile benzerlikler göstermektedir. Eğitim seviyesi yükseldikçe yaşam standartlarıyla ilgili beklentiler ve buna ilişkin değerler öne çıkmaktadır (Akkaya, 2013).

## 1.4. ÖNERİLER

### 5.2.1. Araştırma Sonucuna Dayalı Öneriler;

1. Öğretmenlerin yaptıkları işte doyuma ulaşmaları için değerler ile ilgili çalışmalar sürekli hale getirilebilir.
2. Erkek sınıf öğretmen adaylarının entelektüel değer algısını artırmaları yönünde çalışmalar yapılabilir.
3. Aday kadın öğretmenlerin maneviyat ve özgürlük değerlerinin yüksek çıkması toplumsal rollerde arada kaldıklarının göstergesidir. Bu noktada kadın aday öğretmenlerine destek olunmalı ve ilgili çalışmalar yapılabilir.
4. 4. sınıfa devam etmekte olan sınıf öğretmeni adaylarının üzerindeki KPSS ve atanma baskısı azaltılmalı ve üniversitelerde öğrencilere destek birimleri oluşturulabilir.

5. Erken yaşlarda öğretmenliği tercih etmeyi düşünene öğrencilerin değer algılarına yönelik çalışmalar yapılabilir.
6. Sınıf öğretmeni adaylarının mesleklerini severek ve isteyerek tercih etmeleri sağlanmaya çalışılmalıdır.
7. Sınıf öğretmeni adaylarının değerlerini anne ve babalarının eğitim durumu etkilediğinden, toplumun eğitim seviyesinin artırılması yönünde çalışmalar teşvik edilmelidir.
8. Milli Eğitim Bakanlığı, Üniversitelerin ilgili birimleri, Eğitim ve öğretim çalışanları, çeşitli dernek ve vakıf, sivil toplum kuruluşları ile kolektif hareket edilerek öğretmen adaylarının kendi değer algılarının farkına varması ve geliştirmesi konusunda değerlerle ilgili çalışmalar düzenlenebilir.

#### **5.2.1. İleride Yapılabilecek Araştırmalara Yönelik Öneriler**

1. Türkiye’de değerlerle ilgili çok yönlü ve kültürlerarası değer farkları veya benzerlikleri dikkate alacak şekilde çalışmalar yapılabilir.
2. Özellikle öğretmenlik mesleğini tercih edecek öğrencilerin değer algıları ve değer sistemlerini önceden belirlemeye yönelik çalışmalar yapılabilir.



## KAYNAKÇA

- Acat, M. B. ve Aslan, M. (2012). Yeni Bir Değer Sınıflaması ve Bu Sınıflamaya Bağlı Olarak Öğrencilere Kazandırılması. *Kuram ve Uygulamada Eğitim Bilimleri*, 12 (2), 1461-1474.
- Ada, S., Baysal, Z. N. ve Korucu, S. (2005). Sınıf Öğretmenlerinin Sınıf İçi Olumsuz Davranışlara Gösterdikleri Tepkilerin Karakter Eğitimi ve 2005 İlköğretim Programı Açısından Değerlendirilmesi. *Değerler Eğitimi Dergisi*, 3 (10), 9-20.
- Akbaba Altun, S. (2003). Eğitim Yönetimi ve Değerler. *Değerler Eğitimi*, 1 (1), 7-17.
- Akbaş, O. (2004). *Türk Milli Eğitim Sisteminin Dyuşsal Amaçlarının İlköğretim II.Kademede Gerçekleşme Derecesinin Değerlendirilmesi*. Yayınlanmamış doktora tezi. Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü: Ankara.
- Akıncı, A. (2005). Hayata Anlama Vermede Dini Değerlerin ve Din Öğretiminin Rolü. *Değerler Eğitimi Dergisi*, 3 (9), 7-24.
- Akkaya N. (2013). Eğitim Fakültesi Öğrencilerinin Değer Tercihleri (Deu. Buca Eğt. Fak. Örneği). *Türkiye Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 17(2),69-82.
- Aktepe, V. ve Yel, S. (2009). İlköğretim Öğretmenlerinin Değer Yargılarının Betimlenmesi:Kırşehir İli Örneği. *Türk Eğitim Bilimleri Dergisi*, 7 (3), 607-622.
- Aladağ, S. (2012). İlköğretim Sosyal Bilgiler Öğretiminde Değer Eğitimi Yaklaşımlarının Öğrencilerin Sorumluluk Değeri Bilişsel Düzeyde Kazanmalarına Etkisi. *Türkiye Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 16 (1), 123-146.
- Altınok, E. (2003, Ağustos). Bir Kimlikler Bileşkesi: Çeliklepe. [http://www.ayrinti.net/index.php?option=com\\_content&task=view&id=706&Itemid=56](http://www.ayrinti.net/index.php?option=com_content&task=view&id=706&Itemid=56) 23.11. 2012 tarihinde adresinden erişilmiştir.
- Altıntaş, M.H. (2005). Türk Üniversite Öğrencileri ile Ebeveynlerinin Tüketici Olarak Önem Verdiği Değerler ve Diğer Ülke Tüketicileri ile Karşılaştırılması. *Eskişehir Osmangazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 6(2), 1-14.

- Allport, G. W., Vernon, P. E., and Lindzey, (1970). *Study of Values*. Boston: Houghton Mifflin.
- Arslan, Z. (2006). *Öğretmenlerde Dindarlık, Değerler ve İş doyumu Üzerine Bir Araştırma*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü: İstanbul.
- Aslan, E. (1992). Benlik Kavramı ve Bireyin Yaşamındaki Etkileri. *M.Ü. Eğitim Bilimleri*, 4, 7-14.
- Avcı, N. (2007). Üniversite Gençliğinin Bireysel ve Toplumsal Değerlere İlgili ve Bakışı:Süleyman Demirel Üniversitesi örneği. *Değerler ve Eğitimi* . R. Kaymakcan, S. Kenan, H. Hökelekli, Ş. Arslan, ve M. Zengin (Ed.) (s. 819-851). İstanbul: Değerler Eğitimi Merkezi Yayınları.
- Aydın, M. (2003). Gençliğin Değer Algısı: Konya Örneği. *Değerler Eğitimi Dergisi*, 1 (3), 121-144.
- Aydın, A. (2005). *Dil ve Tarih Coğrafya Fakültesi Öğrencilerinin Değer Hiyerarşileri ile İlahiyat Fakültesi Öğrencilerinin Değer Hiyerarşilerinin Karşılaştırılması*.Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü: Ankara.
- Aydın, Y. (1997). *İlköğretim 4, 5 ve 6. Sınıf Öğrencilerinin Cinsiyet Açısından Sahip Oldukları Değerlerin İncelenmesi*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Marmara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü: İstanbul
- Ayral, A. E. (1992). *Akademisyenlerin Çalışmayla ilgili Değerleri*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimleri Enstitüsü: İstanbul.
- Bacanlı, H. (1999). Üniversite Öğrencilerinin Değer Tercihleri. **Kuram ve Uygulamada Eğitim Yönetimi Dergisi**, 20, 597-610.
- Balcı, F. A. ve Yanpar Yelken, T. (2010). İlköğretim Öğretmenlerinin"Değer" Kavramına Yükledikleri Anlamlar. *Hacettepe Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 81-90.
- Balgalmış, E., ve Baloğlu, M. ( 6-9 Temmuz 2004). İlköğretim ve Ortaöğretim Yöneticilerinin Öz Değerlerinin Betimlenmesi: Tokat İli Örneği. *13. Ulusal Eğitim Bilimleri Kurultayı. Malatya*.

- Bandura, A. (1986). *Social Foundations of Thought and Action, A social cognitive theory*. New Jersey: Prentice – Hall, Inc.
- Bardi, A., and Schwartz, S. H. (2003). Values and Behavior: Strength and Structure of Relations. *Personality Social Psychology Bulletin* (29), 1207-1220.
- Başaran, F. (1992).The University Students' Value Preferences.*Araştırma Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Felsefe Bölümü Dergisi*,14,13-25.
- Başaran, F. (1993).Üniversite Eğitim Süreci İçinde Öğrencilerin Değer Tercih Sıralamalarında Değişme. VII. *Ulusal Psikoloji Kongresi Bilimsel Çalışmaları*. R. Bayraktar ve İ. Dağ (Ed.), Ankara: VII. Ulusal Psikoloji Kongresi Düzenleme Kurulu ve Türk Psikologlar Derneği ve Türk Psikologlar Derneği Yayını.
- Başçıftçi, F., Güleç, N., Akdoğan, T. ve Koç, Z. (2011). Öğretmen Adaylarının Değer Tercihleri İle Epistemolojik İnançlarının İncelenmesi. *2nd International Conference on New Trends in Education and Their Implications*, İCONTE 2011. Antalya.
- Başçıftçi, F., Yanpınar, O. ve Ergül, M. (2012). Öğretmen Adaylarının Değer Yargılarının Bazı Değişkenler Açısından İncelenmesi: Selçuk Üniversitesi Örneği. *Eğitim Teknolojileri Araştırmaları Dergisi*, 3 (4).
- Başol, G., ve Bardakçı, S. (2008). A Qualitative Study On Changes Of Educational Values Among Teacher. *Educational Sciences:Theory&Practice*, 8 (2), 467-479.
- Baykara Pehlivan, K. (2008). Sınıf Öğretmeni Adaylarının Sosyo-kültürel Özellikleri ve Öğretmenlik Mesleğine Tutumları Üzerine Bir Çalışma. *Mersin Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 4 (2), 151-168.
- Beatty, S. E., Kahle, L. R., Homer, P. and Misra, S. (1985). Alternative Measurement Approaches to Consumer Values: The List of Values and the Rokeach Value Survey. *Psychology & Marketing*, 2 (3), 181-200.
- Bektaş, F. (2012). Sınıf Öğretmenlerin Sahip Oldukları Değerlere İlişkin Bilişsel Kurguları: Fenomonolojik Bir Çözümleme. *Kuram ve Uygulamada Eğitim Bilimleri*, 12 (2), 1227-1238.

- Bektaş, F. ve Nalçacı, A. (2012). Bireysel Değerler ve Öğretmenlik Mesleğine Yönelik Tutum Arasındaki İlişki. *Kuram ve Uygulamada Eğitim Bilimleri*, 12 (2), 1239-1248.
- Bolay, S. H. (2004). Değerlerimiz ve Günlük Hayat. *Değerler Eğitimi Dergisi* (1), 12-19.
- Bolay, S. H. (2004). Eğitim, Din ve Değer. *G.Ü. Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi* (1).
- Budumlu Akkiprik, G. (2007). *Genel Lise Öğretmenlerine Göre Karakter Eğitimi Yoluyla Öğrencilere Kazandırılacak Değerler: Çok Boyutlu Bir Araştırma*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Yeditepe Üniversitesi: İstanbul.
- Cafoğlu, Z. ve Akar, Ö. (2007). Üniversitelerde Ahlaki Değerlerin Davranışa Yansımalarının Oluşturduğu Örgüt İkliminin Algılanması. *Değerler ve Eğitimi*. R. Kaymakcan, S. Kenan, H. Hökelekli, Z. Arslan, ve M. Zengin (Ed.), (s. 773-798). İstanbul: Değerler Eğitimi Merkezi Yayınları.
- Can, N. (2004). Öğretmenlerin Geliştirilmesi ve Etkili Öğretmen Davranışları. *Erciyes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi* (16), 103-119.
- Canatan, K. (2004). Avrupa Birliği Ülkelerinde Değerler Yönetimi. *Değerler Eğitimi Dergisi*, 2 (7-8), 41-63.
- Canpolat, E., Kaya M. ve Küçüktağ İ. (20-22 Mayıs 2010). Öğretmen Adaylarının Değer Algısı. Öğretmen Adaylarının Değer Algısı, 9. *Ulusal Sınıf Öğretmenliği Eğitimi Sempozyumu*, Fırat Üniversitesi, Elazığ.
- Cheng, A.-S., and Fleischmann, K. R. (2010). Developing a Meta-Inventory of Human Values. *Proceedings of the American Society for Information Science and Technology*, 47 (1), 1-10.
- Coombs-Richardson, R., and Tolson, H. (2005). A Comparison of Values Rankings for Selected American and Australian Teachers. *Journal of Research in International Education* (4), 263-277.
- Coşkun, Y. ve Yıldırım A., (2009). Üniversite Öğrencilerinin Değer Düzeylerinin Bazı değişkenler Açısından İncelenmesi, *Yüzüncü Yıl Üniversitesi, Eğitim Fakültesi Dergisi*, 6(1), 311-328.

- Çakır, A. (1999). *Sınıf Öğretmenliği Bölümüne Devam Eden Öğrencilerin Değer Sıralamalarının Bazı Değişkenlerle Olan İlişkisinin İncelenmesi*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. İnönü Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü: Malatya.
- Çalışkan, H. ve Sağlam H.İ.(2012). Hoşgörü Eğilim Ölçeğinin Geliştirilmesi ve İlköğretim Öğrencilerinin Hoşgörü Eğilimlerinin Çeşitli Değişkenler Açısından İncelenmesi. *Kuram ve Uygulamada Eğitim Bilimleri*, 12(2), 1431-1446.
- Çalışkur, A., Demirhan, A. ve Bozkurt, S. (2012). Değerlerin Belirli Meslek Alanları ve Demografik Değişkenlere Göre İncelenmesi. *Süleyman Demirel Üniversitesi İktisad ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 17 (1), 219-236.
- Çalışkur, E. A. (2008). *Üniversite Öğrencilerinin Yaşam değerleri ile Kişilik Özellikleri Arasındaki İlişki*.Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Marmara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü: İstanbul.
- Çavdar, M. (2009). *İlköğretim Öğretmenlerinin Bireysel Değerlerinin Çok Boyutlu İncelenmesi*. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi: Yeditepe Üniversitesi.
- Çavdarıcı, M. (2002). *Türkiye'de Sosyal Değerlerin Aşınması ve Kültür Sömürgeciliği*. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Süleyman Demirel Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü: Isparta.
- Çelik, V. (2009). *Okul Kültürü ve Yönetimi*. Ankara: Pegem Akademi.
- Çetin, Ş. (2006). Öğretmenlik Mesleği Tutum Ölçeğinin Geliştirilmesi( Geçerlilik ve Güvenirlilik Çalışması). *Gazi Üniversitesi Endüstriyel Sanatlar Eğitim Fakültesi Dergisi*, 18, 28-37.
- Çınar, İ. (2008). İlköğretimin Önemi ve Öğretmen. *Eğitim Dergisi* (20), 1-28.
- Çubukçu, Z., Eker Özenbaş, D., Çetintaş, N., Satı, D. ve Yazlık Şeker, Ü. (2012). Yönetici, Öğretmen, Öğrenci ve Veli Gözünde Öğretmenin Sahip Olması Gereken Değerler. *Pegem Eğitim ve Öğretim Dergisi*, 2 (1), 25-37.
- Cafoğlu, Z. ve Somuncuoğlu, D. (2000). Global Values in Education and Character Education. *ERIC ED 449* .

- Demircioğlu, İ. H. ve Tokdemir, M. A. (2008). Değerlerin Oluşturulma S¼recinde Tarih Eğitimi:Amaç, İşlev ve İçerik. *Değerler Eğitimi Dergisi*, 6 (15), 69-88.
- Demirutku, K.(2007). *Parenting Styles, Internalization of Values, and the Self-concept*. Unpublished Doctoral Dissertation. Middle East Technical University: Ankara.
- Devos, T., Spini, D., and H.Schwartz, S. (2002). Conflicts among human values and trust in institutions. *British Journal of Social Psychology* , 481-494.
- Dikmaç, B., Kulaksızıoğlu, A. ve Ekşi, H. (2007). An Examination of the Humane Values Education Program on a Group of Science High School Students. *Educational Sciences: Theory & Practice*, 7 (3), 1221–1261.
- Dilmaç, B. (1999). *İkğretim ğrencilerine İnsani Değerler Eğitimi Verilmesi ve Ahlaki Olgunluk lçeği ile Eğitimin Sinanması*. Yayınlanmamış Y¼ksek Lisans Tezi. Marmara Üniversitesi Eğitim Bilimler Enstit¼s¼: İstanbul.
- Dilmaç, B. (2002). *İnsani Değerler Eğitimi*. Ankara: Nobel Yayıncılık.
- Dilmaç, B., Deniz, M. ve Deniz, M. (2009). Üniversite ğrencilerinin z-Anlayışları İle Değer Tercihlerinin İncelenmesi. *Değerler Eğitimi Dergisi*, 7 (18), 9-24.
- Dilmaç, B., Ertekin, E. ve Yazıcı, E. (2009). Değer Tercihleri ve ğrenme Stilleri Arasındaki İlişkinin İncelenmesi. *Değerler Eğitimi Dergisi*, 7 (17), 27-47.
- Dilmaç, B., Bozgeyikli, H. ve Çıkılı, Y.(2008). Öğretmen Adaylarının Değer Algılarının Farklı Değişkenler Açışından İncelenmesi. *Değerler Eğitimi Dergisi*, 6 (16), 69-91.
- Dilmaç, B. ve Arıcak, O.T. (16-18 Kasım 2012). Değerler lçeği Geçerlilik ve G¼venirlik Çalışması. 2. *Uluslararası Değerler Eğitimi Sempozyumu*, İstanbul.
- Doğan, İ. (2008). *Sosyoloji: Kavramlar ve Sorunlar*. Ankara: Pegem Akademi Yayıncılık.
- Doğanay, A. (2006). Hayat Bilgisi Ve Sosyal Bilgiler ğretimi: Yapılandırmacı Bir Yaklaşım. *Değerler Eğitimi C. zt¼rk* (Editör). (Birinci Baskı), s. 255-286. Ankara: Pegem Akademi Yayıncılık.

- Durkheim, E. (1997). *The Division of Labor in Society*. New York: NY: Free Press.
- Ekşi, H. (2003). Temel İnsani Değerlerin Kazandırılmasında Bir Yaklaşım: Karakter Eğitimi Programları. *Değerler Eğitimi Dergisi* , 79,96.
- Eraslan, L. (2006). Öğretmenlik Mesleğine Girişte Kamu Personeli Seçme Sınavı(KPSS) Yönteminin Değerlendirilmesi. *Uluslararası İnsan Bilimleri Dergisi*, 1 (1), 1-31.
- Ercan, İ. (2001). *İlköğretim Sosyal Bilgiler Programlarında Ulusal ve Evrensel Değerler*. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Onsekiz Mart Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü: Çanakkale.
- Erdem, A. R. (2003). Üniversite Kültüründe Önemli Bir Unsur: Değerler. *Değerler Eğitimi Dergisi*, 1 (4), 55-72.
- Eser, A. (2012). *İlköğretim Öğrencilerinin İnsani Değer Düzeyleri ile Çevresel Tutumları Arasındaki İlişki*. Yayımlanmamış Yüksek Lisan Tezi. Yeditepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Üniversitesi: İstanbul.
- Esmer, Y. (1998). Ahlaki değerler ve toplumsal değişme. T. B. Akademisi içinde, *Türkiye'de Bunalım ve Demokratik Çıkış Yolları* (s. 423). Ankara: TÜBİTAK.
- Eyre, L., and Eyre, R. (1993). *Teaching Your Children Values*. New York: A Fireside Book, Published by Simon Schuster.
- Feather, N. (2002). Values and value Dilemmas in Relation to Judgements Concerning Outcomes of an Industrial Conflict. *Personality and Social Psychology Bulletin*, 28 (4), 446-459.
- Fındıkçı, İ. (1998). Enfarmasyon Bilgi Toplumu Dosyası; Bilgi Toplumunda Eğitim ve Öğretmen. *Bilgi ve Toplum Dergisi*, 1.
- Fırat, N. (2007). *Okul Kültürü ve Öğretmenlerin Değer Sistemleri*. Yayımlanmamış Doktora Tezi. Dokuz Eylül Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü: İzmir.
- Friedman, B., Kahn, P. H., and Borning, A. (2006). Value Sensitive Design and Information Systems. *Human-computer Interaction in Management Information Systems: Foundations*. In I. P. Zhang, and D. Galletta(Editörler). s. 348-37. New york: M.E. Sharpe.

- Gade, E. M., and Peterson, G. (1977). Intrinsic and extrinsic Work Values and The vocational Maturity of Vocational-Technical Students. *Vocational Guidance Quarterly*, 26 (2), 125-130
- Genç, S. Z., ve Eryaman, M. Y. (2008). Değişen Değerler ve Yeni Eğitim Paradigması. *Sosyal Bilimler Dergisi. Afyon Kocatepe Üniversitesi*, 9 (1), 89-102.
- Gömlüksiz, M. N. (2007). Lise Öğrencilerinin Toplumsal Değerlere İlişkin Tutumları: Elazığ İli Örneği. *Değerler ve Eğitimi* . R. Kaymakcan, S. Kenan, H. Hökelekli, Z. Arslan, ve M. Zengin (Ed.), (s. 727-741). İstanbul: Değerler Eğitimi Merkezi Yayınları.
- Greenbank, P. (2003). The Role of Values in Educational Research: The Case for Reflexivity. *British Educational Research Journal*, 29 (6), 791-801.
- Gutman, J. (1982). A Means-end Chain Model Based on Consumer Categorization Processes. *Journal of Marketing* (56), 60-72.
- Gültekin, F. (2007). *Tarih I Dersinde İşe Koşulabilecek Değer Öğretiminin Yeni Yaklaşımlarının Öğrencilerin "hoşgörü" Değeri Anlayışlarının Gelişimine Etkisi* . Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü: Ankara.
- Güngör, E. (2000). *Değerler Psikolojisi Üzerine Araştırmalar*. İstanbul: Ötüken Neşriyat.
- Halstead, J. M., and Taylor, J. M. (2000). Learning and Teaching about Values: Areview of Recent Research. *Cambridge Journal of Education*, 30 (2), 169-202.
- Hill, B. V. (2004). Values Education In Schools: Issues and Challenges. *Primary & Middle Years Educator*, 2 (2), 20-27.
- Hofstede, G. (1980). *Culture's Consequences: International Differences in Work-Related Values*. London: Sage Publications.
- Hofstede, G. (2011). *Cultures and Organizations: Software of the Mind*. London: McGraw-Hill.
- Hökelekli, H. ve Gündüz, T. (2007). Üstün Yetenekli Çocukların Değer Yönelimleri ve Eğitimleri. *Değerler ve Eğitimi* . R. Kaymakcan, S. Kenan, H. Hökelekli,



- Z. Arslan, ve M. Zengin (Ed.), (s. 371-396). İstanbul: Değerler Eğitimi Merkezi Yayınları.
- Inglehart, R. F. (2008). Changing values among western publics from 1970 to 2006. *Western European Politics*, 31 (1-2), 130-146.
- Joseph, P. B., and Efron, S. (2005). Seven worlds of moral education. *Phi Delta Kappan*, 86 (7), 525-533.
- Kale, N. (2007). Nasıl Bir Değerler Eğitimi. *Değerler ve Eğitimi* . R. Kaymakcan, S. Kenan, H. Hökelekli, Z. Arslan, ve M. Zengin (Ed.),(s.312-322), İstanbul:Değerler Eğitimi Merkezi Yayınları.
- Kahle, L. R. (1983). *Social Values and Social Change:Adaptation to Life in America*. New York: NY: Praeger Publishers.
- Kahle, L. R., Duncan, M., Dalakas, V., and Aiken, D. (2001). The Social Values of Fans for Men's Versus Women's University Basketball. *Sport Marketing Quarterly*10(2),156-162.
- Karakitapoğlu Aygün, Z. ve İmamoğlu, O. (2002). Value Domains of Turkish Adults and University Students. *The Journal of Social Psychology*, 142 (3), 333-351.
- Karalar, R. ve Kiracı, H. (2010). Bireysel Değerlerin Sürdürülebilir Tüketim Davranışı Üzerindeki Etkisini Belirlemeye Yönelik Öğretmenler Üzerinde Bir Araştırma. *İşletme Araştırmaları Dergisi*, 2 (2), 79-106.
- Karamustafaoğlu, O.ve Özmen, H. (2004). Toplumumuzda ve Öğretmen Adayları Arasında Öğretmenlik Mesleğine Verilen Değer Üzerine Bir Araştırma. *Değerler Eğitimi Dergisi*, 2 (6), 35-49.
- Karasar, N. (2009). Bilimsel Araştırma Yöntemleri. 19. Basım. Ankara: Nobel Yayın Dağıtım.
- Kızılçelik, S. ve Erjem, Y. (1996). *Açıklamalı Sosyoloji Sözlüğü*. Konya: Saray Kitabevleri.
- Kinnier, R. T. Kernes, J. L. ve Dautheribes, T. M. (2000). A Short List of Universal Moral Values. *Counseling and Values*, 45(1), 4-17.

- Kluckhohn, C. (1951). Values and Value-orientations in the Theory of Action: An Exploration in Definition and Classification. **Toward A General Theory of Action**. In T. Parsons and E. Shils (Eds.), (pp. 388-433). Cambridge, MA: Harvard University Press.
- Knafo, A., and Schwartz, S. H. (2004). Identity Status and Parent-Child Value Congruence In A Dolescence. *British Journal of Developmental Psychology*, 22, 439-458.
- Kolaç, E. ve Karadağ, R. (2012). Türkçe Öğretmeni Adaylarının "Değer" Kavramına Yükladıkları Anlamlar ve Değer Sıralamaları. *İlköğretim Online Dergisi* , 762-777.
- Korkmaz, Ö. ve Usta, E. (2012). Öğretmen Adaylarının Öğretmenlik Mesleğine Karşı Tutumları ile Algıladıkları Etkileşim İzlenme Kayguları ve Problem Çözme Becerileri Arasındaki İlişki. *G.Ü Türk Eğitim Bilimleri Dergisi* , 1-22.
- Koruklu, N. ve Aktamış, H. (2012). Öğretmen Adaylarının Kavramsallaştırma Boyutundaki Değer Tercihlerinin İncelenmesi. *Kuram ve Uygulamada Eğitim Bilimleri*, 12 (1), 1291-1307.
- Köybaşı, F. ve Dönmez, B. (2012). Göreve Yeni Başlamış ve Emekli İlköğretim Öğretmenlerinin Mesleki Değerlere İlişkin Görüşleri ve Bu Değerlerdeki Değişimin İncelenmesi. *Kuram ve Uygulamada Eğitim Bilimleri*, 12 (2), 1379-1396.
- Kuçuradi, İ. (17-18 Kasım 1995). Felsefe Açısından Eğitim ve Türkiye’de Eğitim (Açılış Konuşması). *Seminer Bildirileri*. Türkiye Felsefe Kurumu, Ankara.
- Kurtdede Fidan, N. (2009). Öğretmen Adaylarının Değer Öğretimine İlişkin Görüşleri. *Kurumsal Eğitimbilim Dergisi*, 2 (2), 1-18.
- Kuşdil, M. E. ve Kağıtçıbaşı, Ç. (2000). Türk Öğretmenlerinin Değer Tercih Yönelimleri ve Schwartz Değer Kuramı. *Türk Psikoloji Dergisi* (45), 59-76.
- Mahmud, S. H., Warchal, J. R., Masuchi, A., Ahmed, R., and Schoelmerich, A. (2009). Values--A Study of Teacher and Student Perceptions in Four Countries. *US-China Education Review*, 6 (7), 29-44.

- Mango, C. (2010). Looking at Filipino Pre-Service Teachers' Value for Education through Epistemological Beliefs about Learning and Asian Values. *Asia-Pacific Education Researcher*, 19 (1), 61-78.
- Maslow, A. H. (1996). *Dinler, Değerler, Doruk Deneyimler* (çev. H.K. Sönmez). İstanbul: Kuraldışı yayınevi.
- Meglino, B. M., and Ravlin, E. C. (1998). Individual Values in Organizations: Concepts, Controversies, and Research. *Journal of Management*, 24 (3), 351–389.
- Memiş, A. ve Gedik, E. G. (2010). Sınıf Öğretmenlerinin Değer Yönelimleri. *Değerler Eğitimi Dergisi*, 8 (20), 123-145.
- Mooij, M. D. (2004). *Consumer Behavior and Culture – Consequences for Global Marketing and Advertising*. California: Sage Publication.
- Myry, L., and Helkama, K. (2001). University Students' Value Priorities and Emotional Empathy. *Educational Psychology*, 20 (1), 25-40.
- Oğuz, E. (2012). Öğretmen Adaylarının Değerler ve Değerler Eğitimine İlişkin Görüşleri. *Kuram ve Uygulamada Eğitim Bilimleri*, 12 (2), 1309-1325.
- Özbay, M. ve Karakuş Tayşi, E. (2011). Dede Korkut Hikâyeleri'nin Türkçe Öğretimi ve Değer Aktarımı Açısından Önemi. *Pegem Eğitim ve Öğretim Dergisi*, 1(1), 20-31.
- Özdemir, S. ve Sezgin, F. (2011). Öğretmen Adaylarının Bireysel ve Örgütsel Değerler ile Öğrencilerde Görmek İstedikleri Değerlere İlişkin Önem Sırası Algıları. *Uşak Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 4 (2), 1-21.
- Özden, Y. (1999). *Eğitimde Dönüşüm Eğitimde Yeni Değerler*. Ankara: Pegem A Yayınları.
- Özensel, E. (2003). Sosyolojik Bir Olgu Olarak Değer. *Değerler Eğitimi Dergisi*, 1 (3), 217-239.
- Özensel, E. (2007). Liseli Kız ve Erkek Öğrencilerin Değer Yargıları ve Türk Toplumunun Temel Kurumlarına Bakış Açılımları. *Değerler ve Eğitimi*. R. Kaymakcan, S. Kenan, H. Hökelekli, Z. Arslan, ve M. Zengin (Ed.), (s. 743-769). İstanbul: Değerler Eğitimi Merkezi Yayınları.

- Özkan, R. (2004). Öğretmen Yeterlilikleri Üzerine Bazı Düşünceler. *Bilim ve Aklın Aydınlığında Eğitim*, 5 (58).
- Özkan, R. (2010). Türk eğitim sisteminde himayeci değerler: İlköğretim ders kitapları örneği. *Uluslararası İnsan Bilimleri Dergisi*, 7 (1), 1124-1141.
- Özkul, A. S. (2007). *Yaşam ve Çalışma Değerlerini Etkileyen Faktörler SDÜ Öğrencileri Üzerine Bir Araştırma*.Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi.Süleyman Demirel Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü: Isparta.
- Perry, R. B. (1950). *General Theory Of Value*. Massachusetts: Harvard University Press.
- Poyraz, H. (2007). Değerlerin Kuruluşu ve Yapısı. *Değerler ve Eğitimi* . R. Kaymakcan, S. Kenan, H. Hökelekli, Z. Arslan, ve M. Zengin (Ed.), (s. 81-88). İstanbul: Değerler Eğitimi Merkezi Yayınları.
- Reich, B., and Adcock, C. (1976). *Essential psychology. Values, Attitudes and Behaviour Change*. Methuen&Co Ltd: London.
- Roccas, S., Sagiv, L., Schwartz, S. H., and Knafo, A. (2002). The Big Five Personality Factors and Personal Values. *Personal Social Psychology Bulletin* (28), 789-801
- Rokeach, M. (1973). *The Nature of Human Values*. New York: The Free Press.
- Roy, A. (2003). *Factor Analysis and Initial Validation of the Personal Values Inventory*. Unpublished doctorate dissertation. Tennessee State University
- Russell, R. F. (2001). The role of values in servant leadership. *Leadership & Organization Development Journal*, 2 (22), 76 - 84.
- Ruyter, D. J. (2002). The Right to Meaningful Education: The Role of Values and Beliefs. *Journal of Beliefs & Values: Studies in Religion & Education*, 23 (1), 33-42.
- Saban, A. (2010). *Öğrenme-Öğretme Süreci: Yeni Teori ve Yaklaşımlar*. Ankara: Nobel Yayın Dağıtım.
- Sagiv, L., and Schwartz, S. H. (2000). Value Priorities and Subjective Well-being:Direct Relations and Congruity Effects. *European Journal of Social Psychology* (30), 177-198.

- Sağnak, M. (2005). İlköğretim Okullarında Görevli Yönetici ve Öğretmenlerin Örgütsel Değerlere İlişkin Algıları. *Eğitim ve Bilim*, 136 (30), 31-38.
- Sağnak, M. (2003). *İlköğretim Okullarında Görevli Yönetici ve Öğretmenlerin Örgütsel Değerlere İlişkin Algıları ile Kişisel Değerleri Arasındaki Uyum Düzeyleri*. Yayınlanmamış Doktora Tezi. Abant İzzet Baysal Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü: Bolu.
- Sarı, E. (2005). Öğretmen Adaylarının Değer Tercihleri: Giresun Eğitim Fakültesi Örneği. *Değerler Eğitimi Dergisi*, 3 (10), 73-88.
- Sarı Bulut, S. (2012). Gazi Eğitim Fakültesi Öğrencilerinin Değer Yönelimleri. *Uluslararası Türkçe Edebiyat Kültür Eğitim Dergisi*, 3 (1), 216-238.
- Schwartz, S. H., and Bilsky, W. (1987). Toward a Psychological Structure of Human Values. *Journal of Personality and Social Psychology*, 53, 550-562.
- Schwartz, S.H. (1992). Universals in The Content and Structure of Values: Theory and Empirical Tests in 20 Countries. *Advances in Experimental Social Psychology*. In M. Zanna (Ed.). (Vol. 25) ,pp. 1–65. New York: Academic Press.
- Schwartz, S. H. (1994). Are There Universal Aspects in the Structure and contents of Human Values? *Journal of Social Issues*, 50 (4), 19-45.
- Schwartz, S. H. (2006). Basic Human Values: Theory, Methods, and Applications. *Revue Française de Sociologie* (42), 249-288.
- Schwartz, S. H., and Bardi, A. (2001). Value Hierarchies across Cultures: Taking a Similarities Perspective. *The Journal of Cross Cultural Psychology*, 3 (32), 268-290.
- Scott, W. A. (1965). *Values and Organizations: A Study of Fraternities and Sororities*. Chicago: Rand McNally.
- Sezer, E. (2005). *İlköğretim Okullarında Okul Yöneticilerinin Tutum ve Davranışlarının Örgüt İçi İletişime etkileri: Zonguldak Merkez İlköğretim Okulları*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Zonguldak Karaelmas Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü: Zonguldak.

- Sezgin, F. (2006). İlköğretim Okulu Öğretmenlerinin Birey-Örgüt Değer Uyumuna İlişkin Algıları. *Kuram ve Uygulamada Eğitim Yönetimi* (48), 557-583.
- Schiffman, L., Sherman, E. and Long, M. (2003). *Towards a Better Understanding of the Interplay of Personal Values and the Internet*. *Psychology and Marketing*, 20 (2), 169-185.
- Sünbül, A. M. (1996). Öğretmen Niteliği ve Geliştirilmesi. *Eğitim Yönetimi Dergisi* (4), 597-608.
- Şahin, D. (21-23 Mayıs 2010). Sınıf Öğretmeni Adaylarının Toplumsal Değer Tercihleri: Gazi Üniversitesi, Gazi Eğitim Fakültesi Örneği. *9. Ulusal Sınıf Öğretmenliği Eğitimi Sempozyumu*, Fırat Üniversitesi, Elazığ.
- Şahin Fırat, N. ve Açıkgöz, K. (2012). Bazı Değişkenler Açısından Öğretmenlerin Değer Sistemleri. *Hacettepe Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi* (43), 422-435.
- Şen, Ü. (2007). *Millî Eğitim Bakanlığının 2005 Yılında Tavsiye Ettiği 100 temel Eser Yoluyla Türkçe Eğitiminde Değerler Öğretimi Üzerine Bir Araştırma*. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Gazi Üniversitesi. Eğitim Bilimleri Enstitüsü Türkçe Eğitimi Anabilim Dalı: Ankara.
- Şişman, M. (2011). *Örgütler ve Kültürler*. Ankara: Pegem Akademi.
- T.C Başbakanlık Aile ve Sosyal Araştırmalar Genel Müdürlüğü. (2010). *Türkiye'de Aile Değerleri*. Ankara: T.C Başbakanlık Aile ve Sosyal Araştırmalar Genel Müdürlüğü.
- Taşdan, M. (2010). Türkiye'deki Resmi ve Özel İlköğretim Okulu Öğretmenlerinin Bireysel Değerleri ile Okulun Örgütsel Değerleri Arasındaki Uyum Düzeyi. *Kuram ve Uygulamada Eğitim Yönetimi*, 1 (16), 113-148.
- Taştan, M. ve Erdem, M. (2010). İlköğretim Okulu Öğretmenlerinin İş Yaşamı Kalitesi ile Örgütsel Değer Algıları Arasındaki İlişki Düzeyi. *Yüzüncü Yıl Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 7 (2), 92-113.
- TDK, [http://www.tdk.org.tr/index.php?option=com\\_gts&arama=gts&guid=TDK.GT.S.515b596b032040.95300032](http://www.tdk.org.tr/index.php?option=com_gts&arama=gts&guid=TDK.GT.S.515b596b032040.95300032) adresinden 26.12.2012 tarihinde erişilmiştir.

- Tokdemir, M. A. (2007). *Tarih Öğretmenlerinin Değerler ve Değer Eğitimi Hakkındaki Görüşleri*. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Karadeniz Teknik Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü: Trabzon.
- Tompkins, D. and Tompkins, P. (2006). Values of Turkish University Students. *Association of Pennsylvania University Business and Economics Faculty 29th Annual Meeting October 5 – 6, 2006* (s. 94-98). Pennsylvania: APUBEF Proceedings.
- Turan, S. ve Aktan, D. (2008). Okul Hayatında Var Olan ve Olması Düşünülen Sosyal Değerler. *Türk Eğitim Bilimleri Dergisi*, 6 (2), 227-259.
- Uçar, S. (2009). *Sosyal Bilgiler Programındaki Değerlerle ilgili Kazanımlara Yönelik Öğretmen Görüşlerinin Değerlendirilmesi*. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü: Adana.
- UNESCO. (2005). *Living Values Education*. <http://www.livingvalues.net/> adresinden alınmıştır.
- Ural, Ş. (1998). Epistemolojik Açıdan Değerler ve Ahlak. *Doğu Batı* (4), 41-49.
- Uyanık Balat, G. (2006). Okullarda Neden Değerler Eğitimi Çalışmaları? *İlköğretmen Eğitimci Dergisi* (2), 14-16.
- Uyguç, N. (2003). Cinsiyet, Bireysel Değerler ve Meslek Seçimi. *D.E.Ü.İ.İ.B.F. Dergisi*, 18 (1), 93-103.
- Ülken, H. Z. (2001). *Bilgi ve Değer*. İstanbul: Ülken Yayınları.
- Ünal, C. (1981). *Genel Tutumların veya Değerlerin Psikolojisi Üzerine Bir Araştırma*. Ankara: Ankara Üniversitesi Basımevi.
- Ünal, F. (2011). Öğretmenlerin Öğrencilerine Kazandırmak İstedikleri Değerlere Yönelik Bir İnceleme. *Eğitim ve İnsani Bilimler Dergisi: Teori ve Uygulama*, 2 (4), 3-24.
- Ünal, S. ve Erciş, A. (2006). Pazarın Satılma Tarzlarına ve Kişisel Değerlere Göre Bölümlendirilmesi. *Marmara Üniversitesi İ.İ.B.F Dergisi*, 21 (1), 359-383.
- Williams, R. M. (1979). Change and Stability in Values and value Systems: A Sociological Perspective, *Understanding Human Values*. İn M. Rokeach (Editör). s. 15-46. New York: The Free Press.

- Woodruff, A. D. (1942). Personal Values and the Direction of Behavior. *The School Review*, 50 (1), 32-42.
- Yalar, T. (2010). *İlköğretim Sosyal Bilgiler Programında Değerler Eğitiminin Mevcut Durumunun Belirlenmesi ve Öğretmenlere Yönelik Bir Program Modülü Geliştirme*. Yayınlanmamış Doktora Tezi. Mersin Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü: Mersin.
- Yalın, H. İ. (2004). *Öğretim Teknolojileri ve Materyal Geliştirme*. Ankara: Nobel Yayın Dağıtım.
- Yalmancı, S. (2009). *Öğretmen Adaylarının Değer Yönelimlerinin Çeşitli Değişkenler Açısından İncelenmesi*. Zonguldak: Zonguldak Karaelmas Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi.
- Yapıcı, A. ve Zengin, Z. S. (2003). İlâhiyat Fakültesi Öğrencilerinin Değer Tercih Sıralamaları Üzerine Psikolojik Bir Araştırma: Çukurova. *Değerler Eğitimi Dergisi*, 1 (4), 173-206.
- Yavuz, Ş. (2007). Değerlerin Şeceresi, Doğası, Sınırı ve Devamlılığı: Değerlerin Dinî, ve Sosyal Karakteri ve Sürekliliği. *Değerler ve Eğitimi*. R. Kaymakcan, S. Kenan, H. Hökelekli, Z. Arslan, ve M. Zengin (Ed.), (s. 89-110). İstanbul: Değerler Eğitimi Merkezi Yayınları.
- Yazar, T. (2012). Öğretmen Adaylarının Değerler Hakkındaki Görüşleri. *Pegem Eğitim ve Öğretim Dergisi*, 2(1), 61-68.
- Yazıcı, K. (2006). Değerler Eğitimi'ne Genel Bir Bakış. *Türklük Bilimi Araştırmaları* (19), 499-522.
- Yel, S., ve Aladağ, S. (2009). Sosyal Bilgilerde Değerlerin Öğretimi. *Sosyal Bilgiler Eğitimi* M. Safran (Editör). (Birinci Baskı), s. 118-148. Ankara: Pegem Akademi Yayıncılık.
- Yıldırım, K. (2009). Values Education Experiences of Turkish Class Teachers: A Phenomonological Approach. *Eurasian Journal of Educational Research* (35), 165-184.
- Yıldız, M. ve Dilmaç, B. (2012). Öğretmen Adaylarının Sahip Oldukları Değerler İle Kişilik Özellikleri Arasındaki İlişkilerini İncelenmesi. *Mersin Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 8 (3), 122-134.



- Yılmaz, E. (2009). Öğretmenlerin Değer Tercihlerinin Bazı Değişkenler Açısından İncelenmesi. *Değerler Eğitimi Dergisi*, 7 (17), 109-128.
- Yılmaz, E., Avşaroğlu, S., and Deniz, M. (2010). An Investigation of Value Preferences of Teacher Candidates. *Procedia - Social and Behavioral Sciences*, 2 (2) ,4943–4948.
- Yılmaz, F. ve Merter, F. (2012). Sınıf Öğretmeni Adaylarının Küreselleşme Çerçevesinde Değerler Eğitimine İlişkin Görüşleri. *The Journal of Academic Social Science Studies*, 3 (5), 299-314.
- Yörükoğlu, A. (2012). *Çocuk Ruh Sağlığı*. İstanbul: Özgür Yayınları.
- Zoba, A. (2000). *İlköğretim Okullarında Var Olan Örgütsel Değerlerle Öğretmenlerin Sosyalleşmesi Arasındaki İlişki*. Yüksek Lisans Tezi, Ankara Üniversitesi, Sosyal Bilimleri Enstitüsü: Ankara:

## EKLER

### EK 1:

#### DEĞERLER ÖLÇEĞİ

Değerli Öğretmen Adayı,

Aşağıda 39 farklı değer ifadesi bulunmaktadır. Lütfen bu değerleri tek tek okuyup sizin yaşamınızdaki anlam ve önemine göre karşısındaki puanlama cetvelinden duygu ve düşüncenizi en iyi yansıttığını düşündüğünüz puanı daire içine alarak işaretleyiniz. Puanın düşmesi ve sıfıra yaklaşması, o değer sizin yaşamınızda çok önemli yer tutmadığını; puanın yükselmesi ve dokuza yaklaşması, o değer sizin hayatınızda çok önemli ve vazgeçilmez olduğunu düşündürmektedir. Lütfen hiç bir değer ifadesini cevapsız bırakmayın.

Çalışmamıza sağladığınız katkı için teşekkür ederim.

Ümmühan KESKİN  
Sakarya Üniversitesi  
Eğitim Bilimleri Enstitüsü Öğrencisi

1. Cinsiyetiniz?

- Kız  
 Erkek

2. Öğrenim türünüz?

- I. Öğretim  
 II. Öğretim

3. Sınıf düzeyiniz?

1. Sınıf  
 2. Sınıf  
 3. Sınıf  
 4. Sınıf

4. Kaç kardeşsiniz?

- 1-2 kardeş  
 3-4 kardeş  
 5 ve üzeri kardeş

5. Sizce aileniz hangi sosyo-ekonomik kültürel düzeyde yer almaktadır?

- Alt  
 Orta  
 Üst

6. Mezun olduğunuz lise türü?

- Lise  
 Anadolu Lisesi  
 Meslek Lisesi  
 Öğretmen Lisesi  
 Diğer (Lütfen belirtiniz)

7. Annenizin eğitim durumu?

- Okuma-yazma bilmiyor  
 İlkokul mezunu  
 Ortaokul mezunu  
 Lise mezunu  
 Üniversite mezunu

8. Babanızın eğitim durumu?

- Okuma-yazma bilmiyor  
 İlkokul mezunu  
 Ortaokul mezunu  
 Lise mezunu  
 Üniversite mezunu

| Sıra | Değer                               | Hiç Önemli Değil |   |   |   |   |   |   |   |   | Çok Önemli |
|------|-------------------------------------|------------------|---|---|---|---|---|---|---|---|------------|
|      |                                     | 0                | 1 | 2 | 3 | 4 | 5 | 6 | 7 | 8 | 9          |
| 1    | Yardımseverlik                      | 0                | 1 | 2 | 3 | 4 | 5 | 6 | 7 | 8 | 9          |
| 2    | <b>Tevazu(Alçakgönüllülük)</b>      | 0                | 1 | 2 | 3 | 4 | 5 | 6 | 7 | 8 | 9          |
| 3    | Toplumsal Huzur                     | 0                | 1 | 2 | 3 | 4 | 5 | 6 | 7 | 8 | 9          |
| 4    | <b>Nezaket</b>                      | 0                | 1 | 2 | 3 | 4 | 5 | 6 | 7 | 8 | 9          |
| 5    | Saygı                               | 0                | 1 | 2 | 3 | 4 | 5 | 6 | 7 | 8 | 9          |
| 6    | <b>Yaşam Hakkı</b>                  | 0                | 1 | 2 | 3 | 4 | 5 | 6 | 7 | 8 | 9          |
| 7    | Sorumluluk                          | 0                | 1 | 2 | 3 | 4 | 5 | 6 | 7 | 8 | 9          |
| 8    | <b>Tutarlılık (Davranışlarında)</b> | 0                | 1 | 2 | 3 | 4 | 5 | 6 | 7 | 8 | 9          |
| 9    | Hoşgörü                             | 0                | 1 | 2 | 3 | 4 | 5 | 6 | 7 | 8 | 9          |
| 10   | <b>Öz Disiplin</b>                  | 0                | 1 | 2 | 3 | 4 | 5 | 6 | 7 | 8 | 9          |
| 11   | Kalite                              | 0                | 1 | 2 | 3 | 4 | 5 | 6 | 7 | 8 | 9          |
| 12   | <b>Kariyer</b>                      | 0                | 1 | 2 | 3 | 4 | 5 | 6 | 7 | 8 | 9          |
| 13   | İtibar/Saygınlık                    | 0                | 1 | 2 | 3 | 4 | 5 | 6 | 7 | 8 | 9          |
| 14   | <b>Eğitim</b>                       | 0                | 1 | 2 | 3 | 4 | 5 | 6 | 7 | 8 | 9          |
| 15   | Dış Disiplin                        | 0                | 1 | 2 | 3 | 4 | 5 | 6 | 7 | 8 | 9          |
| 16   | <b>Beden Sağlığı</b>                | 0                | 1 | 2 | 3 | 4 | 5 | 6 | 7 | 8 | 9          |
| 17   | Akıl/Ruh Sağlığı                    | 0                | 1 | 2 | 3 | 4 | 5 | 6 | 7 | 8 | 9          |
| 18   | <b>Bilgi</b>                        | 0                | 1 | 2 | 3 | 4 | 5 | 6 | 7 | 8 | 9          |
| 19   | Çalışma                             | 0                | 1 | 2 | 3 | 4 | 5 | 6 | 7 | 8 | 9          |
| 20   | <b>Başarı</b>                       | 0                | 1 | 2 | 3 | 4 | 5 | 6 | 7 | 8 | 9          |
| 21   | Kişisel Gelişim                     | 0                | 1 | 2 | 3 | 4 | 5 | 6 | 7 | 8 | 9          |
| 22   | <b>İbadet</b>                       | 0                | 1 | 2 | 3 | 4 | 5 | 6 | 7 | 8 | 9          |
| 23   | Din/İman                            | 0                | 1 | 2 | 3 | 4 | 5 | 6 | 7 | 8 | 9          |
| 24   | <b>İnanç/İdeoloji</b>               | 0                | 1 | 2 | 3 | 4 | 5 | 6 | 7 | 8 | 9          |
| 25   | İç Huzuru                           | 0                | 1 | 2 | 3 | 4 | 5 | 6 | 7 | 8 | 9          |
| 26   | <b>Para</b>                         | 0                | 1 | 2 | 3 | 4 | 5 | 6 | 7 | 8 | 9          |
| 27   | Mal/Mülk                            | 0                | 1 | 2 | 3 | 4 | 5 | 6 | 7 | 8 | 9          |
| 27   | <b>Statü</b>                        | 0                | 1 | 2 | 3 | 4 | 5 | 6 | 7 | 8 | 9          |
| 29   | Namus                               | 0                | 1 | 2 | 3 | 4 | 5 | 6 | 7 | 8 | 9          |
| 30   | <b>Şeref/Onur</b>                   | 0                | 1 | 2 | 3 | 4 | 5 | 6 | 7 | 8 | 9          |
| 31   | Adalet (Hakkaniyet)                 | 0                | 1 | 2 | 3 | 4 | 5 | 6 | 7 | 8 | 9          |
| 32   | <b>Aşk</b>                          | 0                | 1 | 2 | 3 | 4 | 5 | 6 | 7 | 8 | 9          |
| 33   | Eş/Sevgili                          | 0                | 1 | 2 | 3 | 4 | 5 | 6 | 7 | 8 | 9          |
| 34   | <b>Haz/Zevk</b>                     | 0                | 1 | 2 | 3 | 4 | 5 | 6 | 7 | 8 | 9          |
| 35   | Özgürlük/Bağımsızlık                | 0                | 1 | 2 | 3 | 4 | 5 | 6 | 7 | 8 | 9          |
| 36   | <b>Kültür</b>                       | 0                | 1 | 2 | 3 | 4 | 5 | 6 | 7 | 8 | 9          |
| 37   | Emek                                | 0                | 1 | 2 | 3 | 4 | 5 | 6 | 7 | 8 | 9          |
| 38   | <b>Cömertlik</b>                    | 0                | 1 | 2 | 3 | 4 | 5 | 6 | 7 | 8 | 9          |
| 39   | Cesaret                             | 0                | 1 | 2 | 3 | 4 | 5 | 6 | 7 | 8 | 9          |

## EKLER 2:

### EĞİTİM BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ MÜDÜRLÜĞÜNE

Ümmühan KESKİN, tarafımızdan hazırlanan değerlerle ilgili ölçüğü yüksek lisans tez çalışmasında kullanabilir.

Gereğini bilgilerinize arz ederim. 01.01.2013

Necmettin Erbakan Üniversitesi Ahmet Keleşoğlu  
Eğitim Fakóltesi Eğitim Bilimleri Bölümü Öğretim Üyesi  
KONYA



Doç. Dr. Bulent DİLMAÇ

bulentdilmac@gmail.com

## **ÖZGEÇMİŞ**

Ummuhan KESKİN, 1985 yılında Gümüşhane’de doğdu. İlk ve orta öğrenimini İstanbul’da tamamladı. 2008 yılında Sakarya Üniversitesi, Eğitim Fakültesi, İlköğretim Bölümü, Sınıf Öğretmenliği Ana Bilim Dalı’ndan mezun oldu. 2011 yılında İstanbul’da bulunan Kaptan-ı Derya İlkokulunda öğretmenliğe başladı. Halen aynı okulda görevine devam etmekte olup evlidir.

İletişim Bilgisi: ummuhankesine@gmail.com